EVROPAE TOTIVS ORBIS TERRARVM PARTIS PRAESTANTISSIMAE, VNIVERSALIS ET PARTICVLARIS DESCRIPTIO *

Aere potes paruo Regiones visere multas
Quas Liber hic tenuis, spectator candide, monstrat.

COLONIAE
Ex officina typographica Jani Bussemechers.
ANNO MD XCII.

EVROPA.

EVropa quatuor terræ partium quamuis minima, reliquis tamen cum hominum frequentia, tum etiam fertilitate, si non superior, certè æqualis, cumq; optimis comparanda, vtpote populosissima & cultissima. Siue etiã terræ excellentiam metiri placeat, vel ex sua, ad animalium & inprimis hominis vitam sustentãdam ac fouendam commoditate, certè modis omnibus principatum tenere videbitur Europa, quippe cum felix prouentu rerum omnium, cum ad vitam sustentandam, tum tutandam contra morbos, herbas ferens medicas omnis generis, fructuum variorum suauissimorumque gaudens abundãtia, vini frumentique copia, cum & ea quæ delicatiorem quoque iuuãt vitam, abundè suppeditat, vt nil eorum quod desiderari possit humanis vsibus, ab alijs petendum sit: nisi quis gemmarum aut aromatum nil in ea nasci obijciat, neque tamen is negabit compensari rerum earum penuriam. aliarum cùm non minus vtilium, tum quibus harum vice rectè vti liceat, copia & abundantia. Aëre cœloque vt plurimum fruitur temperatissimo ac clementissimo. Verùm sit certè magis felix, vel India, vel Africa, prouentu rerum ad delicatiorem vitam desideratarum (quod vix persuasum habeo) non tamen ideo terræ istæ videbuntur huic præferendæ, eò quòd non metienda videtur terrarum excellẽtia, vtensilium in eis copia, sed vtentium (propter quos illa creata sunt) frequentia. Est Asia magna, vastaque, habitatores pauci. Africa quamuis paulò minor, Europam tamen in triplo excedit, habitatorum verò huius illa vix habet partem mediam; ita vt verius à terra hi, quàm ab his terra habeatur. Atque hoc ipsum harum inopiæ argumentum magnum (hoc maximè tempore) quo nullum, vel minima fertilitate præditum, solum incultum maneat: quod Riphæi Alpesque montes perpetuis niuibus albicantes, verumtamen habitati, abundè satis testatum faciunt. Asiæ verò Africæque magnæ & vastæ solitudines, animantium vitæ nulla in parte seruientes, ex Solis ardoribus arenis tectæ, squalentes agri, sordidiq;, vt visentibus etiã horrorem incutiant: At hæc Europa, parua quidem, cultissima tamen & populosissima, qua in parte sola etiam totam seu Asiam, seu Africam excedit, nitens, totaq; habitata, præterquam in exigua parte, quæ ob frigoris iniuriam vix aut ægrè habitari potest, populos gignens pugnaces, fortesque agrorum & vrbium cultores: legibus benè constitutas Respublicas tenens fructuum optimorum feracissima, metalla etiam seu minæralia omnia habens, pecudum mitium ditissima, cùm & ferarum non minus vtilium alat copiam, nociuarumque raritatem iactet. Europa tamen vnde hoc nomen acceperit, quisve eius autor extiterit, à nullo mortalium compertum est: nisi quod dicimus ab Europa Agenoris Phœnicum Regis filia nomen accepisse Regionẽ, nec antè, sicut cæteras nomẽ habuisse. Incolæ ingenio semper acri, animoq; forti sunt & fuerunt, vt sæpius his animi & corporis dotibus totum imperio suo Mundum subdiderint: & fatale ipsis esse videatur, reliquis terræ partibus imperare: vt ex fortissimè Alexandri Magni rebus gestis apparet, imprimis tamen Romanorum. Atque hodierno etiam tempore videmus, longissimè remotas terras à plerisque nostratibus Regibus & Principibus teneri ac gubernari. Hanc autem Europam hodie vulgò Imperium Romanum. frequentius autem (quod etiam latius patet) Christianismum vel Christianatum, siue Orbem Christianum vocitare solemus: quamuis (proh dolor) plurimis in locis, Turcarum crudeli vastatione, penitus extirpata sit fides Christiana. Terminos autem huius Europæ, eiusq; amplitudinem, quot, quæ & quanta Regna, Ducatus, Comitatus, &c. complectatur superfluum hîc enarrare ducimus: ille enim typus adiectus ob oculos nobis ponet, hæc autem ex sequentibus tabulis, quæ singulæ membra sunt huius Europæ, apparebunt.

EVROPA
MARE SEPTENTRIONALE
Oceanus Hyperboreus
Islandia
Oceanus Deucalidonius
Oceanus Scythicus
Scala miliarium Germanicorum
Oceanus Germanicus
Sueticum mare
TARTARIA
PERMIA
CORELIA
Litua
Polonia
Meotis Palus
CATTACHI
PONTUS EUXINUS
ASIA
ORIENS
OCCIDENS
Oceanus Cantabricus
Bulgaria
Græcia
Morea
NATOLIA
Carmania
TURCOMANI PARS
MESOPOTAMIA
Corsica
Sardinia
Sicilia
Maiorica
Minorica
Candia
Cyprus
MARE MEDITERRANEUM
MERIDIES
AFRICAE PARS
Mare Adriaticum
Aleppo
Tripoli
Damasco
Frat, olim Euphrates flu.
Tegil, olim Tigris fl.
Volga, Rha vel Edel flu.
Astracan
Mare de Bachu, olim Caspium
Brasil
Demar
a Scotia
b Anglia
c Irlandia
d Hispania
e Gallia
f Italia
g Germania
h Dania
i Moscouia
k Finlandia
l Noruegia
m Vermarchia

GERMANIA.

GErmania totius Europæ regio maxima & florentiſſima. Populos vero qui veterē incoluere Germaniā, recenſet Corn. Tacitus, Indigenas quidē Teutones, Cimbros, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos, Batauos, Caninefates, Mathiacos, Cattos, Vſipios, Teucteros, Bructeros, Chamanos, Angriuarios, Dulgibinos, Chaſuarios, Friſios, Chancos, Cheruſcos, Foſos. Semnones, Longobardos, Rendignos, Auiones, Angilos, Varmos, Endoſes, Suardones, Nuithones, Nariſcos, Hermunduros, Marcomannos, Quados, Marſignos. Gothinos, Oſos, Burios, Lygios, Arios, Heluecones, Manimos, Elyſios, Naharnales, Gothones, Rugios, Lemonios, Suiones, Peucinos ſiue Baſternas, Fennos ac Venedos. Terra inſuper ipſa, teſte Solino, hominum diues, & populis immenſis frequens, qui ſi cum reliquis conferantur regionibus, minimum fuci, plurimū antiquæ ſinceritatis ac fidei: & ruſticanæ, vt dici ſolet, veritatis obtinēt. Tacitus inquit: Fœnus agitare, & in vſuras extendere, ignotum, eò quod minimè auari, fraudulenti ac ſubdoli eſſent, rerū nuda ac ſimplici permutatione vtebantur, merces dabāt, merces recipiebant, contenti ſua ſorte, vtpote apud quos plus valebant boni mores, q̃ alibi bonæ leges. Sermo gentis longè lateq; fuſus, ſua tamen idiomata habet, gaudet vocibus primigenijs monoſyllabis. Porrò Germanorum littoraliū, quos vetuſtas VVigevvonas appellauit, & Inſularium lingua mollior, vt Francorū, veterum qui Chancorum pars fuêre Saxonū Friſiorumq; ac Danorum, Mediterraneorū ſeu Herdvvonum, durior, vt Sueuorū, Quadorum, Marcomannorum, & Hermundurorū, vti hodie in tranſdanubianis regionibus. Pannonia prima, & Rhætia Norico loquūtur. Ipſam tandem Germaniam Corn. Tacitus informem terris, inquit eſſe, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuq;, ac in vniuerſum aut ſyluis horridam, aut paludibus infœcundam. Humidiorem qua Gallias, ventoſiorem qua Noricum ac Pannoniam aſpicit: Frugiferarum arborum & omnis culturæ impatientem, ſterilem, pecorum tamen fœcundam, ſed plerunque improcerorum; auro atque argento immunem, & propterea vilem deſpectamque ab omnibus. Hodie regio eſt adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidisq; vrbibus, caſtris ac pagis paſsim exornata & culta vt non Italiæ, non Galliæ, non Hiſpaniæ ipſa cedat. Cœlum ſatis clemens habet, agrorum camporumque fertilitatem optandam: ſunt colles aprici, ſunt nemora opaca, frumentorum abundantia, viniferi montes. Mille hîc iam hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria pomariáve, nullæ conſitiones, nulla tempe, nulla vineta deſiderantur. Solum ipſum hordeo, tritico, ſiligine, farre, milio, auena ac omni frumentorum, leguminum atq; obſoniorum genere ferax, campi vberes, prata læta. Sunt clariſſimi amnes, mineræ ſalis plurimæ: Thermæ ſalubres, aquas calentes paſſim producente natura. Non argenti, iam non auri, non margaritarum tandem hic incognitus vſus eſt. Vniuerſa & Gallia & Hiſpania & Italia argentum ex Germano negotiatore omne habuit, priuſquam ad Indias nauigatio aperta foret Metallorum ita omne genus habet, vt nec auro ſit priuata, horum iam inueſtigatis mineris, hoc infeliciores ſunt, quod miſeros in terræ viſcera iam auri ſitis intruſerit. Hic nulla non litterarum cognitio, legumve diſciplina, nulla non bonarum artium ſtudia florent. Videat igitur hic Tacitus noſter, quàm ſæpe bona materia ceſſet ſine artifice. Quid, quòd præclariſſimorum ingeniorum ſit feraciſſima. quid enim ſolertius vnquam aut vtilius inueniri potuit typographia; quod inuentum ſolertius & aduerſus Chriſtiani nominis hoſtem vtilius inſtrumento iſto bellico quam bombardam vulgò vocamus (quamuis non inficio omnium rerum, etiam optimarum, magnum eſſe poſſe abuſum. Nónne & amœnum illud (quamuis leue) tympanum militare, quem trummulum vocamus: vt innumera alia omittamus.

GERMANIA cuius incolæ antea Teutones appellabantur à Teutono Deo eorum quem Terra eorũ ortũ existimabant, siue à Teutono oppido cuius adhuc tenues supersunt reliquiæ et iam hodie nomen seruantes. Germaniæ ἔτυμον ex sua petitũ est lingua: gar n siue ger totũ sigñ, et man virũ, quasi planè virũ. Idē docet Allmāni vocabulũ quod inferiorib' idem significat quod Germanus superioribus. Illi n pro eo quod est totũ, dicunt all, quod in superiori Germania gar vel gär dici ostendimus.

Porrò vix eſt in Europa terra alia quæ maioribus fluminibus irrigetur quàm hæc: è quibus vndecim numerantur præcipua nauigabilia; horum primum eſt Danubius, alterum Rhenus, de quibus ſuo loco, reliqua Nicer aut Nicrus qui & Neccharus dicitur, Mœnus, Amaſus, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus, Viſtula, Moſella, quæ pluribus concomitata minoribus fluuijs, quorum numerandi locus hic non eſt, partim in Euxinum pontum, partim in mare Germanicum exonerantur. Montes verò nominatiſſimi ſunt, Rolbergus, Mons Iſidis, Melibocus, Pinifer, Heſſus, Oſtbergus, Senus, Sueuus, Pauonis, Rheticus, Seuo, Sprulius, Vocetius, Voſagus. Syluæ inſunt plurimæ, duæ tamen præcipuæ, quarum Heroinia altera, quæ reliquarum ferè omnium mater; altera erit Martiana. Atque hæc quidem generaliter de Germania.

BOHEMIA.

BOiohemia, si interpreteris, Boiorum patriam seu domicilium significat (der Boierheim) nũc corruptius Bohemia: Boij autem Galliæ populi fuẽre, haud procul ab Insubribus dissiti; ij à Cæsare victi Gallia excedentes, Italiam transcenderunt, quos Romani finibus eiecerunt: Inde trans Rhenum in Germaniam profecti, Herciniæ Syluæ incinctos incoluerunt campos. Hos Boios è Boiohemo potentissimus Sueuorum populus Marcomanni depulere. Eiectis tandem è Boiohemo etiam Marcomannis Quadisq;, Sclauini Scythica & Barbara gens intrauerunt. Hodierni igitur Bohemiæ incolæ Sclaui sunt, quorum etiam idiomate vtuntur. Habet hoc Regnum vltra 30. vrbes immediatè Regno subiectas: reliquas autem Principes Regni, Primates, Barones, Comites atque Nobiles sibi vendicant. Praga, Casurgis Ptolomæo, Regni caput est ad Muldauiam amnem sita, hîc regia aula, & Archiepiscopatus est. vniuersali olim studio floruit, id hodie Lipsia Misniæ ciuitas obtinet. Egra vrbs à fluuio præterlabente sic cognominata, in veterum Nariscorum sedibus, loco arte ac natura munitissimo sita, vtpote quæ maxima sui parte natiuæ rupi superstructa sit: intra mœnia ambitum continet 2. milliariorum, extra autem mœnia 3. nec procul ab vrbe fons est aquæ acidæ, saluberrimæ, quam eius incolæ bibunt auidissimè: præter hunc autem potum & cereuisiam. Medo autem, qui nusquam lautior meliorq; conficitur, affatim exhauritur. Litomeritium vineta habet. Kuttenbergium argenti fodinis diues est. Launum frumenti fructuumq; reliquorum prouentu felix est, Glatavvensium casei, Rakonicensium verò cereuisia commendatur. Bernum autem ferrifodinis ac sclopetis nobile est. Landtshutensium ager gemmifodinis celebratur. Gilouuium insuper auri, Rummavv argenti, Granpenum stanni, Schonbachium argenti viui, Linstadium plumbi, minæris fœcundæ sunt. Pardubitzenses autem gladij & enses magno vbique pretio sunt. Aere, quòd perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, fruuntur duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri. Regio Hercinia sylua vndique cingitur, Albi ac Muldauia irrigatur. Ager ipse hordei ac tritici ferax, populo, pecore, ac piscibus abundat. Ferarum etiam ingentem habet copiam ob syluarum frequentiam, quæ vulpium, vrsorum, ceruorum, vrorumque seu bubalorum, quos Iomi ipsi sua lingua vocitant, assiduam venationem præbent. De hac autem fera quam Iomi ipsi vocant, perhibent, quòd venata vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima, dum canes insequentes fugit, impleat, eosq; hac cùm potestas datur, inspergat, qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si feruenti aquæ fuisset immersum, vt & pilos & cutem absumat. Metallicarum ac minæralium, item aromaticarum rerum pharmaceuticæ inseruientium, ditissima regio est. olei tamẽ, quemadmodum & reliqua Germania, sterilis est. Vino non caret omnino, austerum tamen & paulò acidius gignit. Ditiores autem nobiliori ac delicatiori vtuntur, ex Austria & Hungaria importato. Vicissim ipsi cereuisiam quam coquunt præstantissimam, in easdem regiones exportant. Thermis quoq; calidis & salubribus non destituitur hoc regnum. Mons Pinifer in eo, à pinuum quos profert, abundantia, sic dictus, & in Nariscorum ora situs, intra spacium duûm ferme millium passuum quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ maiestate effundit in quatuor Orbis cardines: idemq; mons auri, argenti, argenti viui, ferri, Sulphurisq; mineris fœtus, gemmarum etiam fodinas exhibet. inde dici solet, sæpenumero in monte Pinifero vaccam lapide peti, qui vacca sit pretiosior. Syluis regio hæc tanquam natiuo muro circumdatur: cuius pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur Gabreta sylua Straboni dicitur; portio verò qua à Meridie ad Danubium vsque

BOHEMIA
Bohemie longitudo latitudoq; ferè pār, non totundam
faciē ex circumiacētibus mōtibus accipit, cuius diametrū
triū dierū itinere expedite absolvitur: quorū montium
que ad Septentrionalem plaga vergunt Sudete appel=
lantur, ardui sane ac precipites, ubi Grabita silua in=
gens extenditur qui mōtes cum alys Danubio proxi=
mus unde Albis fl. se prorript in core
fundissima nemora latissime occu=
pant &c.
Scala miliarium
1 2 3 4 5 6
Misniae pars
Septentrio
Silesiae pars
Oriens
Occidens
Meridies
Moraviae Pars
Merhern
Austriae Pars
Palatinatus
Praga
Danubius fl.
Johann bussemecher excud.
Henricus Nagel fecit

pertingit, Luna sylua Ptolomæo vocatur, hodie Passauica sylua, der Passawer waldt; versus Occidentem quà Morauiæ contigua est, der Schieb vocatur. Vndique hæc Regio Germanis populis septa est. Terminatur enim ad Septentrionem Silesijs ac Misnensibus, ad occasum Voitlandia, Norico agro ac Palatinatum superiori, ad Austria seu Pannonia inferiori, ad Ortum Morauis ac Silesitarum parte, qui omnes Germani sunt, quamuis ipsa regio, non Germanica, sed ptopria sibi loquatur lingua. hoc tamen cum Germanis, & præcipuè cum Saxonibus incolis terræ commnne est, quòd non magni sed ingentes sint potatores, vtpote qui, vbi potum è recenti dolio promptum gustare inceperint; non desistunt, neque diuersorium egrediantur donec penitus sit euacuatum. Aliàs magnanimi multum sunt, & per omnia ferè leonibus comparandi, sub cuius etiam sidere nascuntur. Colligitur autem regio hæc ab Occasu in Ortum, hoc est, in longum habere milliaria Germanica 41. aut Italica 164. ab Austro autem in Boream milliaria Germanica 26. aut Italica 104.

AVSTRIA.

AVſtriæ nomen recenti ſeculo natum eſſe, refert Lazius, ante annos nimirum circiter quadringentos, ab Auſtri venti flatu qui iſta in regione frequẽs eſt: vel (quod veriſimilius eſt) à ſimilitudine Germanicæ appellationis Oſtenreiche, quod nomen Orientali Regnorum ſuorum limiti Francorum Reges indiderant, ſicut & Occidentali Weſtenreiche. Francorum vero Oſtenreich ad Rhenum ſita, poſtmodum Auſtraſia dicta, id nominis tandem penè amiſit: quod tamen mox nouam ſibi ſedem reperit in Pannonijs, eodem Lazio teſte, hic enim lib. 1. cap. 2. Comment. Gen. Auſt. refert: Qui terræ tractus (loquens de Auſtrâſia ad Rhenũ ſita in agro Gallico) cùm poſterius Ludouico Pio, Caroli Magni filio extincto in diuiſione, cum Italia & Imperio Lothario maiori natu ceſſiſſet, noua iam Auſtria Caroli Magni auſpicio in finibus Pannoniæ & Norici excitata, veteri paulatim nomine abolito, Lothari regni appellationem ſortitus erat, Lothreich aut Lothringen. Noſtra autem hæc Auſtria prius Pannonia ſuperior dicta fuit, quæ cùm ampliſſimi ducatus nomine comprehendatur, olim à multis varijsq; cultoribus fuit habitata, quorum primi numerantur Hebræi, hinc Iaſon cum ſocijs Argonâtis, hos ſecuti ſunt Cimmerij, poſt hos Agriani, mox Gallogræci, deinceps Romani has ſibi ſedes vendicarunt, quibus expulſis, eas ſibi Hunni occupauerunt: ab his Chumanos & Boſnios deſcendiſſe, noſtræ ætatis adhuc gentes iuxta Hungaros, coniectura eſt. Hinc Sarmatæ & Slaui depopulati ſunt magis Pannonias, quàm quod obtinerent agros. Quados etiam Auſtriam ſeu Pannoniam, ſed præcipuè Valeriam incurſaſſe, teſtantur hiſtoriæ. Et quia poſt multas variasq; gentes quæ terram hanc diuerſis temporibus incoluere, quas omnes recenſere prolixum nimis foret, colluuies Barbarorum, deuictis Romanis amœnas montium conualles & loca metallis vinoq; fœcunda inſederunt; hinc fit vt adhuc hodie qui Carpathum montẽ Daciamq; incolunt, & qui Pannoniam ſuperiorem, Valeriamq; attingunt, Teutonicum omnes ſonent, Auſtriaci autem noſtri Francorum & Saxonum ſoboles Pannoniæ ſuperioris partem, vbi hodie ſunt Auſtriæ, Styriæq; confinia, ſibi conceſſam armis ab Hungaris vindicarũt, ac ſumma fide tutantur. Diuiditur autem Auſtria in ſuperiorem & inferiorem: quarum hæc citra illa cis Danubium cita eſt. Continet præterea Styriæ ducatum inter Danubium, Muer & Mierz fluuios protenſum, cuius incolæ partim Germanico, partim Sclauonico vtuntur Idiomate: ſtrumisq; maximè deformes ſunt. Item ducatum Carinthiæ inter Muer & Dranum fl. ſitũ. Item Carniam, in Meridiem magis protenſam. Comitatum præterea Tyrolenſem inter Occidentem & Meridiem. ac Silienſem ad Dranum fluuium: vſqueadeo amplus hic eſt Archiducatus. Regionis caput eſt Vienna Vindebona olim, poſtmodum Fauiana, tandem Fabiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur. quamuis à Viena amne ſeu torrente denominatam vrbem credant. Hanc nonnulli Iuliobonam à Ptolomæo vocatam contendunt. Eſt aũt munitiſſimum hoc Chriſtianorum contra Turcas propugnaculũ, vallis aggeribus foſſisq; munitum, ædificijs ita inſtructum, vt quot domos videas, tot aulas principumq; palatia cernere videaris: ac præter nobiliſſimum Gymnaſium, quò à Friderico II. Imp. ornata eſt anno 1237. mercatu etiam frequens ac celebris eſt, agroq; gaudet fœcundiſſimo, & vt multa ſimul dicam: hæc vel opulentiſſimis Germaniæ Italiæq; ciuitatibus par eſt. ac quampluri mas etiam vincit. Habet & Patauium, Lintzium, Presburgum nobiliſſimas vrbes, ac compluri mas his vix inferiores. Eſt & pagus Auſtriæ, cui S. Stephano nomen eſt, duobus circiter miliaribus diſtans à Vienna qui proditur habere ſepulchrum Theutanis, vnde nomen ſeruaſſe gens dicitur.

SEPTENTRIO
BOHEMIAE PARS
Morauiae extrema
HUNGARIAE PARS
ORIENS
OCCIDENS
Bauariae pars
MERIDIES
Vienna
Danubius flu.
Stiriae pars
Miliaria Germanica communia
1 2 3 4 5 6 7
AVSTRIA archiducatus
Johan bussemecher excudit Coloniae 1593
Austria prius Pannonia superior dicta, amplissimi Ducatus nomine comprehenditur; olimque à multis varijsque cultoribus fuit habitata. huius caput est Vienna, Vindebona olim, postmodum Fauiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur: quamuis à Viena amne seu torrente denominatam vrbem credant; quae vel opulentissimis Germaniae Italiaeque ciuitatib. par est: fruiturque aëre laeto ac salubri. Quà Austrum spectat, regio est montosior, quà Ortum, palustris; medio tractu vtcunque plana. vini frumentique feracissima: lignorũ et copiã habens.

Styriorum oppidum Greetz at Muer flu. ſitum eſt, Carinthiæ, Dragburgum & Lauamunda ad Tranum flu. Aëre fruuntur læto & amœno, ſalubriq; ob Euri viciniam quo perflatur. Non deſunt tamen qui Styriorum ſtrumas aëris quo viuunt, imputent vitio. quamuis aquæ fontibusq; ipſorũ hoc potius imputãdum erit. Regio eſt quà Auſtrũ ſpectat montoſior: quâ ortum, paluſtris: medio tractu vtcunque plana ac leuiter deuexa. Fluminibus pluribus irrigua, ob idque fœcundior. vini frumentique feraciſsima, lignorum etiam copiam habens, amnesque piſculenti ſunt. Vini abundè ſatis præbet Bohemis, Morauis, Sileſijs viciniſq; Bauaris. Zinziber producit iuxta Hamburgum ad radicem Cæcij montis. Crocum etiam gignit perfectiſſimum. Styriæ montana vberrima frugum omnis generis ſunt, nec magnopere cultura egent. Ac Marchianus quoque campus patens, vulgò Marckvelt/ croco, vino, frumento, & frugibus mirificè fertilis. Carinthia montibus attumulatur, vallibusque viciſſim deprimitur, quæ pabuli frumentique copiam exhibent. Tyrolenſis autem Comitatus vel cum ampliſſimo regno certat de redituum annuorum, quos ex montibus ære, auro argentoque ſcatentibus haurit abundantia. Sal coquunt Styrij quod in alias prouincias exportatur: ijdemq; argenti ac ferri minæras habent ditiſſimas. Auſtriæ verò ciuitas Archiepiſcopalis Gran thermas habet ſaluberrimas. Syluis hinc inde conſperſa eſt regio, montibusque multis aſperatur. Fluminibus permultis etiam perfunditur, & lacus complures habet.

MORAVIA.

MOrauiæ ſeu Marauaniæ nomen à Marauaha flu qui eam perfluit regionem, deducitur. Multis tamen Marcher potiùs quàm Merhern dicendi putatur: idque à Marcomannis Sueuorum populis. quorum quidem ſententiam haud immeritò amplectimur, ij enim indubiè Morauiam tenuerunt, & poſtmodum etiam Bohemiam eiectis in Boijs, olim etiam Marcomanniam appellatam fuiſſe regionem hāc, in Bohemica ſua hiſtoria teſtatur Ioannes Dubrauius. Non exiguam etiam Marauaniæ Sileſiæq; partem Quados tenuiſſe conſtat, iuxta Lunam ſyluam. Marauaniam præterea quæ ad Iſtrum declinat, putantur coluiſſe Oſi, quorum Tacitus meminit. Arrianus in Germanorum hiſtoria ſua ad hunc modum ſcribit: Harum gentium extremi ſunt Quadi & Marcomanni, poſt hos Iazyges Sarmatarum gens, hos ſequuntur Getæ, eos autem magna Sarmatarum; hoc eſt, Tartarorum ac Polonorum pars. Sufficiat tamen vel hæc ſola ratio quòd antiqua Marcomannorum ſedes fuerit, nimirum quòd iuxta Hanam fluuium ſæpius ab agricolis inter arandum inuenta fuerint numiſmata veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros autem M. Antonini, quem plurimæ teſtantur hiſtoriæ gentem hanc debellaſſe. moneta autem erat, ex hoſte ſpolium, cum hac inſcriptione DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conijciant, deinceps Marcomannos eam Germaniæ prouinciam occupaſſe, quæ vulgò die Marck appellatur, ſeu Marchia Brandenburgenſis vltra Albim, verſus Oceanum, cultores enim eius die Mercker, hoc eſt, Marcomanni quaſi Marckmenner dicuntur. Creduntur etiam Marcomanni à limite nomen ſortiri, quem nos Marck vocamus. Non deſunt qui ab equis nomen adeptos Marcomannos tradant, ſicut Marſchalcum equitū præfectum, Marſtallerū equorū ſtabuli magiſtrum appellamus: ſiquidem Marea & Merrhen noſtrate lingua equum & equā ſignificat, vnde Merrhenlandt interpretantur equarum regionem. probabilior tamen prior eſt ratio. Regni titulo olim hæc regio decorabatur, cuius Rex vicinis Bohemorum, Polonorumq; ducibus imperabat: nunc verò multò inferiori fortuna contenta, ſuis deinceps aliquamdiu ducibus, poſtmodum Marchionibus paruit, nunc diſtracta: eius tamen potior pars, ac penè tota Bohemiæ Regibus paret. Reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus ſubeſt. Gentis caput ac Marchionis ſedes eſt Brin, Eburum, Olomontium Epiſcopalis ſedes eſt, Volagradenſis prius dicta. Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificijs clariſſimis abundat: cuiuſmodi ſunt Zvoijma, Radiſch, Iglauia, Nouaciuitas, Mōs Nicolai, Weiſʒkirchen/ Cremſer, Boſerlitz olim Marchionum ſedes, & complures aliæ quarum nomina charta chorographica declarabit. Incolarum lingua eſt Sclauonica ſeu Bohemica, & Teutonica mirum in modum commixta atq; confuſa. Aër loci mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Prouincia eſt vt populoſa, ita frumenti ferax, piſculenta & nemoroſa. Vinetis quoq; abundat maximè vbi in Oriētem vergit, quod inde abundè in Sileſiam Bohemiamq; exportatur. Eius etiam campi præter neceſſariarum rerum mirificam fertilitatem vbertatemq; croci etiam optimi plurimum proferunt. Sudetæ montes iuxta Iglam vrbem minæris etiam fœti habentur. Regio quàm Bohemia minus montoſa, non tamen prorſus plana. Ponit hoc loco Ptolomæus Orcynum nemus, Sudettam ac Gabrettam ſyluas. Flumina habet non pauca, quorum quatuor ſunt præcipua Moraua ſeu Marauaha, amnis piſcoſiſsimus, vlugò die Mahr qui regioni nomen dicitur indidiſſe, ſeu quod potius crediderim à regione ſumpſiſſe ſibi nomen: lambit mœnia Olomuntij, & regiunculam Auſtriæ Marckfeldenſem, Suartzaha, Brinnam præterlabitur, & Theyæ mi-

MORA VIA
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Morauia Marchionat⁹, germanis Merhern, à veterib, Jo. Dubrauio teste, Marcomãnia dicta, eò qđ fines istos Germaniæ p q̃s secund. Danub. iter in Pannoniã suscipitur, circumdaret. incolæ Morauí sicut et regio Morauia à Moraua flu. nominantur. Ao. Christi 895 à D. Methodio iussu Imp. Arnulphi, ad fidem Christianã cõuersa est. anno aut. 1086 Bohemiæ regno attributa est. Præter cætera hoc mirandũ, qđ thus et myrrham terra hæc gignat, idque in Gradiscus locis tantum
BOHE MIA
FINITIMA
Silesiæ Pars
HUNGARIÆ PARS
Austriæ Septentrionalia
Milliaria communia
Joan Janssonius exc.
Mora fluui
Odera fluui
Teya fluui
Igla fluui
Littomissell
Olmitz
Brin
Znaim
Iglaw
Troppa
Ostrawa
Kremsir
Austerlitz

ſcetur. Theya vel Deins, qui nonnullis etiam Thiſia vocatur, Zoijman præterfluit, & limitem Marauaniæ ac Auſtriæ ſtatuit. Igla, à quo Iglauia vrbs nomen ſortita eſt, dirimit Marauanos à Bohemis, & Morauiam quoque ingreditur: hiſce & Hauam fluuium iungemus, vt plurimum temporis paruum quidem, vbi verò exundauerit, longè lateque omnes circum agros adeo humectatione ſua fœcundantem, vt ab eius loci incolis haud immeritò adipis ſuæ fouea nuncupetur. Porrò regio hæc à diuo Methodio primum iuſſu Arnulphi Imperatoris ad fidem Chriſtianam conuerſa eſt, ſub Henrico IIII. Imperat circa annũ Chriſti 895. poſtmodum tamen anno 1086. vnà cum Luſatia ac Sileſia regno Bohemiæ attributa eſt. Denique regionis huius termini hi ſunt: ad Orientem habet partim Hungariam, partim Auſtriam; ad Meridiem Auſtrum tantùm; ad Occidentem Bohemiam; ad Septentrionem Sileſiam: ac initium ſumit ex parte Occidentis ſub gradibus longitudinis.

PRVSSIA.

PRussiæ nomen à Bructeris deriuatum credunt, voce nonnihil corrupta ac fracta: Bructeri enim ex VVestphalia à Charmauis & Angriuarijs eiecti, secedentes in Sarmatiam concesſêre, & ad Baltheum mare, domitis aut expulsis Vlmigeris, consederunt: quod Claudianus hoc versu innuere videtur;

Venit accola syluæ
Bructerus Hercinię, latisq́; paludibus exit
Cymbrus.

In Sarmatiam enim Hercinia propagatur. Verũ de Prussiæ nomine aliter sentit Erasmus Stella, ait enim Borussios populos, quos Ptolomæus ad Ryphæos montes collocat, non longè qua Tanais ex eis erumpit, infelicitate sua concitos (quòd perpetuis niuibus algoribusq́; illic terra riget & ad omne naturæ mysterium damnata est) ad nouas sedes capessendas, patria egressos in hæc loca delapsos esse, terramq́; vocabulo gentilitio Brussiam appellasse, qua vsq; hodie vnius literæ suppressione vulgò dicitur. Rei fidem facit quòd etiamnum populi ad Ryphæas habitantes, eodem pariq́; sermone quo hi vtantur. Prussij itaq; VVigevvonum populi sunt, ad Clylipenum sinum in Sarmatia Europæ, ac inter Vandalos numerantur: quorum sedes olim Burgundiones, Varinos, Gothones, Fennos, Aestios, Stagnanos, Sargatios, Sudinos, Gelidanos, Gillones, Charinos, Sulones, Subarios, Humligerosq́; tenuisse ferunt, à quib. etiam hodie pars Prussiæ ad Vistulam, Culmigera vocitatur. Partitur eam more antiquo Erasmus Stella in Pomesaniam, Galingiliam, Natangiam, ac postmodum in Barthiam, Naoderitiam & Varnitiam, pro ducatu habetur hodie pars Orientalis, quæ Chrono seu Pregelio flu. adiacet, Schalaunia & Graudia vocatur, His in Meridiẽ vicina est Bartenlandia, ac Meridionalior his Mazouia, ad Occidentem iuxta Elbingum fluuium Natangia remanet, & sub hac Huntavvia. His verò Occidentalior pars ad Vistulæ vtramque ripam iuxta Gedanense emporium Pomesania & Pomerellen vocatur. Culmigera autem quam Culmischlant vocant, ad Triebnitzam atq; Vistulã fluuium versus Meridiem sita est. In Septentrione autem Insula illa quam sinus efficit Venedicus, Samaiden vocatur. Vrbium omnium opulentissima est Dantiscum, proprio nomine Gedanum dictum. præter hanc maritimam quoque vrbem habet Koningspergum, Latinè Regium montem appellare licet, ad Chronum seu Bregelam amnem, in quo magni magistri ordinis Teutonicorum erat aliquando. Intus in Mediterranea, in ripa Vistulæ fluminis, insignis vrbs, Turream & Turroniam, vulgò Dorn vocant, similiter Marieburgum, Chulmen, Notangen, Samkand, Risenburgũ, Brunspergum, ac complures aliæ. Aëre fruuntur frigidiore. Terra ipsa vasta, ampla, ac paludibus inuia. Frumenti ferax est, aquis irrigua, & plena colonis, multa ambitiosa oppida, multi maris sinuosi reflexus amœnam efficiunt; pecorum ingens vis, incæduæ syluæ, multa venatio, piscatio diues. Saltus Hercynius qui per Brussiam vagatur, multa ferarum genera gignit: alces, vulgò Ellendts vocant, onagros, vros seu bubalos germ. Auroxsen, & Bisontes, Buffalos dicunt: Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hæ syluæ, quæ vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioq́; ingenti vendunt. Habent etiam syluæ præter id suas diuitias, apum scilicet ingentem multitudinem, quarum alueos ceu natiuos, intra arbores ad hoc cauas cernere est, ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, vt Germaniæ, Britanniæq́;, ac cæteris adiacentibus insulis commodè harum rerum vsum suppeditet. Ora illa quæ quasi peninsula est, ob sinuosos flexus maris, terramq́; spatiosè in freta excurrentem, Samaiden vocant, succino abun-

Prussiæ Descriptio
ante aliquot annos
ab Henrico Zellio edita,
ab eoq; D. Joanni Clur,
Ciui Gedanensi dedit.
Johann bussemecher
excudit Coloniæ
Maris Germanici Pars
Septentrio
Oriens
Meridies
Occidens
Pomeraniæ
Pars
Poloniæ Pars
Ermeland
Hockerland
Dantzig
Thorn
Culm
Bromberg
Plaswig
Mazouiæ
Podla
Pars
Landeck
Stolpen
Marienburg
Crone

dat, in quam vi tempestatum idipsum aduehitur: id olim à Germanis Glessum vocatum est, inde Glessaria regio ipsa. quo loco autem succinum nascatur, scriptores non conueniunt, quidq; succinum sit, controuersum quoque est: crediderunt nonnulli purgamentum esse maris concreti, quidam Solis radiorum succum esse putarunt, quos circa Occasum vehementiores in terram actos sudorem pinguem in eam partem Oceani relinquere; deinde æstuante mari in littora Germaniæ eijci dixerunt. Quidam verò è limo quorũdam montium Sole excalescente fluitare existimant, in herbido solo atq; algido, quod his montibus subest, indurari: Oceano illic efferuescente, inde rapi, & in proxima littora expelli. Plinius tradit Succinum gigni in insulis Septentrionalis Oceani, ipsumq; nasci defluente medulla, ex pinei generis arboribus (sicut enim resina in Cerasis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) densamq; rigore maris, eo intumescente ex insulis rapi, certoq; littore expelli, ita inuolutum herbis, vt ex his pendére videatur, salo expui. Fluminibus regio rigatur ad Ortum Chrono, ad Occasum & Meridiem Vistula. Mediterranea Elbingus flu. humectat. Sunt præter hos alij ignobiliores, Bro, Osa, Triebnitz, Brieg, ac innumeri ferè lacus. Eruditissimam huius regionis descriptionem reliquit nobis Andreas Aurifaber Vratislauiensis.

BRANDENBVRG.

COmplectitur hac tabula Marchionatũ Brandeburgẽsem, & maximam, Pomeraniæ partẽ, cuius tabulæ descriptionẽ primus solusq; præstitit Gerardo Mercatori doctissimus Mathematicus & professor in Academia Francfordiana ad Oderam Elias Camerarius, vir à quo multa in Astronomicis desideratissima expectabantur si longiorem illi vitam concessisset Dominus, iam enim in obseruatione motuum Solis, Lunæ ac stellarum diligentissimus erat, ad castigandos quos in ijs certò deprehendebat errores. Conscripsit autem hanc tabulam non geometricis instrumentis vsus, vt cui propter academica negotia id integrum non fuit, sed ex suis aliorumque profectionibus, solerter admodum & circumspectè, id quod experientia docuit, siquidem cùm reliquis circumsitis regionum tabulis hanc descriptionem conciliare Mercator vellet, vix vlla contractione aut extensione opus fuit, sed in eam quàm proximè longitudinem ac latitudinem exterioris loci iuxta ipsius dimensiones positi incidebant, quam circumuicinæ tabulæ diligentissimè ab ipso castigatæ & conciliatæ requirebant. Porrò sic dicta est regio à metropoli in ea Brandeburgo, patria clarissimi istius poëtæ Georgij Sabini : vnde autem nomen hoc sortita sit vrbs, ex eiusdem poëtæ disticho quodam intelligi potest; sic enim ait in Hodœporico suo:

Italia quando digressus ab vrbe petebam.
A duce quæ Brenno condita nomen habet.

Brenneburgum enim à veteribus appellata est, sed vulgus Brandeburgum pronunciat. burgum verò significat propugnaculum, ἀπὸ τοῦ πύργου, & Brennus idem nomen est apud Germanos quod Galeatius, vt veteres illæ cantiones testantur quæ in Theodoricum Regem Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum, equitum seu Galeatorum vrbem. Tota autem hæc principis Electoris ditio in 7. aut 8. prouincias est distributa, quæ sunt Aldemarck/ Mittelmarck/ Newmarck/ Vckermarck/ Pregnitz/ Crossen/ ducatus Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Lusatiæ: inter quas proculdubio, tùm ad conseruationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus est ordinum status & politia. POMERANIA nomen accipit à Pomesano Vidunti, primi Borussiorum regis filio. Diuiditur autẽ in superiorem & inferiorem Pomeraniam, quarum hec in Orientem vergens, Vandaliam, Cassubiamq; illa Stetinensem, Barthiensemq; seu VVolgastensem ducatus ac Rugiensem insulam complectitur. Oppidis egregiis exculta est, insigniora tamen quæ habet, maritima sunt, preter pauca quædam mediterranea, quorũ primum est Stetinum emporio celebre quod ex VVineta vrbe eò translatum est, totiusq; Pomeraniæ hodie est metropolis, amœnissimũ habens situm. Habet præterea VVismariam, Straelsundam oppidum, splendidũ olim suum habens principem, quẽ dixêre Bardensem ducem; Gripesvvaldũ à Ptolomæo Viritium iuxta coniecturam appellata; Rostochium in quo liberalium artium florens Academia, quam impetrarunt ciues ac Magnopolenses seu Mechelburgenses principes, anno Christi 1415. accersitis magistris ac doctoribus potissimũ ex Erphordiensi Gymnasio, quod & ipsa recens tum schola erat, annos necdum habẽs 30. Est verò is locus Rostochiensis in eã rem non incongruens, quòd aëris salubritas, & victualium omnis generis leui pretio ibi magna sit copia. Caminum Episcopalis ciuitas; Iulinũ nũc VVolinum oppidũ olim nulli clarissimarum vrbium secundum, multas etiam præclaris opibus & structuris exuperans, nobile Vandalorum emporium, tantis opibus mercatorum negotijs frequens vt excepta Constantinopoli, vix aliud ei par Europa tum videret: ibi

 enim

MARCA BRANDENBVRGENSIS & POMERANIA
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Milliaria Germanica communia
Mare Balticum
Frisch haue
Mekeln burg
BRANDEN
BVRGER
Alte Marck
Mittel Marck
New Marck
Vker Marck
Prignitz
Lusatiæ pars
Silesiæ pars
Crossen Duc.
Poloniæ pars
Sternbergk Landt
Anhaltisch
Magdeburgensis Arc hiep. pars
Cotbus
Berlin
Rostock
Julina Ins.
Colberg
I.B. excudit
IOAN. GEORG. D. G. MARC. BRANDENB. DVX BORVS. POM. BVRG. NORIM. PRIN. RVGIÆ etc. S. R. I. PR. ELECT.

enim Russi, Dani, Sorabi, Saxones & VVandali suos vicos & plateas incolebāt. Apud Caminum insula est Christoa. Insulæ VVinetæ olim vrbis in ea nomen erat. hîc & Oderæ ostia, quæ tribus alluitur fretis, quorum vnum viridissimæ aiunt esse speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibundo perpetuis sæuiens tempestatibus. Est hæc regio vbique fertilis, aquis irrigua, stagnis abundans, nauibus peruia, diues agris, pascuis, pomis, lignis, riuis, montibus, venatione, pecore, piscibus, frumento, butyro, melle, cæra & alijs his similibus rebus. Montium in hac plura iuga, sed quorum apud Authores nulla fama est, sicuti nec syluarum, quibus tamen Pomerani non carent. Mineræ tamen nec thermæ vllæ in ea celebres; colligunt autem incolæ Succinum in mari, sed non tantum quantum Pruteni. Nullus denique in hac regione locus est vacuus, nisi quem aut lacus aut montes occupant.

SAXONIA.

SAxonici nominis etymon obſcurum reliquit vetuſtas. Eorum Tacitus nõ meminit, quòd tum fortaſſe ignobiles adhuc erant. Meminit autem Ptolomæus, antiquiorem licet Geographiam ſecutus, is Germanici maris accolas, ac potiſſimum inſulares fuiſſe docet. Speculum autem Saxonicum in hanc ſententiam de eorum nomine diſſerit. Quòd poſt obitum Alexandri magni Aſiatici Petroculis bellum intulerint (eò quòd opem ſuppetiasq; ipſi Alexandro tuliſſent) eosq; è Cilicia expulerint. Ipſi itaq; vela dantes ventis, expulſi ſuis ſedibus, appulêre decem & octo ratibus in Pruſſiam, quæ eremus tum erat: Petra autem ſeu πέτρη Græca dictio, Latinis Saxum dicitur: vnde Saxonum nomen deriuatum eſſe creditur. Ab Aſiaticis etiam Becanus & Melanthon deducit, verum alio modo. dicunt enim Sacas Aſiæ populos colonias quaſdam à ſe emiſiſſe ad montes Moſchicos, è regione Cappadociæ: alteram, quos Saccaſſones, quaſi Sacarum filios appellatos contendit, vltra montes Tapuros alteram, ad latitudinem 56. paulò plus minus graduũ, quã Ptolomæus Saſonum nomine ſignarit. hoc priore ſui parte perinde atq; illud poſteriore corrupto, Saoſſones enim ſyncoptos, vel integrè Saccaſſones fuiſſent dicendi, id eſt Sacarũ filij. Ex his igitur Saſſonibus Saxones noſtri Europæi deſcenderunt. Memini tamen me legiſſe in Friſiorum (ni fallar) hiſtoria, gentes iſtas, Friſios, Brunſuicenſes & Saxones, à Friſone, Brunone & Saxone ducibus denominatos eſſe: verùm huic ſententiæ quiſquis quantam volet, fidem tribuat. Saxoniæ autem veteris fines latius multò quàm modernæ extendebantur, Initium namque eius eſt trans Albim ab Holſatia, inde tranſiliens Albim per diœceſim Bremenſem in VVeſtphaliam vſq; ad Rhenum ferè pertingit abinde verò in Heſſiam peruenit, ad Herciniam ſyluam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ, in qua olim non contemnendam partem Saxones, militiæ ſtipendium à Francis, quibus militauere, ſuſceperant. Inde iterum ſub montibus longo tractu peruenit in Regionem Albi non longinquam, complectens Vitebergam & confinia eius, quæ nunc Saxonia ſuperior dicitur: duobus principalibus Saxoniæ ſibi titulum vindicantibus. Legititima quadam ſucceſſione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: ſed ſuperiorẽ apprehenderunt Marchiones Miſnenſes cum dignitate Electuræ, quæ illi inſeritur principatui. Meditullium autem huius quam deſcripſimus prouinciæ, totum ex Xandalico, id eſt, Slauico ſolo redactum eſt in linguam & mores Saxonum, iu terra videlicet Brunſuicenſi, Luneburgenſi, Magdeburgenſi, & Halberſtadenſi. Ad eãdem verò pertinet nationem omnis Marchia Brandeburgenſis, ex eodem ſolo Vandalico capta, ac verſa in linguam & mores Saxonum. Præter vrbes autem magnificas, omnis hæc regio, & Gymnaſia celeberrima, populum habet robuſtum ac validum, quorum potus cereuiſia; cibus autem plerunq; lardum, crudum butyrum, caſeus, ac reliqua lacticinorum genera. Aër regionis durus, attamen purus ac ſalubris, niſi quâ paludibus humectatur nimium, quod Marſis nonnunquam accidit. Gleba fertilis eſt, rerumq; omnium, præterquã vini, prouentu felix. Mechelburgij ducatus fœcundiſſima fertiliſſimaq; regio frumenti, ligni, lacuũ, fluminumq; piſcoſiſſimorum, pecudum tum domeſticarum tum ferarum. vrbibus amplis, arcibus vicisq; mirè exculta. Iſatim herbam, quam Quadan ipſi vocant, lanarum tinctoribus aptiſſimam abundè profert in Thuringia, ita vt incolarum pleraq; pars, annonam ſibi ex ea comparent. Syluas complures complectitur, Lünenburgerheid/ Spondawerheid/ Rattenawerheid/ Galbelheid/ Pomeriſchheid/ Herciniæ portiones, &c. Fluminibus interluitur nobiliſſimis. Saxoniæ mõtana minæris fœta ſunt. Habet & Goſlaria vltra æris, auri argentiq; minæras, ditiſſimos ſalis fontes, quibus & Hala & Luneburgum abundat. Illud quoque memoratu dignum viſum, montem haud ita procul à Kupferbergo reperiri, qui lapidem gignat emittentem odorem violarum. quin & marmoris copiam hæc montana exhibent.

Saxonum regionis quatenus eius gentis imperium nomenque olim patebat, recens germanaque delineatio, Christiano Schrotenio authore.
Quia loci angustia non pateretur sic de industria Sep ten tri o necessario tamen in hac mappa aliqua Opida amisimus Joan bussmechr exc.

MISNIA.

MIsnia Saxonum quoque regio, à cognomine sibi vrbe hodie denominata, ea ad Albis fluuij sinistram ripam posita, Episcopalis est. Verùm recenter hoc nomen regioni inditum est, cùm Hermundurorum hîc olim sedes fuisse non obscura coniectura colligere liceat ex Cornelij Taciti historia: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Hermunduri autem Sueuorum gentes fuêre ad Albim fluuium, sub Hercynio iugo, Danubium versus è regione Semnorum habitantes. Velleius etiam Paterculus libro 2. Semnonum Hermundurorumque fines Albim pręterfluere tradit. Tacitus autem lib. 10. Annalium docet Hermũduros cum Cattis magno prælio propter flumen gignendo sale fœcundum, & conterminum concertasse. Is autem Sala fluuius est Cattos Hermundurosq; interluens ac separans, ad cuius ripam etiamnũ Salinę in Hala vrbe conspiciuntur. Ioannes Gerson persuasum habet, Eudoses, Varinos, Suardonesq; Libonotriam (quo nomine Misnensium ditionem vocat) habitasse, eosq; postmodum vnico vocabulo Sorabos nuncupatos esse: ij Sclauini fuêre, quos inter Albim ac Salam habitantes Carolus Magnus oppressit. Inde postquam Germani pristinos agros receperunt, Misnij seu Misnenses, ac Episcopali, vt dictum est, vrbe, vbi principis sedes erat, cognominati sunt, Birckheimerus, Misnenses Cheruscos esse credit, qui cum Cattis de salis fontibus, qui sunt Halæ Misnensium, decertarunt. Quamuis demonstrari planè potest Thuringos Cheruscorum sedes tenere inter Albim & Visurgum fluuios. Camanos etiam Misnensium olim loca possedisse credunt nonnulli. Ilingi etiam & Glancones dicti sunt Albi fluuij accolæ, Misnensium pars iuxta Zerbst. Hodierni regionis incolæ robusti fortesq;, ac commendanda corporis forma ac proportione, iucundi hilaresq;, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem, ac minacitatem referentes. Marchionatus hodie est, olim Saxoniæ Marchionatus dictus. Valles multas complectitur, ac Voitlandiæ etiam ducátum & Lusatiam superiorem, cuius habitatores Theurochemi dicti sunt. Ciuitates vrbesq; principes habet Misniã seu Missenam, quæ regioni nomen suum communicat. Lipsia ad Pleissenam amnem, quæ cæteras omnes opulentia splendoreq; antecellit, nobilissimoq; floret Gymnasio, quod cùm olim Pragæ in Bohemia extaret, huc anno Christi 1408. translatum est. Est & Suiccama triniali schola clarissima, ad Moldam amnem sita; & Laisnicza Petri Appiani nobilissimi Cosmographi patria. Dresdena quoque ac Torga, in quibus Principis Electoris sedes frequens est. Aer dum vix ferendus fuisse dicitur, ob montium syluarumq; humidissimarum exhalationes viscosas; præsertim vbi Ioachimica Vallis dicitur in Sudetis montibus, qua Bohemiæ, Voitlandiæq; vicina est, eam enim Vallim vsque adeo densæ tetræq; nebulæ nonnullis anni temporibus integebant vt Solis radios nequaquam admitterent: nunc verò syluis excisis, terræq; meatib. quantum interclusi erant, apertis, fluminibus quoq; exitum suum sortitis, cessant nebulæ: mõtes enim exsiccati, vento liberius perflãtur, vnde aëre hodie salubriori fruuntur. Terra montibus collibusq; minæris refertis vndiquaq; attumulatur in Bohemiæ finibus, ipsisq; Sudetis montibus. Ager etiam frumenti feracissimus est, præterquam in prædicta valle Ioachimica, vbi gleba durior, minusq; fertilis est. dumorum autem & ruborum referta; plus tamen in recessu quàm in fronte prima habet. quod enim superficiei eius denegatur, id eius viscera abundè compensant: argenti enim tam sunt diuites fodinæ, vt & laudatissimas mensas comparare valeant. Est & ad tertium ferme lapidem ab Zuiccauia vrbe ad Moldam sita, Colbergum mons, id est, Carbo-

MISNIAE ET LVSATIAE TABVLA
Descripta à M. Bartholomæo Sculteto Gorlitz.
Scala miliarium Germanicorum
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Johann Bussemecher exc.
SAXONIAE PARS
MARCHIAE PARS
LVSATIA INFERIOR
LVSATIA SVPERIOR
SILESIAE
THVRINGIAE PARS
VOITLANDIA
BOHEMIAE PARS
OSTERLAND
POLONIAE PARS
ALBIS FLV.
Elbe fluuius
Elbe flu.
Sala fluuius
Odera fluuius
Sprea fluuius
Egra fluuius
Kalue
Aken
Bernburg
Alsleben
Kothen
Dessa
Wittenberg
Brezin
Belitz
Beseke
Furstenberg
Guben
Krossen
Luben
Schliehen
Luca
Cotbus
Finsterwald
Sonnewald
Hertzberg
Sensstenberg
Spremberg
Tribel
Fridburg
Betin
Halle
Rotnburg
Bitterfeldt
Brene
Lodsberg
Delitch
Dieben
Domnitz
Torgaw
Eilenburg
Belgern
Wurtzen
Mansfelt
Querfurt
Eisleben
Merssburg
Rosleben
Lutzen
Weissenfels
Naumburg
Pforten
Weimar
Dornburg
Erdfurdt
Jena
Gothen
Arnstadt
Orlemundt
Kale
Salveldt
Pesnitz
Eisenburg
Cżeitz
Gera
Newstat
Werda
Ronburg
Kemnitz
Leipzig
Grimme
Aldenburg
Rochlitz
Waldenburg
Glauche
Leisnick
Dobeln
Meissen
Dresden
Pirne
Freiberg
Dippolswalde
Gotloben
Aldenberg
Kongstein
Bautzen
Rottenburg
Reichenbach
Liebe
Stolpen
Lomen
Bischofswerd
Kamitz
Prybus
Gorlitz
Naumburg
Lauben
Lissa
Zittaw
Ostritz
Hirtsfeld
Fridlandt
Grafstein
Schlocken
Tetzen
Kreibitz
Pantze
Kreber
Leutmeritz
Aussche
Gabel
Turnaw
Jung Buntzel
Brandelstein
Limburg
Praga
Rokizan
Veron
Laron
Kaden
Annaberg
Bresnitz
Hortenstein
Zwickaw
Schneberg
Auerbach
Greslitz
Herttenberg
Schonbach
Widenstein
Egra
Elnbogen
Carolsbadt
Brennend
Plawen
Olsnitz
Adorf
Hoff
Hirsberg
Schwartzenbach
Zigerruck
Elsterberg
Mila
Schlakenwerd
Ioachimsthal
Mitweide
Frawenberg
Schellenberg
Frounstein
Saide
Scharffenberg
Zelle
Hain
Ortrana
Rulandt
Konigsberg
Muckenberg
Doberlaw
Liebenward
Mulberg
Strele
Oschnitz
Lommitz
Pirna
Hornstein
Belen

narius, è quo effoditur lapis terræ calore exsiccatus, ater ac leuis perinde vt carbo, vnde & carbonarium lapidem appellant, quo per totam ferè Misniam carbonum loco fabri ferrarij vtuntur, cuiusmodi Lithanthrakes inferiorem Germaniam in Leodiensi agro, ac Scotiam quoque dare notum est. Horum carbonum fodinis olim accensis, montem ipsum non aliter ac Aetnam & Vesuuium, & Heclæ montem in Islandia, arsisse flammasque euomuisse, ita vt vicinæ Zvviccauiæ ingentem terrorem incusserit, memoriæ proditum est, hodieque fumare conspicitur. Hala etiam præter Salis fontes, vnde nomen sortita est, æris minæras habet. Hæc metallorum tam diues atque abundans est regio, vt singulos penè etiam maximos montes perforatos videas.

MANSFELDIA.

Mansfeldiæ Comitatus nomen haud obſcurum eſt, à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic appellata, quæ ipſa à Manno Tuiſconis filio nomen accepiſſe traditur, ſonat autem Manni campum. huic opinioni ſuffragari videtur huius vicinus locus Aſcaniæ, qui Aſcenes Germanorum patris nomen referre videtur. Saxonum enim hi populi ſunt, & inter Hermunduros numerandi cenſentur. Hertici hodie, & Hertziſchen, aut Hartzländer, ab Hartone ſylua Heſſos, Thuringos & Saxones diſcernente nominantur. Regio eſt ſuperiori Saxoniæ inter Salam amnem ac VViperum inſerta, Complectitur autem huius Mansfeldenſis Comitatus territorium in ſe complura dominia, vtpote principatum Anhaltenſem, Palatinatum, Saxonicum, Comitatus Arnſtettenſem, VViprenſem quem Cheruſci olim tenuiſſe creduntur, VVethinenſem, Quernfurtenſem, Ballenſtedēſem, Aſcanienſem, Stolbergenſem, Arnſteinenſem, Reinſteinenſem: ac præter hos diuaſtiás, collegia Canonica, Baronatusq; aliquot; quæ pleraq; olim peculiarib. ſuis ſubfuêre Comitibus ac Dominis: nunc verò vix alium præter Comitem Mansfeldenſem agnoſcunt. Loca autem montana, Meliboci montes antiquioribus Geographis dicti ſunt, ſyluis hinc inde conſperſi. Aër bonus ac ſalubris. Terra frumenti ſatis ferax. Eius tamen viſcera diuitiarum plus quàm ſuperficies habent. Eruitur enim ex eius montibus propè Mansfeldiam, Iſlebiam ac Hochſteten, lapis niger ac fiſſilis, cuiuſmodi is eſt, quo in laminas tenues ſecto, tegularum loco vtimur, nonnullis ardoſæ vocantur, is picis æriſque plurimum obtinet, ac metalli minimè occulta habet indicia, conſpicitur enim inſperſus auri cuprive color. Hunc itaq; ingenti copia erutum ex montibus, lignisq; circumpoſitis, vnà exurunt: incenſus autem odorem emittit eundem quem Lithantrakes, ſeu Carbonarij lapides: at ſi contingat placidas pluuias ignem cōſpergere, tantum abeſt vt extinguatur, vt maiores etiam flammas excitet, lapisq; eò citius liqueſcit, quod bituminis piciſve non obſcurum eſt indicium. Neq; hoc tacendum videtur, cùm ludentis naturæ miraculum non immeritò videri queat, quòd is lapis manifeſtas oſtentet inſpicientibus animalium ferè omnis generis effigies, ramentis ac lineamentis aurei coloris: ita vt quoduis primo intuitu dignoſcere queas. Affirmant nonnulli, eorum ſaltem animalium quæ propinquus gignat lacus, eum præ ſe ferre imagines, cuiuſmodi ſunt piſcium, anguillarum, carpionum, ranarum. Verùm alij perhibent etiam aliorum animantium figuras eum exhibere ad vnguem, vtpote gallorum gallinaceorum & Salamandrarum: quin & in quodā eorum lapidum Pontificis cuiuſdam barbati effigiem, triplici diademate ornatam multis conſpectam aiunt. Hæc loca Tubantes populi olim habitaſſe creduntur. Regionis caput eſt Mansfeldia, ad VViperum amnem ſita. Vrbes poſt hanc habet præcipuas Iſlebiam, Quernefordiam, Rotenburgum, Alſtadium ac complures alias. Fluminibus rigatur Sala, Vnſtrut, duobus tribuſve VVipperis, ac infinitis alijs riuulis, torrentibusq; ignobilioribus. Latus Orientale Miſnia claudit. Meridionale partim Miſnia, partim Thuringia cingunt. Occidentale Heſſia, Hartoq; ad Melibocum montem excipiunt. vbi Svvartzenburgenſis & Stolburgenſis Comitatus, item Sangerhuſi, Anhaldiæ, & Aſſeburgij principatus confines habet. Septentrionale autem latus Saxoniæ ſuperioris Ducatus terminat.

Mansfeldiae Comitatus descriptio Auctore
Tilemanno Stella Sig.
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
SAXEN
MANSFEL
DIAE
GEN
DO
RIN
Ballenstede Grafschaft
Gernrode Stieft
Ramberg
Wippra Graefstat
Cherusci
Meliboci
Stolberg Grafschaft
Morungen Herschaft
Manssfelt Grafschaft
Manssfeldt
Eisleben
Fridberg frei heerschaft
Wetin Grafschaft
Hall Ercz stift
Hall
Bornstet Herschaft
Schrapelauu frei herschaft
Querfurt Grafschaft
Merssburg Stift
Die Wuste der Roteborn
Die Pfaltz zu Sachsen
Vockstet herschaft
Sangerhausen
Kelbra
Gulden auue
Die Susse Zee
Der Glassen zee
Kotener landt
Scala miliarum Germanicorum
henricus Nagel fecit

FRANCONIA.

FRanci Orientales, quos Rhenanus etiam Ansibarios & Ansuarios fuisse ostēdit, cùm ad annos ferè 400. suis ducibus paruissent, dominium seu Imperium id tandem peruenit ad quendam Frācum nomine, eum tanto persequebantur amore, tantiq; ab ijs fiebat, vt auito veteriq; nomine relicto, ab eodem suo duce denominari voluerint: quod factum traditur circiter 24. annis ante natum Christum. Saligni etiam dicti sunt Franci à Romanis. Salios fuisse appellatos, Ammianus ostendit libro 17. quod à Sala fluuio descendisse creditur. rei fidem facit Salingostadium Mœni vrbs, quam Selgenstadt vocant incolæ. Gens ipsa viribus armisq; potens, ac multa nobilitate pollens, fallax & astuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur. Ducatus nomine ac dignitate ahuc hodie gaudet, huncque titulum VVurtzburgensis præsul sibi vendicat. Verum huic non integra paret Francia: sed cum quatuor in partes diuisa sit, quatuor ex magistratibus sunt audientes. Marchioni Brandeburgensi obediunt Kitzinga, Bristadium, Graglingiacum, Babenbergensi antistiti subest. Chronachum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, & præter has multæ aliæ vrbes VVurtzburgensi seu Herbipolitano præsuli, qui Francorum dux salutari solet, parent. Konigspergum, Oxenfordia, Carolostadium, Hasfordia, ac nonnullæ aliæ ciuitates Moguntinensi Metropolitano Archiepiscopo & Electori Septēuiro, S. Imperij Cancellario subsunt; item Bischofsheimium, Alderburgium, Mildeburgum & multa alia oppida. Quędam insuper Frāciæ portio ad Saxonum principem spectat, velut Coburgum oppidum excelsa arce munitum, ac nonnulla alia. In huius prouinciæ finibus sita est Norimberga vrbs ampla, opulenta ac imperialis, solo licet infœcundo atq; arenoso; ingenia tamen parit solertissima ac promptissima ad quæuis etiam ingeniosissima inuenta; vnde ex ea, tanquam ex equo Troiano, subtilissimi totius Germaniæ artifices prodeunt: verum Franciæ minimè hæc vrbs annumeranda; nisi, quod ad statum Ecclesiasticum, Bambergensi vrbi quæ Franconiæ annumeratur, subsit. quamuis nec Bauariæ annumerari se Noribergenses velint, sed ab vtrisq; discreti singularem gentem efficere. cum autem Noricorum sedes occuparint hodierni Bauari, ad eos se pertinere ipsum nomē arguit. Francofurtum autem Francici iuris est, vrbs tamen imperialis, ac binis nundinis quotannis celeberrimum nobilissimumq; totius Germaniæ emporium: quo loco Romanos reges eligi à ducibus Electoribus mos est, ibidemq; si Imperij binos esse competitores cōtingat, vtriq; collecto exercitu pro Imperio dimicant. Aër purus ac salubris satis. Terra densissimis syluis asperisq; montibus clausa, intus plana ac fertilis Cerere & Baccho, in Germaniæ propemodum meditullio sita. Ad Rotenburgū vrbem in Tuberæ ripa, haud procul ab eiusdem fluminis fontibus, initium sumunt vineta, flumenq; sequuntur donec Mœno coniūgatur. Vinum ipsum bonum ac salubre, si nullum adhibeatur vitium, & ob sui præstantiam in remotissimas exportatur terras. Glycerizæ radicis Babebergensis ager tantam præbet copiam, vt currus eadē onusti per vniuersam Germaniam diuehantur. Ripa cœpæque nullibi ferè locorum laudatiora: hortorum, viridariorum ac pratorum cultura regio est amœnissima, pecudum domesticarum, ferinarumq; diues. Fluminibus piscosissimis vndique perluitur, quorum præcipua sunt: Mœnus, Sala, octo ignobilioribus amnibus comitata, Sinna, Radiantia, Aestus, Tubera, ac nonnulla alia. Syluas habet Speßhart, Othonis syluam (vulgò der Odenwaldt) ac alias etiā Herciniæ portiones, quæ eam æditissimis iugis per circuitum obfirmans, veluti natiuo muro ambit. Hæc Sueuiam & Boiariam à Meridiè habet, Rhenus illi Occiduus est, ab ortu Boëmi accolunt, Hassi & Thuringi Saxoniæ populi à Septentrione.

FRANCIA ORIENTALIS, VVLGO FRANCONIA, A FRANCO QVODAM EORVM DVCE ORTA CREDITVR. GENS

ipsa viribus armisque potens est, ac multa nobilitate pollens, fallax et astuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque sexus incumbit, nec cuiquam ocioso esse conceditur. Ducatus nomine ac dignitate adhuc hodie gaudet, huncque titulum Wurceburgensis Praesul sibi vendicat. Aer purus est ac salubris. Terra densissimis syluis asperisque montibus clausa, intus plana ac fertilis Cerere et Baccho, in Germaniae propemodum meditullio sita. Vinum ipsum bonum ac salubre ob sui praestantiam in remotissimas exportatur terras. Glyzerizae radicis Bambergensis ager tantam praebet copiam, vt currus eadem onusti p tota Germania diuehatur.

SVEVIA.

SVeuus Gambriuij filius,& Manni nepos,Germanorum Rex,apud Tuiscones regnauit tempore Balei,vndecimi regis Babyloniorum. Hic amplissimam Sueuorum gentem ac regnum condidit,& de suo nomine cognominauit. Sueuos autem Hermionũ populum fuisse tradit Plinius,sicut & Hermunduros, Cattos & Cheruscos. Sedes verò non easdem quas hodie tenuisse eos, omnes testâtur Chronographi ac Historiographi. Intra hos ferè terminos olim fuêre conclusi: Ab Oriente Carpathus mons; à Meridiè Hercynium nemus, quod Bohemicum nunc appellatur; ab Occidente Rhenus; ab Aquilone Sueuicum mare, seu Balthicum,ipsorum limites fuêre. Hæc gens nunc in angustiores terminos, vtrum ab alijs compulsa, an sponte sua delata, incertum est. In Rhetiam enim populariter commigrarunt, quo loco iam aliquot seculis hæserunt, abolitoq; veteri Rhetorum nomine,Rhetiam à se nouis cultoribus Sueuiam dixêre. Atq; hi sunt qui latè per Germaniam imperitabant, maximam eius possidentes partem: nam & in Sarmatiam ac Panno niã colonias deduxerunt;illic enim antiquæ fuerunt Sueuorum sedes, deinde Rhetias occupauere,quas etiamnum tenent,ij inquam in quinquaginta quatuor populos ab Orosio distinguuntur,à Tacito autem istæ nominantur gentes,Semnones, Longobardi, Reudigni, Auiones, Angili, Varini, Endoses,Suardones, Nuithones, Hermunduri,Narisci, Marcomanni,Quadi,Marsigni,Gothini,Osi,Burij,Lygij, Arij, Heluecones,Manimi,Elysij,Naharuali,Gothones,Rugij,Lemouij, Suiones, Acsti & Sitones,qui in commune vno nomine Sueui nominabantur. Hodierna autem Sueuia cuius hîc typus exhibetur,in plurimas quoq; separata est regiones & tractus suis nominibus distinctos; ita vt nullus hodie in tota Germania princeps reperiatur qui se Sueuiæ Dominum dicere possit, cùm inter plures sit principes diuisa; vna enim pars hæreditario iure ad domum Austriacam spectat: maximam sibi eius partem vendicat VVirtebergensis Dux: multæ ei insunt vrbes liberæ & Imperiales: & haud paucæ in ea ciuitates Bauariæ ducibus subiectæ sunt: reliqua pars vel Palatinis vel Badensi principibus, aut Constantiensi & Augustensi Episcopis, & Comitibus, Baronibus atque nobilibus paret. Gens est populosa, fortis, audax & bellicosa, procero corpore, venusta facie & decora, ingenio singulari prædita, præstantissima Germanorum à Plutarcho dicta, cuius gloria eo vsque creuisse memoratur, vt virtute & armis Imperium orbis meruerit: illudq; vltra vnius seculi spacium magnificentissimè tenuerit. Suis olim Regibus paruit ac ducibus, quibus in Chunradino vltimo Sueuorum principe extinctis, collapsum est regnum, & in plures diuastias diuulsum. Ex hac gente prodijt ingeniosissimus ille Albertus cognomine Magnus, Episcopus Ratisbonensis, equestri ordine natus Laubingæ, de quo plura vide apud Paulum Iouium,itemq; Nicolaum Reusnerum in libello doctorum virorum Argentinæ nuper edito. Priuati Sueuorum nulla alia re, nulloque artificio magis occupantur,quàm lini lanæq; operatione: cui adeo incumbunt, vt in quibusdam locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes & viri hyemis tempore colo admoueantur. Panni genus faciunt cuius tela linea est, intertextum bombycinium, Barchet illud vocãtes, faciunt & totum lineum quod Golsch appellant. Compertum est apud Vlmenses solum quotannis vtriusq; generis pannos parari centum millia, ex quo conijcere quisque potest quàm incomprehensibilis incredibilisq; summa in tota regione elaboretur. ad remotissimas nationes isti panni transuehuntur. Tota autem hæc prouincia salubri aëre gaudens, celebratissimis vrbibus, vicis & castellis

 referta

Des H. Romischen Reichs Schwabischen Kraiss, mit sambt seinen ob vnd inligende Lande vnd Herschaften warhaftige beschreibung.
SVEVIAE vtriusque cum Germanicæ tum Rheticæ celebratissimis vrbibus, vicis, arcibus et castellis refertæ, Martiano rumque nemorum typus chorographicus, veram omnium locorum distantiā exhibēs.
SVEVVS Gæmbriuij filius, Manni nepos, Germanorum Rex amplissimam Sueuorum gentem et regnum condidit et de suo nomine cognominauit. Ciuitatib. liberis et Imperialib. potior pars hodie subiacet. Terra est paulo sterilis nemorosa, diues tamen pecorum. uati nulla alia re nulloq artificio magis occupantur, quam lini lanæq operatione, vt in quibusdā locis et adolescentes et viri colo admoueantur. et comptū est, apud Vlmenses solum quotannis vtriusq gnis pannos, quem Parchet et Golsch incolæ vocāt, centū millia parari, qui inde trāsportari solent.
AD ILL. PRINC. LVDOVICVM DVCEM WIRTENB. & TEGK. COM. MVMP. PRIN. SVEVIAE.
INSIGNIA DOMVS WIRTENBERGENSIS.
Als vber tausendt die zal war
Vierhendert funfvndneuntzig jar
Keyser Maximilian vermahrt,
Von Wirtenberg Graef Eberhart
Zu einem Hertzag hat gemacht,
Vnd mit Furstlichem schildt bedacht
Gemeine teutsche meil
Meridies
Septent
Occidens
BODEN SE
Authore Dauide Seltzelio Mathemat. et cive Vlmense
Coloniæ Agrippinæ excudit Johan Bussemecher Anno 1592

referta; arces excelsæ, natura & arte munitæ, templa, collegia monasteriaque plurima ac pulcherrima. Terra ipsa partim plana, partim montosa, ager fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter quam aut lacus, aut montes vel syluæ occupant: fructuum, leguminum frumentorumq; abundantia, pecorum magna vis, prata pascuaque lætissima, vitiferi montes: conualles in ea plurimæ, per quas perennes riui, amnes, fontesque lympidissimi è montium iugis defluentes: & iucundo murmure strepentes, vberem largiuntur piscationem, qui se vniuersi in Rhenum & Danubium nominatissimos fluuios exonerant. Danubij autem & Nicri fluuiorum hæc terra parens est. Illud autem maximè in Sueuis mirandum, quòd cùm reliquis, quæ esui sunt, obsonijs vescantur, à nucibus tamen abstineant. Sueuiæ montana sunt Alpes, quæ longo tractu Danubium sequuntur, nomina sua crebrò mutantes. Nemora syluæq; in ea multæ, & ob id genti venatio frequens, & aucupium peculiare. Lacus celeberrimi sunt, Bodanicus siue Brigātinus, Tigurinus & superior lacus, item Federsee lacus. Minærarum est ditissima, thermisq; saluberrimis pluribus locis à natura donata est hæc tellus.

SALISBVRGVM.

Saltzburgensis Episcopatus nomen habet à Saltzburgo metropolitana Bauariæ vrbe, quæ eadem à Sultzach flu. nomen mutuata est. Olim Iuuauia, à iuuādo dicta, Germanicè Helffenburg, quod castrum ibi extruxerat Iulius Cæsar, iuuamen seu subsidium ac refugium legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Nonnulli tamen etiam hoc nomen à Iuuanio fluuio vrbi propinquo obtinuisse credunt. Eam præterea Volaterranus Badacum dictam ait. Norici pars hæc est tabula, complectiturq; præter Saltzburgenses Anasinam regionem, Pintzgouios & Alpes Iulias. Cæterum adiacens territorium montuosum, collibus ac iugis vndiq; eleuatur, quæ Tauri montis cacumina esse vel ipsum nomen testatur. Taurn enim incolæ vocant, in qua etiam opinione est Vadianus, cuius hæc de ijs verba sunt. Durant hæc (inquit) in Norico (cuius hæc pars est terra) & Carinthia nomina. Multi verò Tauri sunt, hoc est, Taurn/ vt ipsi vocant, variè ab accolis cognominati, vt: Radstatterthaurn/ Felbergthaurn/ Knunlerthaurn/ Kornthaurn/ Castelnerthaurn, & innumeri penè alij, adeo alti, vt qui media eos æstate superant, cùm ad verticem peruentum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angustissimi tramites, adeoq; præcipiti subinde asperitate, vt iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tutò quidem, nisi assuetis, illac iter esse queat. Grandia vero pericula, cùm aut subito ex orti venti in præcipitia deturbant euntes: aut verno tempore immensi conuolutarum niuium globi syluas, saxa, iumenta, & iuxta sitas persæpe domos funditus auferunt. Mirum verò in plerisque horum montium locis, cùm paulò accesserit Sol, in ipsis niuibus natos vermiculos ceu tineas quasdam cerni. Verum his montibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venatus existit. Plana verò loca consitionibus, agris, frumentoque apta. Paludes quæ frequentes sunt, pascua præbent fluminibus ac riuulis infinitis propemodum rigatur, qui ex eiusdem montibus scaturiunt: Anassus fluuius in Septentrionem fluit, & Altzio, Saltzachio, Matichioq; fluuijs oneratur. Traunus ibidem ex lacubus oritur. Item Mur flu. hîc suos fontes sumit; nec non & Drauus nobilis amnis, quem etiā Plin. lib. 3. cap. 25. è Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores riuuli in hos quos modò nominaui exonerantur. Syluis quoq; Episcopatus hic non destituitur. Hardionem enim, Hænhardum, & VVeylhardum syluas ad Septentrionem positas habet. Montes præter supradictos Tauros, habet in Meridiem versus Alpes, quos Albin ipsi vocant; varijs quoque cognomentis ascitis, vt Villacher Albin, Svvanberger Albin &c. item Creutzbergum montem, Lettachbergum, & in Oeuina valle metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum 2. oda 6.

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus vbi, atq; Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hîc halant liquido, puro & de fonte salinæ,
Ditantes Bauaros, Austriacosq; duces.
Hîc turba est terræ, nigræq; simillima morti,
Qui soluunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta metalla per ignem
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.

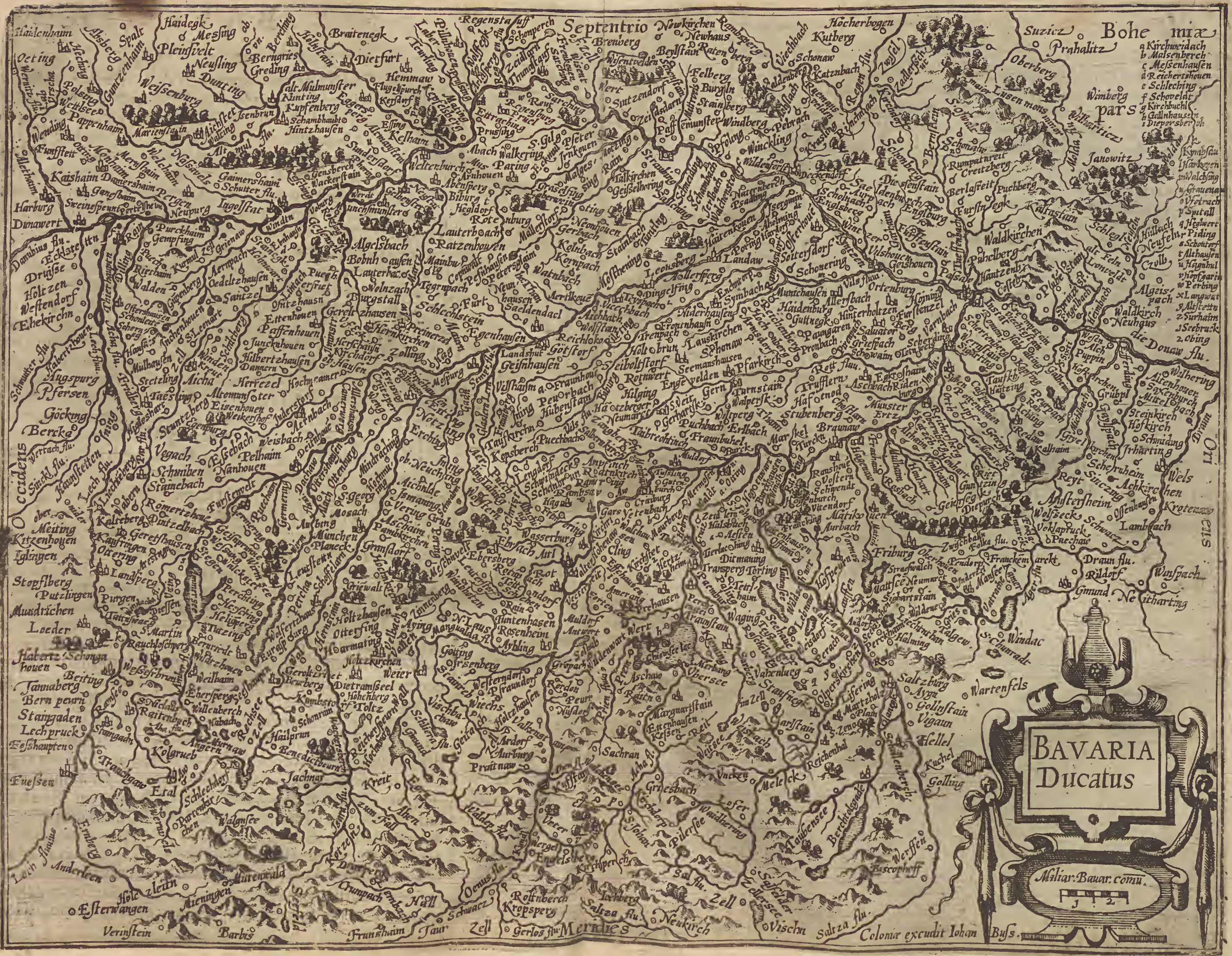
Cùm olim Episcopatus tantùm fuerit hæc ditio, anno Christi 821. Arno, decimus Episcoporum, primus ibi Archiepiscopus factus, pallium à Leone tertio adeptus, populum Saltzburgensem annis 36. salubriter pauit. Habet aūt Archiepiscopatus hic sub se suffraganeatus, Tridentinum, Pataujensem, Viennensem, Gurcensem, Brixiensem, Frisingēsem, Seccouiēsem, Lauentinēsem & Chyemensem. vt refert. Munsterus.

Qui patrię adfert ingenio sue
Illustre nomen, Laudibus excolens
Dignus fauore est, premioque
Quem sequens venerebur ætas
Cum Marcus ergo fecerit hoc opus
Grato tuum, te queso, foue sinu
Salczburga ciuem, gestiensque
Posteritatis honore cinge ~
Henricus Nagel fecit
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Scala Miliarium.
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
SALIS BV R
GENSIS
DE SC R I PT IO
Innstall
Berchtes Gadnland
Salzburg
Chiemzee
Oenus fluuius
Inn fluuius
Villach
Spittal
Colonię Agrip.
1590
Salisburgensis Jurisdictionis
locorumque vicinorum vera
descriptio Auctore Marco.
Secznagel Salisburgense~
Johann Bussemecher excudit

BAVARIA.

Bauaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis expulsis in ea terra consedêre, adiecta litera B. appellatur Boiaria etiam à Boijs Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur. Noricum olim fuit, & Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente, irrigatur. Austriam, Stiriam, & Carinthiam in se comprehendit, quòd ijdem homines ijsdem ferè moribus & lingua vtantur. Citradanubiana regio, quam scilicet Romani Principes post Augusti tempora occupauerunt, cito agnouit Christum, diuisaq; fuit in quatuor Episcopatus, Saltzburgensem, Ratisbonensem, Patauiensem & Frisingensem. Nulla Germaniæ prouincia plurib. cultioribusq; illustratur vrbibus. hæc terra priusquàm in prouinciam redigeretur, à proprio Rege ad Arnolphi vsque Imperatoris tempora administrata est; deinde duces habere cœpit, hodieque tenet. Suscepta autem fide orthodoxa, simul leges & viuendi instituta genti sunt præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiarijs ecclesiarum, de confugientibus ad ad Ecclesiam, de clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses de libertis, de nuptijs, de causis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & venditionibus, &c. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruère, nonnullisq; adhuc. Regio ipsa præterquam vbi Australior est, non feritur. nemorosa multum est & montuosa, vt vna propemodum sylua videri queat. Hercyniæ enim portiones sunt omnes in ea syluæ, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse vix dubiũ est: reiq; fidem facit vel illud ipsum quod Aichstadio fertur; excidisse nimirum eo loco nemus seu quercetũ D. Bonifacium, ac monasteriũ eo loco cõdidisse Benenedictinorũ: confluente aũt vndiq; ad illud magna hominum, tam seculariũ quàm spiritualiũ frequentia, tanta sumpsisse incrementa, vt in vrbẽ excreuerit, cui ex re nomẽ relictũ sit Aichstadiũ. Aich enim Germanis quercũ significat. Sues glandibus syluestribusq; pomis tanta copia nutrit, vt veluti Vngaria boues ita hæc sues cæteris Europæ nationibus largè suppeditet. Gens ipsa vestitu vt plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentiùs quàm caligis calceatur. Extendebatur hæc regio olim, sicut & hodie versus Meridiem vsq; ad Alpes & Athesim flu. Vnde Strabo: Incoluerunt Rheti & Norici summa Alpium cacumina quæ in Italiam declinãtur, appellatiq; sunt Rheti, Vennones & Lepontij, qui paupertate adacti, spoliabant viatores qui per Alpes in Italiam transibant. Non erat tunc certa & trita via ex Germania in Italiam, sed erant cõscendendi mõtes, & rursum descendendũ in valles, insidiabanturq; transeuntibus Romanis raptores & latrones, dispoliantes & iniurijs afficientes eos; præsertim quando Impp. exercitibus suis mittebant pecuniã. Vicinis tamen suis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & vitæ necessaria. Durabat autem aliquamdiu huiusmodi latrunculorũ sæuitia, quousq; per Cæsarem Augustum extincti sunt, atque iter magno labore ingentibusq; expensis per montium & Saxorum asperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum. Hodie etiam suillis moribus satis famosa gens hæc est, &, quod dolendum, duobus etiam vitijs plus reliquis notantur inhospilitatis videlicet & furti. Monacum principis sedes est amœnitate loci profectò Ducis aulæ dignissima ad Isaram flu. agrum vix alterius rei quàm frumenti feracem habet. vrbes præterea plurimas, vt vix alia sit Germaniæ prouincia plurib. ac splendidioribus ornata vrbibus ipsa, Bauaria, hodieque deserta non est, vt Strabo tradit, & sicut suo fortasis tempore fuit. Aer vt plurimus salubris, & regio amœna

 est.

BAVARIA Ducatus
Septentrio
Bohe miæ pars
Occidens
Oriens
Meridies
Miliar. Bauar. comu.
Colonia excudit Iohan Buss.
Regenspurg
Ingolstatt
Landshut
München
Augspurg
Saltzburg
Passaw
Straubing
Dunawert
Freising
Landaw
Rosenheim
Wasserburg
Braunaw
Burckhausen
Kelhaim
Eichstet
Weissenburg
Pappenhaim
Neuburg
Friburg
Lambach
Wels
Landsperg
Weilhaim
Rain
Moosburg
Erding
Danubius flu.
Lech flu.
Isar flu.
Inn flu.
Saltza flu.
de Donaw flu.

eſt. Magna copia frumenti reperitur circa Ratisbonam & Landshutam; at vinum in paucis creſcit locis, idq; agreſte, ſed nobilia importantur vina ex Alſatia, Franconia, Auſtria, Atheſi & à Nicro: viciſsimq; ſal cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia propè Ambergam & Sultzbachum terra turget minæra ferri, ſuppeditatq; omnibus fluuijs materię ſufficientiam, vbi in diuerſis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuò agunt ſunt Fils, Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tyrolenſi iuxta oppidum Schvvatz, annuatim immenſus theſaurus argenti & æris eruitur ex penetralibus terræ, atque ſine ceſſatione aliquot millia virorum in profundo terræ atque Plutonis regno deſtinentur. Multis denique fluminibus & lacubus piſcoſis regio hæc conſpicua eſt.

ALSATIA SVPERIOR.

ALſatiæ nomen quod Germani Elſaß vocant, non eſt vetuſtum vocabulum; cùm olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint vocati. Sunt enim qui putant metropolim Alſatiæ olim fuiſſe Argentinam, eamque exſtructam à Treuirenſibus, qui à principe Trebeta originẽ duxiſſe putantur. Et cùm poſtea Treuirenſes Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat, dicti ſunt Coloni illi à Treuirenſibus Tribotes. Nomenclaturam vero Alſatiæ putant longè poſtea ab Illa fluuio, à in i mutato, exortam, vnde & quidam eam regionem Illeſaſs & non Alſaſs apellatam aſſerunt. Sicut rurſus alij fluuium contendunt vocatũ Alſaſs. In libro militarium ludorum vocatur Edelſaß, quaſi nobilis ſeſsio. Diuiditur autem Alſatia in ſuperiorem & inferiorem. Superior quæ Sunggoiam contingit, habet multa dominia, nam haud procul ab oppido Than eſt ditio Abbatis Murbacenſis, in qua ſunt VVatvviler, Gebvviler & alia quædam oppida: hinc ſequitur Mundat, id eſt, Munus datum, quod includit, Sultz Rubeaquum & multa alia oppida Epiſcopo Argentinenſi ſubiecta. Huic dominio adiacet Landtgrauiatus in ſuperiori Alſatia, nempe oppidum Enſheim cum multis villis. Is Lantgrauiatus peruenit ad ditionem Alberti Comitis Habſpurgẽſis, patris Regis Rudolphi, circa annũ Chriſti 1200. Terminatur Alſatia ab Oriente ad Rhenum, & ab Occidente ad Voſagum montem qui Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurq; à Sunggoia vſq; ad ciuitatem VVeiſſenburg. Euomit aũt mons Voſagus plurimos amnes, qui per mediterranea deuoluti Rhenum petunt. præcipuus tamẽ Alſatiæ fluuius eſt Illa, qui totam ferè percurrit Alſatiã. Quàm fertilis verò ſit hæc prouincia hinc colligere poteris, quòd in hoc terræ tractu tam anguſto, ſingulis annis tanta prouenit vini & frumenti copia, vt nedum cultores, quorum ingens eſt numerus, hinc neceſſarium habeant victum, ſed ſupereſt tantùm vt etiam vicini quiq; eorum abundantia fruantur Nam nobiliſſimum vinum quod apud eos creſcit, continua vectura curruum, aliquando etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sueuiam, Bauariam, Lotharingiam & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sunggoia magna creſcit vis frumenti immò per totam Alſatiæ planitiem vſque ad Argentinam hæc frumenti vbertas inuenitur, vnde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgundia & bona pars Heluetiæ cibantur In montibus & collibus decoquitur optimum vinum, & in plano prouenit frumentum & arborum fructus. Habet quoq; Alſatia in montibus ſyluas caſtanearum, habet montes turgentes mineris argenti cupri & plumbi, præſertim in valle Lebertthal. Habet præterea in montibus & vallib. nobiliſſima paſcua, id quod teſtantur optimi & pinguiſſimi caſei, qui in Munſterthal conficiuntur. Et vt vno verbo dicam, nõ eſt in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alſatiæ poſſit adæquari. nullus eſt enim iuxta montes in Alſatia locus ocioſus qui nõ habitetur aut ſit cultus. Hæc tam parua regio adeo humanis vſibus eſt dedicata, vt in ea inueniantur 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, quinquaginta arces in montibus & plano ſitæ: villarum verò & vicorum non eſt numerus. Vulgares regionem incolentes & terram colentes miſeri ſunt: nam per ſingulos annos abliguriunt bona ſua, nec quicquam in futurum ſeruant, vnde fit vt tempore belli, aut quando frigore vel pruina terræ naſcentia deuaſtantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet hæc terra indigenas multos, ſed maior pars ſunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui cum ſemel regionem in-

ELsass ist der vier Prouintzen eine im Teutschlandt, ist erstlichē vō den Babiloniern bewohnt, von S. Materno S. Petri junger zū Christen glaubē komē. ist das schonste thall in Germania seiner fruchtbarkeit vnd womū gē halbē. der Rein lauft durch Rauracer vf Basel gelegenheit, da wēdt er sich gegē Septētriōe, vnd thut sich das gebirg zu beiten seitē vō einander, vnd gibt zwej namhafte gebirg, das ein so Gallia scheidt, heist das Wosagisch gebirg darin hat es die meng wilde pferdt, luxs, beren, marder, katzē, danhirsch, des andrē gewildts sehr vil. desgleichē etlich weld vō castaneē, mādeln vnd nussen. der Rein hat golt, sälmen, lachs, sambt der jll, vnd alle kleine wasser vnd bech voller fisch. Es wirt getheilt in drej theil, Sundtgaw, Ober vnd nider Elsas. Im Suntgaw bej dem tempel S. Apollinaris hat Iulius Cæsar mit Ariouisto der Teutschē Konig ein trefliche schlacht gethan. Was die Romer fur schlachtē (vnd andere) gethā haben in diesen landē, zeigē die treflichē antiquateten gnūgsam an. Seiner fruchtbarkeit wegē, an frucht, wein, Stett vnd schlossern geht es vilē landē vor, darunder Strasburg fur die furnembst gerechnet wirdt. Auf der Germanier seitē strreckt es sich vō Basel bis an die Pfaltz. die breite vō Rein bis an de Schwartzwaldt. die furnēbst Lantschaft heist das Breisgaw. vnd sind manchey Herrn, Grauē vnd potentaten zuyehörig

greſſi fuerint, non facilè hinc emigrant. Sueui potiſſimum ibi indulantur. paſſimo mnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari ſatagunt. Circum Keiſerſpergum, quod ſonat Cæſariarum montem, terra ſummam habet fertilitatem, vnde & cor Alſatiæ ibi eſſe perhibetur, inueniunturq; ibi tria oppida murata, tanta vicinitate ſibi ipſis iuncta, vt bombardæ iactus illa iſtam apprehendere poſſit, vocanturque Keiſerſpergum, Ammerſvveier & Kőnßheim. Ibi vinum in vaſis magnis per adiectas prunas decoquitur; aut ſepeliuntur vaſa ipſa muſto impleta in ipſis acinis & racemis expreſſis, quouſq; vis digeſtiua emoriatur in vino, manetq; ſic vinum dulce per totam hyemem, & defertur paſſim in alia loca, habeturque in delicijs.

ALSATIA INFERIOR.

TOta olim Tribocorum regio quam hodie vocant Alſatiam tractus Argentoratenſis fuit appellata. Argentoratum autem, vulgò Straßburg, olim mediocre fuit oppidum, hodie verò eminentiſſima vrbs eſt, habuitq; comitem rei militaris, qui etiam Argentoratenſis dictus erat. Quòd verò ſcribunt quidam, ante Iulij Cæſaris tempora in Argentorato cameram fuiſſe Rom. tributorum, atq; ob id vrbem eam Argentinam dictam, multi fabulam eſſe putant, cùm Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs habuerint, & præpoſitum theſaurorũ apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ: quapropter cùm comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſuppeditabatur. vrbem tamen hanc ab antiqno ſemper celebrem fuiſſe conſtat; quin & feliciſsima illa Iuliani cum Alemannis pugna eam adhuc nobiliorem apud veteres fecit. Octo.n. Regis Alemannorum coniunctis viribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratum, vbi caſtra fixêre ſua, à Iuliano cædebantur. Fuit autem hæc vrbs primò tributaria Treuirenſibus, deinde Romanis ſubiecta, tertiò paruit regibus Francorum, hodie incorporata eſt Imperio, numeraturq; prima inter liberas ciuitates, abundat autem omnibus bonis, excellitq; in opibus cunctas Rheni ciuitates, miram habens copiam vini & frumenti, vtpote quæſitum habet in optimo fundo, etiamſi oleribus & radicibus ferendis accommodatior ſit quàm vino producendo. Turrim habet elegantiſſimam, 574. pedes geometricos altam. Occidentem verſus Taberna vrbs ſita eſt, vulgò Zabern: ſicut ex Turego Zuregum, vulgò Zürch, & ex Tugio Zugium, fuit autem Taberna munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, hodie ibi præſulis Argentinenſis eſt domicilium & curia. Sunt qui Alſaticam hanc Tabernam à Iulio Cæſare conditã tradant, qui taxauit in Calendario annum ad 52. Septimanas, & 365. dies. conformiter enim mœnijs Tabernæ adiecit 52. turres, atq; murum diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem ſcilicet inter duas turres ponens pinnas. hoc in oppido & extra mœnia anno Chriſti 1525. occiſa fuerunt aliquot millia ſeditioſorum ruſticorum à Duce Lotharingiæ, ſpacio trium horarum. ac deinde poſt quatriduum idem princeps iuxta vicum Scherweiler, qui medio miliario diſtat à Seleſtadio, occidit iterum aliquot millia ruſticorum. Haud procul à Taberna oppidulum quoddam eſt, & iuxta illud monaſterium Maursmünſter, inſtitutum à Mauro abbate. Eſt & aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à ſancto Spiritu titulus eſt, quod dicitur fundaſſe Landtgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam nomen accepit. Nam vocatur Steffansfeldt, & corrupte Stechfeldt. eſt in eo loco Brephotrophium, hoc eſt, domus in qua pueri expoſititij aluntur. Hinc Septentrionem verſus Haganoa conſpicitur, ciuitas anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, in hac principes terræ morabantur quando in Foreſto venationibus vacabant. Fundum habet circum mœnia arenoſum, ſed ſterilitatem iſtam compenſat ager fertilis, paulò longius à ciuitate ſemotus. Vlterius deſcendendo VViſſenburgum apparet, inſigne & clarum oppidum, ad Vogaſi montis radices, cuius pet medium Lutra amnis interluitur. Huius loci tanta eſt vetuſtas, vt etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Hic Dagobertus Gallorum Rex anno Chriſti 664. inſigne ac regale monaſterium infinitis extruxit ſumptibus, illudque monachis Benedictini ordinis tradidit. Diſtat ab Argentina ſecundum Rheni curſum ſex miliarijs Saletium, vulgò Selß, ibi Abbatia eſt ordinis Benedictini, inſtituta ab Adelheide Imperat. Ottonis I. vxore, Filia Rudol-

ALsatia quatuor in Germaniæ Prouinciarū vna est. primū quidem à Babyloniis habitata fuit, à S. Materno diui Petri discipulo ad fidem Christianā cōuersa. totius Germaniæ ager pulcherrimus, cū pp fertilitatem, tū habitādi cōmoditatē. Rhenus p Rauracos versus Basileēsem fundū tēdit, inde versus Septētrionē reflectitur, vbi vtrinq mōs scindit, fiūtq duo celebria montana, alterū quod Galliā separat, Vogasū vocāt, alitq equos syluestres permultos, lynces item, vrsos, martes, feles, ōis gnīs ceruos, reliquarū et ferarū innumerabiles. totas pterea syluas, castaneis, amygdalis nucibusq refertas. Rhenus aurū, salmones, ezoces largitur; quēadmodū et Ilas cæteriq riuuli piscibus abūdātes. In tres diuidit partes, Sundgoā, superiorē atq inferiorē Alsatiā. In Sundgoa proximè diui Apollinaris fanū Caius Cæsar cū Ariouisto Germanorū Rege insigniter cōflixit. Quanta insup Romani atque aliæ gētes in hisce terris plia cōmiserint, insignia ātiqtatū monumēta loquūtur. Quod ad vbertatē frumēti nimirū, vini, vrbiū et castellorū nulli planè regioni cedit; ex quibus inter pcipuas numeratur Argētina. In Germaniæ latere à Palatinatu Basileā vsque se extēdit latitudo eius a Rheno ad nigrā vsq syluā. pcipua terræ pars Brisgoa dr. Regiōes hę vt plurimū ad celeberrimā Austriæ domū ptinēt, Episcopū Argētinēsem, Marchionē Badēsem, aliosq Comites ac Dños, vrbes itē aliquot Imperiales. Auctore clariss: viro Daniele Specchelio Argētinense.

phi Regis Burgundiæ, quæ etiam ſepulta ibi eſt. Eſt autem Rhenus eo in loco auri valde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & confluatur. Clauditur autem Alſatia Boream verſus iuxta Rhenanam ac montanam Tabernas condiderunt namque olim Romani Tabernas tres iuxta Rhenum, aut non procul ab eo, in quibus milites hyemauerunt], nempe Tabernam Alſaticam (de qua ſuperius) quam hodie poſſidet Epiſcopus Argentinenſis: Tabernam Rhenanam, cuius dominus eſt Epiſcopus Spirenſis: & Tabernam montanam, quæ vno miliario diſtat à VVïſſenburgo, paretque duci Bipontino. Sed cum Ludouicus Dux niger arma mouiſſet contra Principem Electorem Palatinum, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps Elector, ſpoliauit eum hoc oppido, anno Chriſti 1455. Sed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minimè ſeruauit.

PALATINATVS RHENI.

NOmen Palatini Rheni, nomen esse dignitatis & officij credit Munsterus, quod Imperatores instituerunt. Sunt enim qui aiunt primos Palatinos simplices fuisse nobiles, vsq; ad tempora Ottonis tertij, quando principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec sine causa Electuara non fuit commissa ducibus potentibus qui tunc erant in Imperio, puta duci Bauariæ, duci Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunsuicẽsis: etiamsi Bauari temporum successu in familiam suam studuerint hanc dignitatem introducere, hodieque & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus Elector appellatus fuit Henricus, qui anno Christi 1003. D. Henricum cum reliquis Electoribus in Imperatorem elegit. Terra autem hæc Palatini Electoris, præter pagos, monasteria & arces, continet vrbes pariter & oppida 48. quarum primaria est Heidelberga, in qua & principis sedes est. Nomen huic vrbi datum putatur à gentium colonia; vocant autem Germani hominem gentilem Heiden. Huius loci situs admodùm est amœnus, cum sit in fauce montium, vbi Neccharus (qui & Nicer vel Nicrus) ex montibus in planitiem egreditur; neq; dubium quin locus ille semper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt dicendum & scribendum esse Edelberg, quod sonat nobilem montem. Sunt qui Ptolomaicam Budorim putant olim fuisse Heidelbergam; alij oppidum Manheim per Budorim accipiendum contendunt: nam situm est illud in confluentia Rheni & Nicri, vbi in Concilio Constantiensi Ioannes papa triennio incarceratus fuit. Est terra circa Heidelbergam omniũ rerum ferax, vini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum, & castanearum. Anno Christi 1346. Rupertus senior princeps Palatinus fundauit Gymnasium Heidelbergense, vbi temporum successu in omni scientiarum genere multi docti floruerunt viri. Præter cæteros requiescunt ibi corpora doctiss. virorum Rudolphi Agricolæ, Sebastiani Munsteri, & (qui meo æuo locum istum celebrem reddiderunt) Guilhelmi Xilandri, Zachariæ Vrsini, quoque vsus sum Rectore Oliuerij Bocchi, illustriss. Princ. Friderici III. tempore. Hodierno autem tempore celeberrimi Gymnasij Rector magnificus fuit in adolescentia sua, Fridericus IIII. Pala. Ludouici F. Friderici III. nepos: quem nunc auito solio sedentem ac Palatinum leonem moderantem Deus Opt. Max. nobis diu saluum & incolumem conseruet. Distributus autem est Palatinanus in quatuor officia, vt vocant, horum Metropoles sunt Heidelberga, Alzæa, Neostadium & Mosbachium. Porro quod ad Comitatus huius fertilitatem attinet, nihil quod ad humanum victũ necessarium est, desideratur in Palatinatu. In montibus enim decoquitur generosum vinum, & simul in eisdem crescunt castaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copiosa prouenit seges tritici, siliginis, hordei, &c. Syluæ & montes referti sunt feris, potissimum ceruis. quin & incolæ plurimos in syluis nutriunt hircos, hædos & capras, eò quòd hæc animalia syluestribus potius delectantur saltibus quàm pratis. Præterea in Nicro flu. qui medium alluit Palatinatum, innumeri per singulos annos capiuntur pisces, magni & parui maximè autem abundat barbonibus. Descendunt quoque per hunc fluuium continuæ lignorum rates, ex Ottonica sylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni, à Spira vsque Bingium ad portas vsque deducuntur. Est Ottonica sylua regio syluestris & montosa, cultura quoque difficilis, licet in quibusdam locis amœnas & fertiles habeat valles, in quibus satis frumenti colligi potest. Incolæ pro magna parte victitant ex pecoribus & quæstu ligno

FLORENTISSIMUS RHENI PALATINATUS
Coloniæ Agrip. excudit Joan Bussemecher
ORIENS
OCCIDENS
Miliaria Germanica communia
ANNO SALVTIS
Der Odenwalde

rum.Inter VVormatiam autem Heidelbergam, Neostadium, Crucenacum & Oppenheim magna patet terræ planities,habens agrum feracissimum vini & frumenti, nec est in linea Rheni,post Sunggoiam,terra aliqua feracior frumenti quàm sit illa, imprimis circum ciuitatem Alzæam, siue Alßheim, in qua factus est conflictus ille horrendus inter duos Reges,Albertum & Adolphum. Vno à VVormacia miliario distat oppidum Pfedderßheim,vbi incredibilis vini copia quotannis prouenit,tantæ præstantiæ,vt Baccharacensi(cui primas peritissimi potatores tribuunt)nequaquam cedere perhibeatur. Anno Christi 1455.memorabilis ibi accidit clades,cùm multi principes conglobati,quorum præcipuus erat Episcopus Moguntinensis,contra vnum principem Pal.Fridericum, omnes ab ipso circumuenti cæderentur. Anno 1525.magna ibidem seditiosorum rusticorum fusa est copia.

HASSIA.

Hassia quæ hoc nostro æuo Landtgrauiatus titulo claret, ab occasu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, versus Aquilonem verò confinis est terræ Brunsuicensium, & pro parte VVestphaliæ. Vnde verò Hassia sic denominetur, certa ratio non habetur. sunt qui fingunt montem Hassonem, à quo nomen acceperit. Alijs verò placet Hessos seu Hassos ex Chattis, qui hanc regionem habitasse commemorantur, t in s mutato, prognatos, id quod superioris Germaniæ dialecto admodum familiare est (tenues nimirum aspirare, & literam t sybilare) cuiuscunque etiam seu linguæ seu dialecti primitiua fuerint vocabula, vt ex Taberna Zabern/ex Belgico Water Wasser/grüten grüssen/meten messen/rc. ex vp auff/maken machen/Aken Achen (propriè enim Aken quasi aquen ab aqua dicitur, sicut etiam Rubeac Rubeach Ruffach). Vnde adhuc est loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius cõtestans vetustatem. Subortus est autem Landtgrauiatus Hassiæ ex Landtgrauiatu Thuringiæ, creuitque membrum super caput. Fuit enim Hassia olim tantùm comitatus, subiectus dominio Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo scribitur quòd anno Christi 1042. Ludouicus comes Hassiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde Lantgrauius, ascendit filia supra matrem. Habent & in hunc vsque diem similia insignia, nisi quòd rubei tramites sunt transpositi. Notabis etiam, intra Mœnum & VVestphaliam non tantùm Hassiam contineri, sed & Rhingauiam, VVestervvaldiam, VVederauiam, comitatũ Nassauiensem, comitatũ Kunigsteinensem, Hanouiensem, Eisenburgensem, multaq; alia dominia. Vrbes Hassiæ primariæ sunt Marpurgũ seu Martispurgum & Cassilia seu Cassella. Marpurgũ quidam sic dictũ volũt à Marte, alij aũt à Marcomiro Francorũ rege denominatũ putant. Insignem in monte locatam arcem habet, quæ comitum prouinciæ istius sedes esse solet. Nec minus illustrẽ facit vrbem Academia celebris, plurimorumq; doctissimorũ virorum in ea cœtus, & studiosorũ adolescentũ turba haud exigua. In hac etiam clarissimi poëtæ Eobani Hessi conduntur ossa. Præter cætera eaque multa Landtgrauiatus huius oppida, munitissimum censeri potest Giessen, inter Fridburgum & Marpurgum sita. Producit regio ipsa colonis suis victum necessarium, nihil superfluum, nutrit pecora, feraxq; est frumenti, non autem vini, nisi vbi contingit Rhenum, & iuxta ripam Lani fluuij. Syluestris vtplurimum est & montosa, ferarumq;, imprimis ceruorum, magnã alit copiam, vnde & venationibus crebris terrę domini inuigilare solent. De regionis huius natura & conditione, atque incolarum moribus extat carmen perbreue Helij Eobani natione Hessi, ex versibus gratulatorijs ob victoriam quandam Philippi Hassiæ Landtgrauij desumptum, quod hic subijcere non inconcinnum duximus. Poëtæ autem verba hæc sunt:

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradiui domus ad Rhodopen, Hemumq; niualem
Circumfusa iacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quiq;
Aut Hebrum, Nessumq; bibunt, aut Strymonis vndas:
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluuijs, syluisq; frequens, & montibus altis
Hassia: naturæ similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis

HESSENLANDT
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
YSENBERG COMIT:
Wederaw
Herschaft
Graeff schaft
Furstenthum an der Lohn
COMITATUS NASSAW
MOGUNTINENSIS DIOECESIS.
Cassel
Marpurg
Franckfurt am Main
Hanaw
Moguntia
Bingen
der Main fluvius
Rhenus fluuius
Lanus fluuius
die Fulde fluui
Werra fluui
Hessenlandt vorzeiten ein Graefschafft, nun aber zu einer Landtgraefschafft erhohet ist. deren inwoner vorzeiten die Catti genennet worden. ist zum theil eben meist aber bergisch. Sie ist allerding so zu auffenthaltungh des lebens von nöten fruchtbar. tregt aber keinen wein dan da sie an den Rhein stosset. Marpurg vnd Cassel sindt die furnembste stett darinnen: deren dise von wegen der Furstlichen hoffhaltung daselbst, reich wirdt; jene aber jhrer hohē Schut halben einen herlichen namen vnd ruff bekombt. Giessen aber ist ein starcke festung. Diese landschaft gibt nach altem loblichen teutsen brauch gute fleissige bawren vnd verwegene kriegsleut.
Ioanne Drpandro auctore, Math: Quado cælatore, excud. Joan. Bussm:
Scala miliarium.
1 2 3 4 5 6 7 8

Vita placet: non vlla iuuat ſine Marte, nec vllam
Eſſe putant vitam, quæ non aſſueuerit armis.
Quòd ſi tranquillæ vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt ſine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosq́ue ſolo campos rimantur aratris
(Namq́ue & planities ſegetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena meſſe colonos
Ditat, & ipſa ſibi ſatis eſt) aut ardua ſyluæ
Luſtra petunt, canibusq́ue feras ſectantur odoris,
Venatu genus aſſuetum, genus acre virorum;
Aut leges aut iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non ſolùm bello munimina, verùm
Quæ deceant in pace etiam, oblectentq́ue quietos.
Quid ſacros memorem fontes? quid amœna vireta?
Quid valles ipſis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid vbiq́ue receſſus
Muſarum loca, conſeſſu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes, ô flumina nota,
O valles, ô antra meis gratiſſima Muſis, &c.

BRVNSVICVM.

BRuno Ludolphi Ducis Saxoniæ filius, & patruus Henrici Aucupis Regis Rom. insigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus est Brunonis vicus, aut potius sinus, qui lingua Saxonum vocatur Wijck, hodie tamen communiter appellatur Brunswich. (tenui in asperam mutata, cuius etiam paulò ante mentionem fecimus in Hassia.) Est autem vrbs ea Ducatus Brunsuicensis metropolis, qui ab ea nomen quoque suum adeptus est, & magna admodum, populosa, mœnibus ac fossis munitissima, turribus ac propugnaculis firmata, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis & ornatissimis templis, per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, complectiturq; in suo ambitu duo millia passuum. Est aliquanto maior Noriberga, & minor Erphordia. Ad Orientem habet diœcesim Magdeburgensem, ad Meridiē Hartonicum seu Herciniū nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimensis episcopatus, & Septentrionem inhabitant Lunæburgenses. Hanc vrbem perlabitur Ornaca amnis, cui origo sylua est Hartonica; duasq; in partes ciuitatem scindit, omnem secum trahens immundiciem, varijs vndiq; pontibus coopertus. Tota vrbs in plano sedet, mœnibus ac fossato duplici profundiss. & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnāte munita. Vallum etiam inter fossata crassissimum ductum per circuitum, varijs arborum consitum generibus. non habet ciuitas aquam potabilem, sed communiter bibunt cereuisiam. Vini autem vsus charior est & rarior. Inter cæteras Ducatus huius ciuitates haud postrema quoque erit Goslaria, quam Henricus I. pater magni Ottonis, vrbium amator in formam ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus III. ingentibus regni florescens opibus, vrbem istam mirificè ornauit, quam de paruo molendino, vt aiunt, vel tugurio venatorio duo priores Henrici, & iste nunc tertius in tam magnam sicut hodie cerni potest vrbem bono prouexerūt auspicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, & duas omnipotenti Deo congregationes instituit. Dicitur Otto I. Imp. apud Goslariam argenti inuenisse mineras, quarum magni fuerunt reditus, ex quibus Imp. duo construxit sacerdotum collegia, & regium palatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus suppeditatis diuitijs, offensus Deus permisit puteum vnum corruere, quo casu mille homines & supra oppressi fuerunt. Et post illud tempus neque argentum, neque aurum fuit amplius inuentum in eo loco sed plumbum nigrum. Perhibent autem metallum Goslariæ sic natum: Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus, in monte ad ramum arboris alligauit. Is vngulis quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatit verrit, atque ita reconditam plumbi nigri venam integumentis nudauit, non aliter ac Pegasus alatus aperuit fontem dum vngula ferit saxum. vt autem fons iste ex eo vocatur Hippocrene, ita montem incolæ Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam suppeditat, Goslariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, vt mons quidam ferè nihil nisi garena & pyritæ esse videatur. Ducatui huic vicinus & Halberstadiensis Episcopatus, itidem à metropoli eiusdem in eo nominis sic dictus. Perlabitur autem vrbem Halberstadium Oltemia fluuius. in medio verò tumultus assurgit, in cuius cacumine planicies est, duorum ferme stadiorum continens longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa sita sunt, quorum alterum pontificale est. In medio latè patet forum, magnificis canonicorum ædibus vndique cinctum:

BRAVNSWICK DVCATVS. HILDESHEIM EPISCOP: & HALBERSTAT EPISCOP: cum cæteris adiacentib?
1593
SEPTENTRIO
MERIDIES
HOYAE COMITATV
Die alte marck
Paludes
BRAVNSWYCK
Hildesheim Episcop.
Halberstadt Episc
Meydburg Archi episcop. pars
Comit Regenstein
GRVBENHAGEN DVCAT. PARS
Schauwenberg Com.
Aluensleben Baro:
Auf dem Hartz
Der Ramelsberg
Miliaria Germaniæ comunia
1 2 3 4
Q. fecit Joan b. excud.
Cell
Hannouer
Hildesheim
Goslar
Wolfenbüttel
Magdeburg
Hameln
Quedlinburg
Osterode
Gandersheim
Einbeck
Nordheim
Göttingen
Gardeleben
Kalbe

& hæc pars vrbs vocatur. Quod ſub tumulo iacet, ſuburbium appellant. In monte nulla laicorum, vt vocant, habitatio. Carolus Magnus huius Eccleſiæ fundator habetur. Eſt circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Matureſcentibus frugibus, culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. Magdeburgum fuit olim huius epiſcopatus Parochia; ſed per Ottonem primum ibi Archiepiſcopatus eſt erectus, & Halberſtadienſis diœceſis minorata. Fuit epiſcopatus hic primum à Carolo in loco Salingſtede fundatus, qui hodie Oſtervvijck appellatur, & deinde in Halberſtadium tranſlatus.

VVALDECK.

Comitatus hic VValdeccensis partem capit Hassiæ, eamq; frugiferam, & varijs ac permultis fluuijs irriguam, quorum præcipuus est ac famosissimus qui Edrus appellatur, ipsusq; piscosus admodum est. quin & aurifer esse prædicatur. post hunc autem Dimilus, Tuistius atq; Aris, quos Vrbis sequitur atq; Ithrus. Vini ac frumenti ferax est hæc regio Habet & argenti, metalli, argenti viui, plumbi & alùminis fodinas. Loca eius celebriora sunt vrbs Waldeck, cũ arce in ea sita, quæ metropolis est regionis, vnde nomen suum comitatus adeptus est. post hanc Astinchusium, Dudinchusium, vrbs Landauia cum adiuncta arce, ac ciuitas Mergerhusia, quæ similiter arce firmata est & decorata, in qua etiam Comitum sedes esse solet, duobus à VValdecchia miliaribus distans. hinc & Rhodena vrbs cum arce sua, cuius venationibus crebris celebre est territorium. VVetreburgum arx est, loco admodum amœno sita, inter Tuistium videlicet & Arim fluuios. VVildungia vrbs est, Meridiem versus vnico miliari distans à VValdecchia; neq; veteri tantùm nouoq; discreta nomine, sed situ etiam atq; loco. Apud eandem vrbem multi sunt metallici, fodinæq; permultæ, ex quib. magna vis auri, metalli ac ferri quotidie eruitur. fontes etiam acidos aliquot vicinia ista habet. præstantissima quoque cereuisia VVildungiæ coquitur; in tota namq; regione haud ei similis reperitur. Eisenburgũ arx est, cuius fundus, quemadmodum etiam VValdungiensis, auri ac ferri prouentu felix est. In eodem loco & lapides isti carbonarij effodiuntur, quos lithanthraces, Germanicè Steinkolen vocant non fabris ferrarijs tantùm in officinis suis vtiles, sed qui etiam in domesticis focis lignorum ac carbonum vice esse possint. Eilhusium Septentrionem versus tribus à VValdeca miliaribus distans, arx est, quod ad situm eius, spectabilis satis quam Vrbis flu. mediam interluit. Corbachium vrbs est satis munita. Neoburgum arx est adiuncta ciuitate. Ithra arx est: VVerba autem cœnobium. Qui hanc tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers à Corbach duos nobilium ordines sub Comite VValdeccio enumerat, vnum liberum intra Comitatum commorantem; alterum tam extra quàm intra Comitatum feudo Comiti astrictum. Hos ergo ordines, cùm nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus tabulæ insunt, indicabo: Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Virmunt/Meissenburg/Gogreben/Zertzen/Volmerichhausen/Dalwig/Eppe/Rodehausen/Reen/Schonstadt/Hertzinghausen/Twist/Hanxtleden/Greismar/Koman/Dorfelt. Stemmata feudatariorum tam extra quàm intra Comitatum sunt Witstein/Reiesel/Spiegel/Calenberg/Westfal/Canstein/Malspurg/Lebenstein/Mengerson/Meschede/Beinenburg/Papenheim/Wulft/Volckenberg/Juden. Quod ad dignitatem officij Imperialis attinet, inter quatuor seruos seu milites Imperij Comitatus hic primus numeratur, sunt enim: Waldeck/Hirten à Fulchen/Arnsperg/Rabnaw. Ab Oriente Comitatus hic Hassia terminatur, à Septentrione Episcopatu Paderbornensi, Occidentalior autem pars diœcesim respicit Coloniensem.

WALD ECK COMITATVS
Septentrio
Meri dies
Occidens
Oriens
Paderbornensis Episcopatus pars
Coloniensis Dioecesis pars
HASSIAE
COMITATUS
Miliare vnum Waldeccium
Waldeck
Corbach
Alde Waldt
Prediger
Geppenhage
Eder flu.
Dimel flu.
Orck flu.
Schwalm flu.
Meschede
Bullinchausen
Eisenberg
Lichtenfels
Medebach
Hallenberch
Sassenbergk
Zuschen
Fridslar
Wildungen
Helsen
Landaw
Mengeringhausen
Arulsen
Wetterburg
Dalen
Wartburch
Dehausen
Eilhausen
Brilon
Smallenberch
Fredenberg
Velbicke
Bracht
Ouerkirchen
Francnau
Schrof Sachsenberg
Vhrmont
Elsingen
Elmershausen
Schutberg
Freienhag
Netz
Numberg
Altendorf
Wedelberg
Welden
Vrgedanc
Mandern
Bercken
Remmersberck
Friedorf
Hudingen
Armsvelt
Hundzdorf
Gellershausen
Altenlotheim
Quirnhast
Kleinern
Selbach
Lauterbach
Essel
Rodenberg
Custelberg
Grunbeck
Hoppern
Buren
Leidberg
Winneberch
Furstenberch
Ostrup
Korbeke
Greuenstein
Desenberch
Hogede Lhar
Listingen
Westouflen
Roede Breun
Stromberg
Eringen
Visbeck
Balern
Eiste
Heegstorp
Bucklo
Elteren
Borssel
Letmer
Giershag
Ostborn
Fasenbeck
Frederkausen
Warmkausen
Helmschit
Berntorp
Waroldern
Malberg
Strot
Scheieshe
Hornkausen
Rekerkausen
Meinerkausen
Dalwig
Alraf
Werbe
Itter
Vsel
Nerder
Schweslph
Deisselt
Bench
Homberg
Flechtorf
Welterkausen
Dudinghausen
Schleder
Hilshausen
Dielfelt
Niderasmen
ober Asmen
Reeze
Altenbeurn
Antfelt
Nutler
Hibrickausen
Bigge
Olsberg
Bernsnit
Heringhausen
Norderna
Osterwaldt
Eiselpe
Mailer
Lichtenschit
den Astenberg
Hesporn
Medelon
Munden
Brunkausen
Kirchlethem
Berichausen
Bergheim
Boen
Gifels
Anraf
Wege
Westen
Betzgerad
Arensbach
Delwershausen
Bischehausen

VVESTPHALIA.

HOdierna VVestphalia, vera ac vetus Saxonia fuisse perhibetur, cuius limites fuerunt Rhenus ab Occidente, Visurgis ab Oriente, Phrisia à Septentrione, & à Meridie Hassiæ montes, quos Obnobios Ptolomæus appellare videtur, ex quib. Amesis flu. oritur, qui Padebornam & Monasterium mediam ferè prouinciam interſecat, & per Frisiam defluens fertur in mare. Cùm igitur latius extendātur VVestphaliæ fines, in hac tabella Monasteriensis diœcesis præcipuè ob oculos ponetur, itemq; Osnabrugensi habitatoribus satis frequenti Carolus magnus cùm vicinam VVidekindi arcem iam captam imposito præsidio firmasset, primam exædificauit in prouincia Episcopalem ecclesiam, eiq; virum sanctum præfecit VVihonem primum eius loci præsulem, hominē gente & origine Frisium. deditq; priuilegium nouæ Ecclesiæ, vt vtriusq; ibi linguæ scholæ haberentur, præessentq; doctores viri insignes: eiusq; priuilegij tenor etiamnum extat. Monasterium autem tertia erat Episcopalis Ecclesia, quam erexit Carolus Mag. in meditullio regionis Mymingrode dicto, loco qui postea ab insigni ibi fundato monasterio, Monasterium fuit denominatum, ordinauitq; ibi Episcopum Lugderum natione Frisium, fratrem Hildegrini episcopi Halberstadiensis. Huius successor Hermannus dedicauit & consecrauit monasterium & ecclesiam trans aquas in titulum & honorem virginis Mariæ, quod breui monasterium ita excreuit, adeoq; factum est celebre vt nomen dederit ciuitati & Episcopo. Anno 1533. & 1534. in hoc episcopatu magna per catabaptistas orta est seditio. nam vbi fama percrebuisset ibi dominium habere catabaptistas, ingens cò malorum hominū affluxit colluuies, ac mox ipsorum processit coniuratio, vt etiam nullius potuerit comprimi authoritate. Episcopus ergo vrbem valido circumsedit exercitu, opibus Archiepiscopi Coloniensis & ducis Cliuensis adiutus. Anabaptistæ mœnibus inclusi audacibus eruptionibus lacessiunt hostem, vt nunc his nunc illis Mars prosper adesset, nihilq; penè aliud per mēses sex ageretur. vltima Augusti vrbs ingentibus animis oppugnata, sed vrbanis fortissimè resistentibus magna cum clade oppugnatores in castra sunt repulsi. Hinc ciues inflati, Ioannem Leydanum Batauum, infimo quidem loco natum, verùm forma, ingenio, facundia, audacia, fraude facinoribusque præstantem, sibi regem, cui rerum omnium potestatem facerent, cuiq; quicquid opum, fortunarum aut annonæ supererat permitterent, constituêre: hic fretus seditiosorum quorumq; expectatione pollicebatur sibi obsidione soluta, exercitu suo per totum orbem grassari. custodes corporis gramineo & cœlesti coloribus vestiebat, terrenam sc. & cœlestem sibi promittens potestatem. insigne ferebat, terræ globum duobus gladijs transfixū. prophetas qui dolos arte necterent, ad vicinas ciuitates emittebat. vxores duxit xv. quotq; voluissent permisit viris habere vxores, cætera omnia esse communia. Mense obsidionis decimo, impetrauit episcopus auxiliares copias, vt vrbem insuperabilem fame ad deditionem cogeret. orta interea in vrbe seditione, obtruncauit rex 47 ciues, qui conatibus eius repugnabant. Mense 14. omnibus propè consumptis, cessatū communiter conuiuari, vulgus herbis & radicibus victitare, canes, feles, mures, glires in delicijs haberi, cùm nihil superfuisset reliqui, quo miseram traherent animam, corium & pelles cocta contusaq; panis haberi loco cœpit atq; inter hæc rex mirabili impostura dementat pereuntes, vt enim ante se perire credant, quàm perierint. vrbe namq; tandem capta, nihil victore exercitu insolentius crudeliusq;. venabantur ab-

scon-

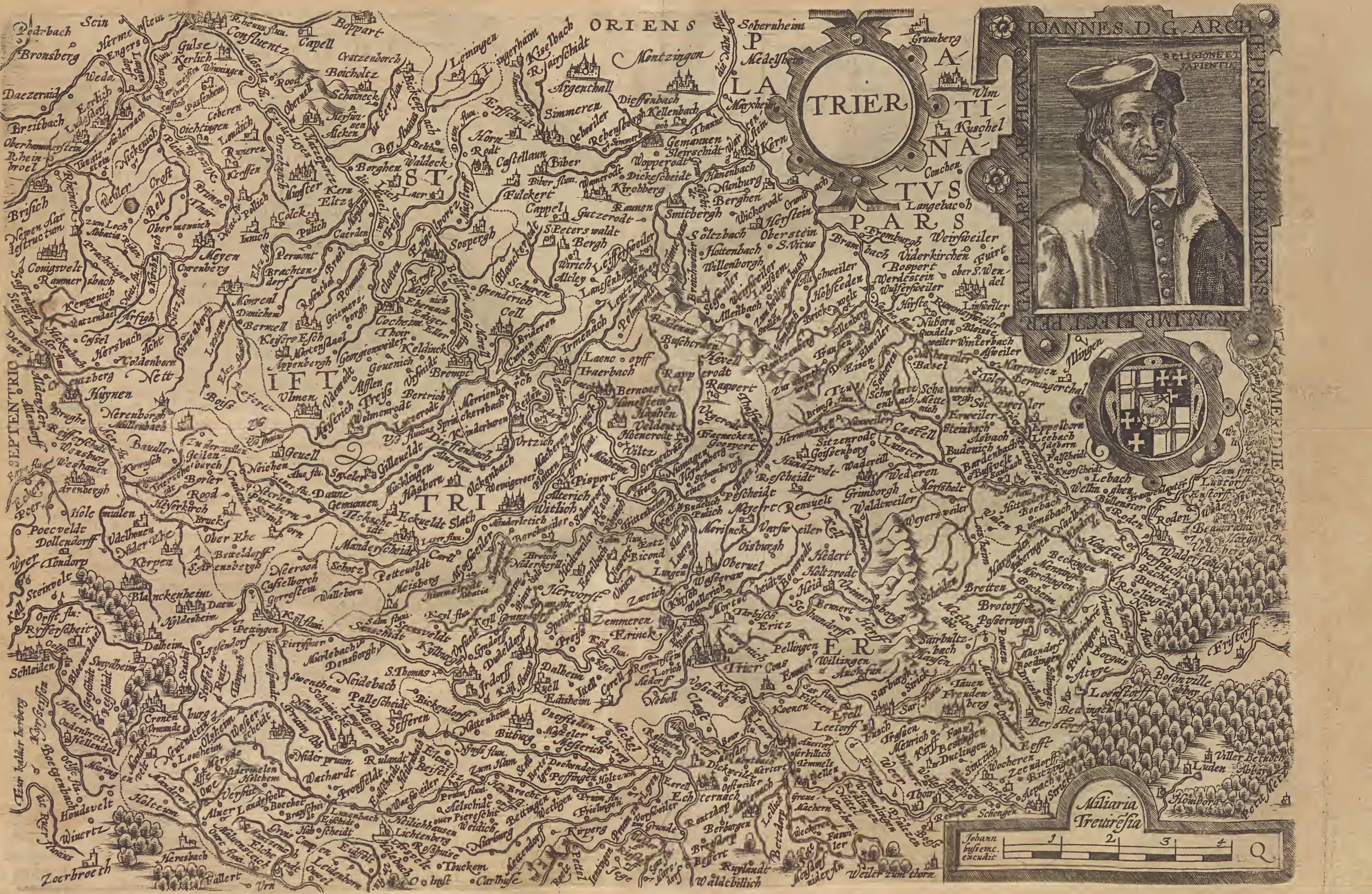
Die Graefschap van Diefholt
Dat Ampt van Dulme
Die Graefschap van Oldenborg
Dat Stieft van Osnabrug
Lant van Lingen
Die Graefschap Lee
Die Graefschap van Bentheim
Dat Stieft Munster
Dat Landt van der Marck
Dat Veest van Recklinchuesen
Gelder Landt
WESTPHALIA
Oosten
Noord
Westen
Suyden
Dummer
De Ems fluuius
De Vecht fluuius
Steuer fluuius
Lyp fluuius
Der Lyp
Osnabrug
Munster
Lingen
Meppen
Teckenborch
Ridborch
Rauensberch
Warendorp
Coesfelt
Dulma
Halteren
Recklinchusen
Dorsten
Boecholt
Borcken
Bredefort
Grool
Ensche de
Olldezel
Benthem
Dortmund
Castorp
Boekum
Cappenborch
Lunen
Ham
Quackenbrug
Furden
Haselunne
Cloppenborch
Vechta
Wilshusen
Oldenborch
Delmenhorst
Westerholt
FRISIA
Milliaria parua
Milliaria medio
Miliaria magna
PARS
1590
Habes hic candide lector exactam Westphaliæ descriptionem, in qua non solum Ciuitates, sed & flumina, montes, & siluas quasi in speculo contemplari poteris. Vtere igitur hac, boniq; consule donec reliquum quod præmanibus habemus nactus fueris. Vale
Johann Bussemaker excudit Coloniæ
Henricus Nagel fecit

sconditos,totosq; decem dies in cædibus vacabant. ludus erat iugulasse hominem. mulieribus parsum nisi quæ seditionis autores fuissent. Esculorum apud regem & regales tantum inueniebatur,quantum ipsi & suis in tres menses suffecisset.authores calamitatis scelerumq; rex,eiusq; primarij cathenis vincti circunducuntur per vicina loca.tandem 1536.in Februario reducti in vrbem Monasteriensem,forcipib.candentibus lacerati,tribus ferreis corbibus inclusi è turri D.Lamberto sacra in memoriam æternam pensiles propendent. sicq; hoc regnum miserum est finem sortitum. Terram autem hanc Carolus Magnus primum ad fidem Christianam compulit.cæterum cùm sæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Christi religionem spernerent,nec iusiurandum quouis modo aduerterent,vt metu pœnæ gentis temeritatem compesceret,occultos iudices instituit quibus potestatem dedit,vt quamprimū deierasse,aliquem comperissent, fregisseque fidem,aut aliud aliquod scelus per patrasse, moxillum vbi comprehendi posset,pro arbitrio necarent: elegitque ad hoc viros graues ac iustos,qui plectere innocentes haud ab re possent degenerauit autem hodie hoc iudicium,& ad Scabinos(vt vocant)translatum, personas viliores, numero vbique septem,qui & ciuilia tractant negotia,solumq; de criminalibus permissam potestatem habent.Regio est admodum frigida,vini & frumenti inops pane vescuntur nigro,cereuisia potus est.vinum quod Rheno aduehitur, magno emitur pretio, eoq; opulenti tantum quamuis rarò vtûtur.Bellicosi indigenæ atque ingeniosi,Præsuli Coloniensi parentes.Commendantur autem iure pernæ VVestphalicæ. Imò à Rhenensi oppido(quod 4 à Monasterio magnis miliaribus distans Amesi flu. adiacet)ad vrbem vsque tellus planè arenosa,multumq; deserta.vt iter aliquando per Orientalem Amesis tractum faciens,re ipsa compertus sim,non è digitis (vt aiunt) suxisse primum autorem distichon istud prouerbiale:

Hospitium vile/grofſ Brodt/dūn Bier/lange Myle/
Sunt in VVestphalia,si non vis credere, loop da.

TREVERIS.

TReuerenſis Archiepiſcopatus à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic dictus. vrbs autem ipſa cum Italiæ Viterbo ac Genua de antiquitate ſua certat: vtraque enim totius Europæ ſe primam iactat. Dicitur autem Trebetus quidam, Semiramidis Aſſyriorum Reginæ priuignus, cùm à nouerca ad concubitum ſolicitaretur, quò matris conſpectum ac conatum euitaret, poſtquam ſibi de comeatu viaticoq; proſpexiſſet, cõſcenſa naui cum comitatu ſuo mari ſe commiſiſſe, ac poſt longam nauigationem ei loco quo Rhenus fl. in Oceanum effunditur, appuliſſe. aduerſo itaq; Rheni flumine aſcẽdiſſe, donec ad Moſellam amnem perueniſſet. cumq; iſtum locũ quo Treueris hodie ſita eſt, ingreſſus fuiſſet, regioq; agris, pratis, amnibusq; irriguis amœniſſima, montibusq; quaſi naturali muro munita arrideret, illic inito cum ſocijs conſilio, manere ſtatuiſſe. qui condita ibi vrbe, eam per Principis ſui nomine Trebatam appellauêre. Illi itaq; populi vrbem nomenq; ſuum vetuſtum etiamnum ſeruant, vno alteroq; tantum mutato elemento, vt pro Trebera Treuera nunc dicatur. Apud hos inſignis olim cognoſcendarum cauſarum curia populi Romani erat. Archiepiſcopali hodie dignitate ac principatu, nec non & electoratus titulo clara eſt. Habetq; eccleſiam metropolitanam Mediomatricis, leucis, Virodunenſibusq; præſidentem. Continet aũt Treuirenſis epiſcopi ditio Comitatus VVirnebergenſem, Spanheimenſem, Manderſcheidenſem & Arburgenſem. Baronatus item Rifferſcheidenſem, Rutlingenſem, & Rheineccanum. Cùm multas habeat egregiasq; ciuitates, omnium tamen caput eſt ipſa Treueris, quæ ad delicias & amœnitatem ſitum habet aptum ſatis, ſiue montes & valles, ſiue flumina, & riuos prata perlabentes ſpectare velis. Montes Bacchico cultu virent. Ager ſatis hic eſt fœcundus: omnis generis piſces & ferina hic abundant. Mores hominum hîc natorum plerumq; triſtes ſunt, & ad melancholiam procliues, ſed tamen manſueſcunt paulatim commercio extraneorum, & Stoicum illud ſupercilium conuictu quaſi recreatur. Auſonius bene de Treueris meritus, alicubi de illis aptiſſimè ait: Quin etiam mores & lætum fronte ſeuera Ingenium natura ſuis conceſſit alumnis. Aër frequenter hîc eſt nubilus & pluuioſus, vt quidam huc accommodent cloacam planetarum: id tamen propter conuallem vbi nebulæ ſuſpenduntur, euenire ſatis liquet. In vniuerſum Moſellanorum corpora laboribus mirè indurauerunt, ac per montes aërios veluti capræ reptare & euadere ſpectantur. Palatium Treuiri eſt ſpectandæ antiquitatis. aliæ inſuper moles adhuc extant, aliæ ſub cœcis terræ ſpeluncis ſepultæ iacent. Spectat ad hunc Epiſcopatum etiam Obrincani tractus pars, quæ paucis abhinc annis ad magnam fertilitatem eſt perducta; antea enim ægrè produxit, frumentum, niſi ager prius duobus aut tribus annis fuiſſet fimo tinctus ac pinguefactus. nunc verò omnia ibi ſatis largè proueniunt præter vinum, quod tamen iuxta aureum fluuium, nonnullisque alijs locis creſcit. Eyphalææ quoq; potior pars huic Epiſcopatui ſubeſt, terra multùm montoſa & aſpera, agerq; præſertim in medio ſylueſtris & ſqualidus, vnde præter auenam vix quicquam elici poteſt. verſus Rhenum tamen & Moſellã fœcundior eſt. Fluminib. aũt irrigatur is tractus Kilo qui & Gelbis, Pruimio, Vrro, Sara, Ahra, Sura, ac infinitis alijs ignobiliorib amnibus, torrentibus ac riuulis, qui omnes tandẽ Moſellæ, quæ Obrinca Ptolomæo dicitur, commixti ad Rhenum deferuntur. Montes quibus regio aſperatur, Meliboci Abnobiq; portiones ſunt, alicubi Oſtlingus, alibi Hairicus dicitur. Syluæ autem partim Weſterwaldt, partim verò Eyderwaldt & Ebersmaldt vocatur. Lacus continet hic tractus binos, quorum alter iuxta caſtrum

TRIER
ORIENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
PALATINATUS PARS
STIFT TRIER
RELIGIONE ET SAPIENTIA
Miliaria Treverisia
1 2 3 4
Johann bussemec. excudit
Q
Confluentz
Boppart
Coblentz
Simmeren
Castellaun
Trier
Bernkastel
Witlich
Echternach
Saarburg
Mayen
Cochem
Zell

Vlmen extat, tantæ profunditatis, vt fundus illius nulla mensura possit deprehendi, plumbo etiam ad 300. orgyas demisso. Alter haud procul abest à monasterio quodam dicto zum Lach, profundus & hic est, nec vllum riuum recipiunt, cùm multos emittant. In hoc ad Abbatiam lacu lapides inueniuntur viridis, crocei & rubicundi coloris, vt Smaragdos & Hyacinthos mentiantur. Minerarum penè omnis hic tractus fœcundus est. In Comitatu Spanheimensi haud procul à Trarbacho iuxta Hernsteinensem arcem æs cuprumq; purissimum eruitur, à quo nullum segregatur argẽtum, ob idq; ductile est, cùm nullũ ei admisceatur plumbũ. Alio in loco prope Trarbach effoditur plumbi magna copia, quod sine impensis magnis depuratur. In Birckenfeldensi præfectura, pluribus in locis argenti venæ sese offerunt fossoribus. In dominijs Sleida, Cronenburg & Keila, in valle Heilenthal dicta, sunt ferri mineræ, vbi massæ & fornaces fusiles fiunt, qui vltra citraq; per Germaniam transportantur. Thermæ ægritudinibus varijs salutares, visuntur in Bertric, distantes à Mosella sesquimiliario.

GELDRIA.

GEldria à Gelre arce seu castro, quod VVicardus à Ponthe vna cum fratre Lupoldo ædificasse feruntur, nomen retinuisse dicitur: quamuis complures à Gelduba oppido, cuius frequenter meminit Tacitus, qui illud in Rheni ripa situm affirmat, iam verò nulla sui reliquit vestigia, appellata credunt. alij quoque aliam nominis rationem referunt qui narrant tempore Caroli Calui Imp. circa locum eum, in quo Gelria vrbs est, horrendam quandam ac venenosam belluam, ijsq; locis ante id tempus nunquam visam cognitamq;, sub arbore esculo delituisse, magnitudinis immensæ, sæuitiæq; incomparabilis. hæc agros camposq; deuastans, nec pecoribus nec iumentis parcens: ipsis etiam hominibus à quibus non abstinuit, vsq; adeo formidabilis ob inexplebilem voracitatem ac atrocitatem euasit, vt finibus suis cedere complures, seq; solitudinibus abdere coëgerit. Duo verò cuiusdam à Ponthe, eius credo de quo paulo antè mentio facta est, filij: partim vt sibijpsis, partim etiam vt publico vicinorum commodo prodessent, miris technis audaciaque incredibili belluam aggressi: post dubium variumq; certamen ac luctam, tandem superiores bellua euasere, eaq; interfecta, haud ita procul à Mosa fluuio, ad Narsis ripã in memoriam rei, arcem extruxêre, cui Gelræ nomen fecere, voce ex continuo ac miserabili ac idẽtidem repetito mugitu eius belluæ, quem, dum cæderetur, edebat, mutuata. Eius verò habitatores vetusti Sicambri fuêre, quos ijsdem quibus hi Geldrenses sedibus hæsisse, ex Sidonio poëta colligi potest, cùm inquit: Sic ripæ duplicis tumore fracto Detonsus Vahalim bibat Sicambar. Hi bellicosi, atq; armis mirum in modum addicti erant, paulò ante nostra tempora. Hodie humanitatis studia maiore industria sectantur. mercaturæ quoque negotiationiq; insistunt magna ex parte, reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturæ ob soli benignitatem inhiantes, vberrimos fructus consequuntur. Ducatus hic Culemburgensem & Burensem comitatus quoque complectitur: insulamq; Velauiam, vulgò die Velaw, & Trans Issulanum tractum, in eoq; comitatum Zutphaniensem & Dominimontensem. Vrbes atque oppida circiter viginti duo in eo numerantur. Nouiomagus vrbs Imperialis, sita ad Rheni ostij, cui Vahali nomen est, sinistram ripam, quod ibidem latissimũ habet ac profundissimum alueum, ac eousque velo vtuntur nauigia, quæ ex Hollandia sursum aduerso flumine contendunt, quòd si inde vlteriùs progredi nauigio libuerit, trahantur oportet. Ciuitas est præpotens, fortis, populosa, munita atque opibus abundans. dignitate fruitur vice comitatus, seu Burggrauiatus, eique liberũ est, sicut & reliquis Imperij liberis ciuitatibus, cudere monetam: cùm Imperio in nulla alia re subiecta sit, quàm vt in eius agnitionis testimonium quotannis modicum aliquid tributi, mittat Aquisgranum, quod est Chirotheca puluere bombardico impleta. Ruremunda ad Ruræ fluuij ostium sita, vbi Mosæ miscetur, vrbs habitatore frequẽs, situ natura & arte munita. Hinc Zutphanium, à paludibus sic dictum, quas Vehnen ibi vulgò appellant. situm ad ripam dextram Isulæ fluuij, qui Rheni etiam ostiũ est, ac Plinio & Melæ Fleuum dicitur. Arnhemium, Tacito Arenacum, vrbs est florens vtcunq;, ac primaria Velauiæ insulæ, cuius territorium paludosum atque vliginosum, syluisq; consitum, quæ ferinarum affatim præbent venatum. Medium istud Rheni ostium præter pristinum quod retinet nomen, Lecca etiam atque Lycus appellatur, præbetq; piscium magnam satis copiam. Geldriæ finitimũ est TransIssulanum, siue prouincia TransIssulana, Septentrionem versus, in tres diuisa regiunculas,

En tibi, amice Lector, nobilis ille clarusq; Ducatus Gel-
driæ cum omnibus eius limitibus, multis nauigeris flu-
minibus abunde insignis, agrorumq; fertilitate diues præser-
tim apud Batauos, quorum crebra fit mentio apud veteris
cum ob miram glebæ vbertatem, tum ob gentis celebra-
tissimā in armis dexteritatem, Jam recens ad exēplar
eius descriptionis quæ pridē excusa est Romæ per Mich tramesi
GELDRIA
Ducat Brabantiae Pars
In dye peel
Cuick
Kessel
De Zuijder Zee
Maris Australis Pars
Op dije Veeluwe
TRANS ISALANAE PROVINCIAE PARS
Duc Zutphaniæ Comit
Cliuiæ
Ducatus Juliæ Pars
Leodiens provinc
MERIDIES
ORIENS
SEPTENTRIO
In the hamken
Rhenus
Mosa flu
Isel fluvius
Muiden
Marken
Amersfort
Vtrecht
Gorchom
Workum
Hertogenbosch
Nimegen
Aernhem
Deuentur
Zutphen
Campen
Harderwick
Wesell
Venloo
Ruremund
Emmerick
Milliaria Geldriæ minora
Mediocria milliaria quinq; milliū pass
Milliaria magna passus quinq; pedes cōti
Johann Bussemacher excudit, Coloniæ
Henricus Nagell fecit

quarum quæ Issulæ vicina est, Issulanum vocatur, quæ trans Vidrum, quem Vecht vocant, sita est, Drentum dicitur, quæ verò VVestphaliæ proxima est, Tvventa appeltur. Habet hæc prouincia vrbes mœnibus cinctas octo. harum omnium Dauentria caput est, ciuitas ampla nobilisq; sumptuosissimis ædificijs ornata, ac populosa, inter primas Hanseatici fœderis numerata: eius incolæ humani ac hospitales, vnde oriundus geographus Iacobus Dauentriensis, quem præsens quoque Chorographia primum autorem agnoscit, qui cùm conterraneus sit meus, indecorum fortasse erit, nimium huius vrbis virtutes à me prædicari, cùm etiam dudum copiosè satis hanc descripserit reuerendiss. ac doctissimus ille Georgius Bruin Agrippinas. patriæ suæ decus singulare, & quantũ in ipso est, liberalium ingeniorum sedulus promotor. Cùm autem Imperialis sit vrbs Dauentria, neque id moneta ciuitatis solùm testetur, sed etiam quòd summam siue vltimam iuris sententiam ex camera Spirensi petere atque expectare cogantur, quo iure eam sibi vel Hispanus vel ordines Belgij vendicare velint, nusquam cognoscere potui. Huic annumerantur Campena & Zvvollis, Naualia Ptolomæo, Imperiales itidem, suntque hæ tres perpetuo inter se fœdere sibi deuinctæ. Ager harum regionum purus ac salutaris. Terra plana est ac humilis, montes rarissimi sunt, ijdemque syluis saltibusque consiti. Ager est fertilissimus, & ad quamuis culturam aptus, frumenti in primis ferax, hinc pascuis fœcundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. vinum autem nequaquam gignit.

GRONINGENSIS AGER.

TErritorium hoc Groningenſe, quod Orientali atq; Occidentali Friſiæ interiacet, ſeptendecim prouinciarum Belgicarum vna eſt, & quatuor Occidentalis Friſiæ ſtatuum prima. Eſt autem Groninga vrbs ampla, natura atque arte munita & perpolita, quæ legibus proprijs regitur, & ipſa iuriſdictionem obtinet, multorum vndique vicinorum ſibi fœderatorum pagorum domina, viris armiſq; potens. Nomen autem Friſiæ huic vrbi Grunium quendam Troianum dediſſe quidam opinantur. Sed haud immeritò doctis atque acris iudicij viris ſuſpectæ ſunt pleræque populorum & vrbium origines, illæ præſertim quæ deducuntur à Troianis. Munſterus autem Francum dicit, non Troianum, ſed & Troianus fuit, ſi Franci verè ſuum genus à Troianis repetunt. Si autem pauperis ſcholaſtici coniectura etiã ponderis aliquid habitura ſit (recipere tamen eã nulli ſuaſerim) à viriditate potius Grunningen dictam crediderim: cùm non ſolùm in amœnis paſcuis tanquam in campo viridi ſita ſit vrbs, ſed inſignia quoque eius videamus eſſe trabem viridé in clypeo flauo. Per hanc vrbem multæ, eò ingentibus canalibus, quorum maior pars artificioſa manu perfecta eſt, ductis, aquæ defluunt. Quod ad bonarum artium ſtudia attinet, vnius inter eruditos ſummi viri Rodolphi Agricolæ, in qua is natus eſt, laude claret. Cui ſub annum M. CCCC. LXXXV. Heidelbergæ mortuo, Hermolaus Barbarus Venetus, doctorum ſui temporis hominum facilè princeps, hoc elegantiſſimum tetraſtichon poſuit:

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phryſij ſpemq; decuſq; ſoli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Cùm autem hæc vrbs clientelis potens ſit, ſeparatam prouinciam conſtituit, & ob id titulum à ſuo nomine Principi proprium attribuit. Hanc vrbẽ & prouinciam Embdenſis Comes Georgio Saxoniæ Duci, Caroli V. Imperatoris clienti, ſiue, vt nunc recentiores Iuriſconſulti loquuntur, feudatario eripuit. Sed vbi eam tueri ſibi atque retinere non valeret: eam ille Carolo Geldriæ duci, anno circiter M.D. XIIII. tradidit. Quam rem Georgius indignè ferens, ita ab hac mutatione, & Friſiæ moribus abhorruit, vt eam vrbem atq; vniuerſam Friſiæ prouinciam Carolo V. tanquam ſupremo Domino, nimirum Imperatori, anno M. D. XV. & ipſe traderet. Inde nata inter Burgundos, & Geldros atrociſſima bella. quæ demum inito contractu, conſopita fuêre. Inter cætera conuentũ, vt dux Carolus ea prouincia, dum viueret, frueretur. poſt eius obitum verò ad Carolum quintum, tanquam ad Friſiæ dominum, vel ad eius hæredes rediret. Sed hac de re plura in Friſiæ Chronico Lugduni Batauorum, ſiue Leydæ, anno ſalutis humanæ M.D LIII. edito, inueniuntur. In hac prouincia Ludouicus Naſſouiæ Comes Guilhelmi Auriaci principis frater germanus, tempore Ducis Albani adminiſtratoris Belgici, feliciter ſatis graſſabatur, dum Dammum oppidũ, & alios quoſdam huius prouinciæ vicos in ſuam poteſtatem redigit. Idem etiam fratris ſui partes contra Hiſpanos Albanumq; ſecutus, bellum acre contra eoſdem mouit, & victoria (Hiſpanis, qui veterani omnes erant, vnà cum duce fortiſſimo, eiúque militaris peritiſſimo Arenbergico comite cæſis) ad monaſterium illud Heiligerlee dictum eſt potitus. perijt tamen in eadem pugna Adolphus Naſſouius, frater ipſius. Vt Albanus deinde ipſe, ſumpto primo Bruxellæ de Egmundano Hornenſiq; comitibus, quos Gandaui captos habebat, ſupplicio collectiſq; maximis copijs eò peruenerit, & Ludouici comitis exercitum, quòd is viribus, militum numero, cæteriſq; rebus omnibus longè impar eſſet, fuderit & diſſiparit, vrbemq; obſidione liberauerit.

GRONINGENSIS AGRI VERA DESCRIPTIO.
1589
OCEANI GERMANICI PARS
PHRISIÆ ORIENTALIS PARS
EMBDEN
Den Dollaert
ORIENS
MERIDIES
DRENTÆ PARS
GRONINGEN
Miliaria Physica parua.
I. Bußm: exc. Quad fecit.
Schiermonickoge
Rottum oge
Corsaen
Heffesan
Dockumer diep
Gronninger diep
Emesis flu
Die Embs
Nesserlandt
DAM
Delfszijl
Warffumburen
Usqwart
Wehuysen
Oosterwelandt
Spick
Watum
Oldenziel
Leesdorp
Berum
Meden
Gotlinge
Lermeris
Santweer
Brede
Inandeel
Warffum
Warhusen
Peterstsu
Oldeclauster
Heerhuisen
Leens
Ulrum
Vierhuisen
Nyekerck
Flodorp
Weerhuisen
Ceurum
Baffelt
Marslac
Bellingweer
Middelstum
Westerende
Lopperzum
Garnolsweer
S. Anna
Onderwerum
Tembuer
Tenpost
Wittewerum
Sydbueren
Woltersum
Helm
Schiltwolde
Meedhuisen
Wagenberge
Midwolde
Grijse frouwen
Vinsterwolde
Berte
Hilligerlee
Exe
Scempte
Westerlee
Wijnschoten
Zuidbrouck
Modum
Noortbrouck
Blyenham
Vriesloo
Wedde
Bellingwolde
Duuelbroick
Thorns
Vlachwedde
Onstwedde
Sellingen
Garneweert
Saxum
Ferwert
Opschlach
Oldehouen
Esinge
Nyehouen
Fransum
Ham
Oestum
Aedwert
Noorthorn
Suydthorn
Legekerck
Engwerum
Burum
Frowclauster ziel
Collum
Oldewolde
Feenclauster
Burenpost
Luckewold
Gertkes clauster
Augustinus gae
Vijsstiet
Gripskerck
Oldekerck
Niekerck
Luttegast
Grotegast
Luxwolde
Noortwijck
Opende
Marum
Trimunte
Leeck
Roeden
Roeterwolde
Peijss
Hoorn
Helpen
Essen
Haren
Noordtlaren
Eelden
Werdenbras
Suidtlaren
Berghe
Anlöe
Ghieten
Vriess
Duuelskutte
Norch
Duerswolde
Backeseen
Sigerswolde
Noorderdracht
Suiderdracht
Vreterp
Noortwolde
Suidtwolde
Scharmer
Auelham
Meedhuisen
Weywardt
Ferusum
Oterdum
Reyde
Woldendorp
Opwyrde
Canhusen
Westerhusen
Lopperstum
Blauhuyß
Oosterhusen
Zuyderhusen
Twix
Campen
Loquert
Geersiwer
Lougen
Laren
Hanswerm

FRISIA.

DE Friſici nominis origine, cùm variæ & prolixæ variorum ſint diſputationes & opiniones, quas compendij cauſa hic recenſere nequimus, relegabo lectorem ad perfectum Friſicæ gentis hiſtoricum Suffridum Petrum Leovvardienſem, Friſium, qui abundè ſatis hanc rem tractat in libello quodam hîc Coloniæ impreſſo. A Friſone tamen duce quodam ipſorum ſic appellatos eſſe Friſones ſeu Friſios veriſimilima eſt ſentẽtia. Viglius Zvvichemus vir vndiquaq; doctiſſimus, natione Friſo, affirmat Friſones nomen ſuum antiquiſſimũ à ſeculis inde ſibi vindicaſſe, nec vnquam, vti propemodũ omnes reliqui Germanorum populi, id mutaſſe, eoq; Aboriginum nomine ſeſe inſigniuiſſe, quòd in tanta caducarum omnium rerum confuſione, ipſi originis ſuæ nomen intercidere non ſunt paſſi. Veteres itaq; hi Friſij & ſedem & nomen tuentur ſuum, quanquam nonnullis & Chauci olim dicti creduntur. Fit autem id vel ex ignorãtia, vel ex antiquorum geographorum ſcriptis haud probe intellectis. Chauci ſiquidem non Friſij, ſed eorum fuêre vicini. at cum Friſij à Rheni oſtio, cui Fleuo nomen eſt, ad Amaſium ſiue Ameſin vſq; flu. continuo iuxta maris littora tractu habitent; Chauci iiſdem trans flumen vicini fuêre, tandemq; abolito veteri vocabulo, toti in Friſiorum nomen conceſsêre, hodieq; Orientales Friſij vocantur, quos hæc noſtra tabula non complectitur. Ad eorum autem differentiam hæc noſtra, Occidentalis Friſia dicitur, quæ eadem vera & antiqua illa Friſia eſt, quæ ſola iiſdem ſedibus nomen ſuum tuetur. Hi itaq; VVigevvonum I. maritimorum & littoralium natio ſunt, littora Germaniæ Aquilonaria tenentes. Gens ipſa ferox, robuſti corporis, atq; animi intrepidi, ad necem prona, & libertatis ſtudioſa, exterorum peregrinorumq; impatiens, caſtitatis amans, natos natasq; ſuas incorruptas educant ad maturam vſq; ætatem: nec matura ſunt illis coniugia, vnde proles accipiunt robuſtiores, in grandiuſcula corpora enaſcentes, potationibus plus æquo addicti. Rei pecuariæ magnopere dediti, cùm innumeros greges alant, ac boues omnium quos Europa habet optimos ac maximos ipſorum procreet regio, licet Anglia generoſos gignat: ita vt hinc in omnem propemodum Europam abigantur. vaccis etiam fœcundiſſimis abundant. Equos bello aptiſſimos educat magis quàm gignit. Indies autem magis magiſq; mercaturæ ſe applicant: nauticæ etiam rei ſtudioſi, piſcationibus inſuper pleriq; inhiant. Regio hæc in quatuor diuiditur ſtatus, quorum eminentior eſt Gruningenſis, de quo præcedenti folio diximus, reliqui ſunt comitatus de Oſtergoi, comitatus de VVeſtergoi, & comitatus ſeptem Saltuum, vulgò Seuenwolden, horumq; trium caput eſt vrbs Leovvardia, opulenta & munita ſatis, hęc aulam forumq; habet quo litigantium cauſæ cognoſcuntur, dijudicanturq;. Huic vicinus eſt Zvvichem pagus, Viglij Præſidis Bruxellenſis natale ſolũ. Doccum, Ooſtergoienſis diœceſis oppidum Gemmam Friſium medicum ac mathematicum inſignem nobis genuit. Staueren oppidum hodie, olim potentiſſima erat ciuitas in ſtricto maris Auſtralis, inundationibus autem frequentiſſimis ad inferiorem iam multò fortunam redacta eſt. Franichera diues & opulentum oppidum, in quo vt plurimum nobiliores homines degunt, quòd perduellium ſui principis (qui tum Saxonicus dux erat) obſidionẽ fortiter ſuſtinuerit. vnde amplo ab eo prærogatiuo, & priuilegijs præ cæteris Friſiæ vrbibus ornatiſſimũ agrum habet, quemadmodum & vniuerſa Friſia, planum ac paſcuis fœcundiſſimum, ſtagnis tamẽ, lacubus ac paludibus interciſum. Sunt & alia huius regionis nobilia oppida, arcibus caſtriſq;, ſicut

 hæc

Frisiæ antiquissimæ trans rhenũ prouinc. et adiacentium regio-num noua et exacta descriptio.
Joan Bussemecher excudit Coloniæ Agr.
Milliaria Frisia minora mediocria milliaria
Phrysia milliaria magna
Henricus Nagel fecit
Op de Veluwe
Hollandiae Pars
FRISIAE DESCRIP
Occidens
Septentrio
Meridies
Oriens
De Zuijder Zee
Vrck
Enchuijsen
Staueren
Hindelopen
Harlinghen
Worcum
Bolswaert
Franeker
Sloten
Ilst
Sneeck
Leuwarden
Dockum
West er Goe
Ooster Goe
Campen
Emelort
Kuinder
Elburg
Harderwick
Geldriae Pars
Hattem
Gelmude
Vollenho
Steenwick
Hasselt
Deuentur
Isalant
Ijsell fluuius
Omma
Herdenbrech
Coeuorden
De Drent
Groeninghen
Wester Ems
Ooster Ems
Borkum
Tiwat
Dam
Dollart
Orientalisfrisiae
Eemden
Norden
Gboer
Delden
Oldenzel
Ensschede
De Vecht fluuius
Niebuisen
Velthouen
Ems
Almeloo
Lochem
Oldemullen
Rosswinckel

hæc prædicta, munita. Aër vtcunque salutaris est, nisi quantum paludum exhalatione infectatur, quanquam & id labis, si quid est, ventorum beneficio expurgatur. Maris sæuitijs ita obnoxia vt Choro flante sæpenumero periclitetur, atque dudum præterito 1570. anno, Cal. Nouemb. non pecudum modo, sed & hominum ad myriades vsque iacturam fecerit, vnde & in hodiernum diem diluuium istud Die Allerheilligen fluth vocatur. Obque has causas frumenti parum ferax est, inundationes enim annuæ, sementem aut extingerent, aut per agros omnes dispargerent. Vineta quoq; ob nimium frigus, ventorumq; rigorem regio non patitur. Syluas etiamsi habeat, tamen hæ sufficientes non sunt vt foco ligna ministrent. His itaq; natura subuenit procreata gleba illa pingui ac bituminosa, quæ vento indurata lignorum penuriam subleuet, eamque in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus subuenire illis queant. Sunt etiam nonnullæ in Oceano vicinæ, insulæ ad hanc regionem spectantes, arenosæ tamen omnes, quarum incolæ ex piscatura præcipuè viuunt.

HOLLANDIA
Occidens
Oceani
Germanici
Pars
Hollandia quæ olim Batauia antiqua Catthorum sedes, vndique fere cingitur Mari, præterquam qua Rheno et Mosa fluminibus ad Orientem et Meridiem à continenti seiungitur: cuius mediterranea fluminibus riuisque vbique fere irrigantur et fœcunda vltra quam dici possit reddunt, adeo vt agroru fertilitate nulli regioni cedat
Armentarij siue Castri Britannici ruinarum forma quæ Ao 1520 1552 et 1562 in littore oceani non longe ab vrbe Leyda extare visæ sunt
240 Ped
Septentrio
Meridies
Oriens
Suyder Zee
Dye
Phrisiæ Pars
Op die Veluwe
Geldriae Pars
Vlie
landt
Scelling
Wieringe
Texel
Amsterdam
Harlem
Leyden
Delft
Hage
Rotterdam
Dordrecht
Goude
Utrecht
Hoorn
Alcmar
Enchuysen
Amersfoort
Harderwick
Campen
Elburg
Nieumegen
Hertogenbosch
Gorcum
Briele
Grauesande
Orck
Ens
Emeloort
Harlingen
Worrum
Bolswardt
Franicker
Aldmarden
Lemmerhorn
Kuinder
Ad exemplar descriptionis quam edidit Romæ Mich. Tramesini nunc castigatior Prostant.
Milliaria minor. hol.
1 2 3 4 5
Mediocria milliaria
des cōtinet
Milliaria magna
passus quinque
quinque milium passuum
Henricus Nagel fecit
Joan bussemchr exc.

ZELANDIA

VNde nomen hęc prouincia traxerit, haud obſcurum fuerit vel illi qui præter eius picturam viderit nihil, quippe cùm ſalo cingatur vndequaque. Huius autem Zelandiæ cùm inſulæ ſint complures ſuis quæque nominibus inſignitæ, easq; vix poſſibile ſit ſeparatim deſcribere, eò quòd varijs inundationibus obnoxiæ vi tempeſtatum, cùm locum tum formam, atque ipſos ſæpe incolas mutant: eo quo commodiſſimè fieri poterit ordine deſcribemus. Præcipuę huius regionis inſulæ ſunt ſeptem, reliquis firmiores magisq; cultæ, quarum ſi prius incolas conſiderauerimus, eas deinde perſequemur. Erat hæc terra Cæſaris ætate nil aliud quàm Batauiæ appendix, inculta, nec vnquam ad ſerendi vſum vomere proſciſſa, aut foſſione ſubacta, ſed æſtuarijs ac paludibus impedita. Huius terræ primos incolas Olaus Gotthus & alij plures tradūt Cymbros fuiſſe: quare ſic de ipſorum origine diſſerit Leuinus Lemnius: Conſtans fama eſt, atque indigenis per manus tradita, à Gotthis & Danis hanc gentē profluxiſſe, præſertim ab illa inſula Cymbria, quæ in Dania Zelandiæ nomine inſcripta eſt. Hi antiquitus Mattiaci dicti ſunt, ex vulgata alloquendi conſuetudine ac compellatione qua populares atque indigenæ inter ſe vſi ſunt. Maet enim ipſorum (ſicut hodie & Batauorum, Friſiorum ac plerumq; Germanorum maritimorum) lingua, conſilij, laboris itinerisque ſocium aut comitem ſonat. Atque hoc etiam eos nomine Tacitus appellat, cum inquit: Mattiacorum gens Battauis ſimiles, niſi quòd ipſi terræ ſuæ ſolo acrius animantur. Eius populi hodie inquilini ac indigenæ robuſti, ſtatura corporis liberali, feroces, viribus, ingenio, ſolertia, verſutijs, calliditate, fallacijs, captionibus, negotiandi peritia ac conquirendi induſtria ipſis etiā Batauis ſuperiores. Maior verò pars rei nauticæ ac piſcationibus dediti, qui ea ſunt morum ac vitę integritate, vt nūquam inter illos vllæ contentiones, iurgia, ſimultates, diſſidia exoriantur, nec magiſtratus vnquam: niſi in vrgentiſſimis cauſis, ſe horum controuerſijs interponit. In re domeſtica ac familiari omnia elegantia, nitida, expoſita menſa frugalis, nec vnquam prodigaliter ſumptuoſa. In mercatura exercenda nemo non ciuium ſolers atque induſtrius, lucri auidus, ad rem attentus. in tenuiores tamen atque inquilinos inopia preſſos, liberalis ac beneficus. in cæteros hoſpitalis, comis, candidus. Nauticæ rei his vix quiſquam magis peritus. Cùm autem tam numeroſa multitudo piſcatu ſe exerceat, ac paulò longius in Oceanum progreſſa, victum in mari venetur: ſi quando parcè ac malignè piſcari contingat, nullus vnquam horum ſe vexat aut excruciat, nec cuiquam malè precatur, ſed omnia placidè perfert, meliorum ſpe atque fiducia. Regionis huius inſulas Orientales ab Occidentalibus diſcriminat Scaldis flu. Orientales inſulæ præcipuæ quidem tres ſunt: Tola ſeu Toleta, à vectigali ſeu portorijs nomen ſortita, quem indigenæ Tol nominant: hæc Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto diſcreta eſt. Huic coiunctus eſt agger Martianus, vulgò Martins dijck, locus amœnus atque arboribus vndique conſitus, in quibus maxima alitum, præſertim ardearum copia nidulatur. Huic ad Circium obuerſa eſt altera cui Duuelandiæ nomen eſt, à columbarum frequentia. Hæc nullum habet oppidum mœnibus cinctum, pagos autem & nobilium domos aliquot complectitur. Huic rurſum ad Fauonios aduertitur Scaldia ſeu Schowen inſula, nomine ſumpto à Scaldi flu. quo parte ſua Auſtrina alluitur, cuiusq; ibidem catharractæ ſunt quibus Oceano miſcetur. habet hæc in circuitu miliaria ſeptem, olim multò maior extitit, at hodie maris ſæuitia diminuta, ciuitates duas continet, Bravvershauiam in Septentrionali, & Ziriczæam in Au-

ſtrati

ZELANDIA
Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Comitatus Hollandiae Pars
Ducatus Brabantiae Pars
Comitatus Flandriae Pars
Walcheren
Noort Beuelant
Zuyt Beuelandt
Scouwen
Duiuelant
Voorn
Rompot
Verdruncken Lant
Middelburch
Vlissingen
Antwerpen
Breda
Dordrecht
Rotterdam
Miliaria parua mediocria magna
Zelandicarum insularum exactissima et noua de-scriptio, auctore D. Iaco-bo à Dauentria
Iohan bussemecher excudit
Henricus Nagell fecit

ſtrat inſulæ parte poſitam. Occidentalium inſularum prima ad omnium maxima eſt Suitbeuelandia, ab hac auulſa eſt ciuitas enim ignobilis Romerſvvallia, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomerijs Oceanus vndique alluit, ita vt vnica Salis negotiatione ſubſiſtat alterum huius inſulæ oppidum Borſele eadem tempeſtate penitus oppreſſum, anno ſcilicet 1532. Huic in Boream Nortbeuelandia apponitur, cuius oppidum eſt Cortkeene. hæc pro delicijs totius Zelandiæ habebatur, ſed eodem anno inſula integra ita mari abſorbta eſt, vt eius præter turres nonnullas quæ ex vndis prominent, nulla ſint reliqua veſtigia. Inter vtranque iacet Wolffersdijck / duos ſaltem pagos habens. VValchria autem ab Occaſu æquinoctiali Britanniæ obuerſa eſt, in quã breuiſſimus eſt traiectus, & à qua parte primus in Oceanum ingreſſus quocunque terrarum dirigi poteſt. vrbes continet tres, Vliſſigam, Metelliburgũ & Campoferiam, quam ter Veer indigenæ vocant. De aëris autem Zelandici clementia haud multa polliceri auſim (inquit Lemnius) vt qui in nonnullis partibus ſit paulò aſperior, & quàm vicinarum gentium, minus ſalubris, præſertim æſtate, ob paludum & ſtagnorum graues halitus, & quòd regio arboribus minus conſita. Hoc tamẽ habet commodi, quòd contagioni ac peſtiferis morbis minus ſit obnoxius, ac ſerius inficiatur; at infectus immaniter in corpora hominum graſſatur. Sal candidiſſimum ciuium induſtria conficitur. Terra adeo fœcunda, vt bina iugera Zelandica plus emolumenti cultori afferant quàm quatuor Branbantica. Prata ac paſcua habet lætiſſima, pecora fœcundiſſima. Ferinas autem vix alias præter cuniculos habet.

BRabantiæ nomen vnde sit, variæ offeruntur opiniones. quidam à Brenno Britannorum cuiusdam regis filio qui Belgis imperasse dicitur, Alij à Bratuspantio quodam Bellouacorum oppido cuius Cæsar meminit. Alijs placet dicere Brachbandt quasi Brachlandt, quod terram incultam ac sterilem significat, quod verum videri posset, nisi animaduerteretur superiori Brabantiæ parti, quæ lætos vtcunque agros habet, prius id nominis datum quàm inferiori, quã Campestrem etiamnum Brabantiam, vulgò Kempenlandt vocant: qui tractus vsque adeo sterilis est, vt non exiguam coniecturæ fidem faciat. Alij à Saluio Brabone quodam, C. Cæsaris ex nepte cognato, qui gigantem istum Druonem Antigonum ad Scaldis ripam occiderit, quod tamen à sanioribus tanquam fabulosum, ridetur. Sunt qui à Godefrido Barbato Louaniensi comite appellatam regionem velint: coniectura frigida videtur, nisi fortè is vetus iam ac penè obsoletum id nomen reuocarit. Becanus ex vernaculæ linguæ dictione Braef siue Braue, & bant, quo vinculum seu fascia significatur, ac postea quoque signum seu vexillum, compositum esse credit. ita vt Brabandt quasi Brauabanda dicatur. Brabantia etiam Rhetia dicta est: Tongri longè antè Cæsarem è veteri Germania Rhenum transgressi, in Gallia Belgica agros Rheno propinquos occuparunt, eoque tractu consederunt. vbi hodie eius nominis oppidulum Tongrien veteris populi vestigiũ superest in Brabantia. Tongri hi fuère antiquissimi Belgarum, & ij qui ex Germanis oriundi, primi sibi Germanorum nomen vsurparunt, teste Cor. Tacito. Hæc igitur Germaniæ secundæ pars frequentior facta, ob portuum commoditatem vrbes istas, quas illic nostra ætas maximas videt, modicis vicis ad istam visendam amplitudinem opulentiamq., intra quingentorum annorum spaciũ, paulatim perduxit. Argumento sunt quod mediæ ætatis scriptores Gandauensis pagi & aliorum mentionẽ faciãt, quos iam videmus vrbes capacissimas atq; ornatissimas esse. quin & hodie viuũt qui terq; quaterq; ampliatã viderunt Antuerpiam. Circa Louanium Grudios & Leuacos populos habitasse ferũt. Ducatus priuilegio gaudet Brabantia, ac continet etiamnum in se dominia complura: vtpote S. Imp. Marchionatum Antuerpiensem, & Bergensem, agrum Hornensem & Kesselanum, comitatus Hochstratensem ac Megensem: Dominia Mechliniense, Bredaense ac Rauensteinense, & si quæ præterea. Brabantus hilaris, festiuus, ridiculus, in scenicis comicisq; moribus immodicus teste Lemnio Eius populi hodie humanissimi ac festiuissimi, vt plurimum tam mulieres quàm viri mercaturæ vacant, atque ita scientiarum, artium & linguarum studiosi sunt, vt vix videre sit familiam, quæ non duas, tres pluresúe diuersas linguas exactè loquatur. Vrbes nobiliores sunt Bruxella, ducis sedes. Louanium celebre literarum atque artium emporium, à Ioanne Brabantiæ duce fundatũ, circa annum Christi 1422. in circuitu habere dicitur intra mœnia miliaria Italica quatuor. Antuerpia, vt illud artium, ita hæc mercium variarum famatissimum per orbem omnem emporium, Scaldi fluuio, quem Tabudam Ptolo. vacat, ponè positum, qui tantæ est profunditatis, vt etiam altissimis ex Oceano ascendentibus nauibus ad vrbem vsque ingressus pateat tutissimus: non toti tantum Europæ, sed & Asiæ atq; Africæ seruit, rebus cùm ad vitæ vsum necessarium, tum etiam splendorem atq; ornatum pertinentibus, hinc enim ad omnes orbis partes nauigatio patet Buscumducis seu Syluaducis, cuius incolæ etsi ciuiles satis ac negociationi dediti, tamen plus antiquæ fortitudinis retinuisse dicuntur, quàm reliqui eorum conterranei hi sunt qui toties negocium facessebant Iulio Cæsari, priusquàm in officio reti

neri

Brabantiae
Belgarum prouinciæ
recens exactaque de-
scriptio. Anno
Iohan Bussemecher excudit Coloniæ
Henricus Nagel fecit
Millitaria Braba
Comitatus Hol-
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
BR AB ANTIÆ
Co. Hannonia
Co. Namurci pars
Leodium
Dat Lant van Horn
Dat Lant van Kessel
Taxandria
Antwerpen
Brussel
Mechelen
Loeuen
Maestricht
Luyck
Hertogeboes
Dordrecht
Rotterdam
Delfshauen
Leyden
Schiedam
Breda
Thurnhout
Namen
Hasselt
Diest
Tienen
Eindhouen
Helmont
Venlo
Sittart
Aken
Limborch
Iuliæ
Cliuiæ Pars
Peel
Kempe

neri possent. ex hac oriundus Georgius Macropedius linguarum professor insignis. Mechlinia duplici iam clade nota, quarũ alteram anno 1546. die 7. Aug. accepit. Porta enim (vulgò die Sandtpoorte) erat quædam, in qua circiter 800. vasa pulueris bombardacij reseruabantur, de cœlo tacta, oppidum ferè totum, cum frequenti incolarũ numero, maximo affecit incommodo. Alteram vix hac minorem ab Hispanis accepit anno 1572. ex hac oriundus est chalcogz insignis Fr. Hogenbergius: sicut ex Rupelmũda prodijt Gerardus Mercator Geometer huius seculi celeberrimus, & chalc. haud aspernandus. Aëre fruuntur saluberrimo. Regionis territorium ex parte fœcundum est, præsertim qua Meridiem prospectat, ac versus Namurcensem comitatum, ea enim parte ager fertilissimus est. qua verò ad Septentrionẽ spectat, loca sunt vsqueadeo sterilia, vt per aliquot miliaria eà iter facientibus, præter mẽdicantes vix aliud obuium sit, non sufficiente agro cultores suos, quamuis numero paucos, alere. Ferunt tamen, oues Campestris Brabantiæ in cibatu reliquis delicatiores haberi, ac lanam quoq; reliquis ouibus ferre molliorem ac subtiliorem. eiusdem etiam ligna durissima ac robustissima perhibentur. Vineta habet regio circa Louanium, quod tamen vinum acerbum & austerum gustu est. Syluas insigniores quinq;, Soniensem, Sauenterlo, Grotenhout, Grotenheist & Meerdal, Fluuijs rigatur plurimis, qui mercibus vndequaq; conuehendis non parum commodi sunt.

TErræ huius nomen cùm minimè antiquum sit, vtpote cuius supra quingentos annos nemo scriptorum meminerit, de eius origine asseuerari nihil potest. Sunt qui referant ad Flanbertum Clodij ex Blessinda sorore, Sicambrorum regis nepote, ac Falandi filium, quem Clodius captæ Rotomago, & adiacentibus littoribus maris præfecisse dicitur. malunt alij à Flandrina deriuare, vxore Liederici comitis ab Haerlebeken, aiūtq; ob eius insignia merita in Imperatorem voluisse Carolum Magnum hāc prouinciam vxoris ipsius nomine vocari. alij ex fluctibus flatibusq; continuis quibus regio hæc obnoxia est, natam vocem credūt. Hæc prouincia ex multis diœcesibus ac regiunculis in vnum conflata est comitatum. Rutheni namq; erant qui circa Iccium portum, nunc colis, considebant: ab eorum duce Ruthenio, tenebantque littora maris, qui tractus hodie vulgò terra Guysonum, (t'Lant van Guysen) dicitur. Morini dicebantur qui Terrouanam ac adiacentem regionem tenebant. Blandinos etiam appellatos reperias à Blandinio eorum Principe Regionis incolę ita olim bello addicti fuêre, vt quieti pacatiue vix vnquam viuerent; ac Syriam etiam, terramq; sanctam ac Hierosolymam, eorum arma peruaderēt. Hodie humani adeo, atque ciuiles sunt, vt nusquam ferè gentium exteriores peregrinique, humaniores ac hospitales magis experiantur. Mercaturæ sedulam nauant operam; mechanicis frequentissimi incumbunt, ita vt oppidum in ea pagumq; vix reperire sit, qui non in 70 aut 80. interdum diuidatur opificia, singulis frequentissimis hominum cœtibus addictis. ac quod vix alibi videre est, haud reperias pueros quatuor annos natos, qui non sufficientes sint labore suo victum sibi comparare. Cùm enim pannorum, tam laneorum quàm lineorum ingentem copiam concinnent: hi aut fila fuso ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanam tractant seliguntque, aut aliud quippiam operæ impendunt. Vnde cùm populosissima sit prouincia confertiq; habitent, ita vt pagi complures vix populosissimæ Germaniæ vrbi habitatorum frequentia cedant, fit vt in plerisque oppidis, quotannis telarum aliquot millia absoluantur. quin & præter hos pannos alia etiam diuersa telarum genera hinc in omnes ferè orbis partes venum exportantur, cuiusmodi sunt quos sua ipsi lingua Tapisserien, id est, Tapetia, Saie, Fistain, Boucrain, & Bourat vocant. Diuidebatur hæc regio olim in tres partes: in comitatum sub regibus Galliæ, in dominium sub Imperio, & in propriumsub ipso comite. Hodie diuiditur in Flandriam, Teutonicam, Gallicam, & Imperatoriam, quam & proprietatem. Imperatoria, quod dudum Romanorum Imperio subiecta fuerit, alio etiam nomine Alostensis comitatus dicitur, ab eiusdem in ea nominis oppido. regio haud ampla inter Denderam & Scaldim fluuios compræhensa. hæc insuper Flandrię portio subdiuiditur in comitatum Alostensem, Dendermondense, territorium, & quatuor (vt vocant) officia, quæ sunt Axel, Hulst, Assenede, Bouchouten. hæcq; Flandriæ portio propemodum habetur fertilissima. Teutonica autem est ea, quæ terminatur à Sept. mari Oceano, à Mer. Lyza flu. ab Or. Scaldi, ab Occ. Fossa noua & Arthesia, estque hæc pars minus fertilis, solumq; sabulosum & macrum habet. continet hæc pars quatuor Flandriæ membra primaria, Gandauum, Brugas, Ypram, & Liberos tres vrbium principalium, quarū primas tenet Gandauum. hanc ante Iul. Cæs. aduentum Odueum, alij Clarineam appellatam tradunt, ac deinceps Gaidam ab ædificio seu castro ibidem à Cæsare extructo. vrbs est quoad situm, munitissima ac perampla, ita vt inter maximas Europæ vrbes connumerari debeat: habet enim intra muros circuitum 45640. pedes Romanos,

qui

Flandria parua loco, sed nomine maxima et est re: singula sunt alijs, hæc bona cuncta tenet
FLANDRIÆ DESCRIPTIO
Septentrio
Maris Germanici Pars
Brabantiæ Pars
Picardiæ Pars
Artesiæ Pars
Hannoniæ pars
Occidens
Oriens
Meridies
Flandria Galliæ Belgicæ prouincia celeberrima continet in longitudine miliaria flandrica 31, in latitudine vero 20, Cuius termini sūt à Septentrione Oceanus Germanicus à Meridie Hannonia et Artesia, ab Occidente Gallia, ab Oriete vero Brantia Regio est oīm rerū quæ hominis victui conueniunt fœcunda, Vrbiū munitarū frequētia nulli cedens.
Coloniæ Agrip. exc. Joan buss.
Scala miliarium
Miliaria flandrica magna
Miliaria flandrica parua
Matthis Quad fecit
Antwerpen
Bruggen
Gendt
Oudenarde
Cortrijcke
Yperen
Ryssele
Douay
Dermonde
Brussel
Duinkerck
Ostende
Nieuport
Grevelinge
S. Omar
Calles
Lens

qui conficiunt miliaria Italica ſeptem. reperias intra mœnia inſulas habitatas circiter 26. Brugæ ſeu phanum Mercurij olim ſplendore ſuo totam Flandriam obfuſcans, iam in minore fortuna verſatur. Ypra à præterfluo eiuſdem nominis torrente ſic appellata, quæ fundum ſolumq́; habere dicitur plumbeum, ob infinitos canales plumbeos, ibidem vndequaq; inſertos, vt commoditatem præſtent maximam ſingulis penè domibus ac vicis aquam largientes Liberi('tLandt van den Vrien) vocantur, quòd iugum Brugenſium excuſſerint. Flandria Gallica, eò quòd lingua vtatur Gallica, à Mer. attingit diœceſin Cameracenſem, ab Or. Scaldi flu. & Arteſia terminatur. Regio haud ampla, ac ſupra modum quàm dici queat, fertilis, cùm rerum omnium, tum imprimis frumenti & rubeæ tinctoriæ, prata ac pabula habet lætiſſima. continet oppida atque vrbes elegantes & opulentas, quarum prima eſt Inſula (vulgò Ryſſel) per pulchra & diues, emporium poſt Antuerpiam & Amſterodamum primas tenẽs. Duacum (catuaces videntur à Cæſare dici) fontium ſcaturigines limpidiſſimos habet. Tornacum (quos Cæſ. Neruios vocat) nonnullis Ptolomæi Baganum eſſe creditur. Ac vt multa ſimul complectar, habet vniuerſa Flandria ciuitates mœnibus cinctas numero 28. pagi numerantur 1154. vt enim immeritò Hiſpani eò venientes omnem Flandriam vnam ciuitatem eſſe dixerint. Terra plana eſt, ſyluas complures habens, cùm olim in vniuerſum ferè ſyluis horruerit.

NAMVRCVM.

PRouinciæ huic, comitatus titulo gaudenti, Namurci nomen eſt. Iſtud verò à Metropoline in ea, an verò metropolis ab ipſa ſibi aſſumpſerit, haud exploratum quiſquam noſtrorum habet, quemadmodum ne ipſius quidem nominis originem, ab indigenis etenim Namur, à Germanis autem Namen dicitur, quid tamen propriè ſignificet, ignorant. Fabuloſam enim atq; anilem eorum duxerim, ſententiam nullius probati ſcriptoris teſtimonio confirmatam, qui afferunt olim in mũte ipſo, cuius in iugo etiamnum arx propter vrbem Namurcum ſuſpicitur, idolum quoddam Nani cognomine coli ſolitum, quem fatidicum fuiſſe ac reſponſa petentibus dediſſe ferunt, deinceps autem patefacta & inualeſcente iam fide Chriſtiana, obmutuiſſe ipſum, atque ſic ex mobili cum fixo coniuncto Namurcum conflatum eſſe, quaſi dicas Natum mutum. Prouinciæ huic vicini ſunt Leodienſes, Brabanti, Hannones ac Lucenburgenſes. Duo eam fluuij illuſtres ac nauigabiles irrigant, Moſa nimirum & Sambrius. Montibus regio non aſperatur, quamuis neque plana omnino ſit, ſed collibus ac vallibus hinc inde extollatur. Syluas habet complures, quorum maxima eſt ea quam Marlaignen vocant, in ijsq́; crebra nobilium venatio eſſe ſolet. Omnium quibus ad ſuſtentationem ſui vita humana indiget, fructuum ferax eſt. Ferrifodinas habet multas. Effodiuntur ibidem lapides nigri, ſeu vt verius loquar, lapidei carbones, quos Germanicè lapides carbonarios (Steinkolen) vocamus. à literatis λιθάνθρακες appellantur. in his mirabilis quædam naturæ operatio apparet: cùm enim in cæteris corporibus infuſum oleum ignis flammam alat atque augeat, contra autem ſuperinfuſa aqua ardorem aut extinguat aut minuat; hi ſuperinfuſa aqua accenduntur, oleo autem extinguuntur. Incolæ (quemadmodum etiam circumiacentes vicinæ regiones ad quas ijdem tranſuehuntur) calidiſsimos ac lucidiſſimos ſibi ex his ignes in domibus ſuis ſtruunt. Fabri etiam ferrarij frequentius his in officinis ſuis vtuntur, ſiquidem facilius quàm alij ex ligno vſti carbones ferrũ mollificare queunt. Lapidum etiam fodinas in eodem hoc comitatu videre eſt, ex quibus nigra rubea ac verſicoloria effodiuntur marmora, quæ ad exteras nationes abductæ. magno hominibus ſunt vſui in templorum ac magnificarum domum ædificatione atq; exornatione. vnde etiam haud exiguum lucrum ad terram hanc redit. Quatuor habet vrbes muro cinctas comitatus hic: Namurcum videlicet, Bouuignes, Charlemontium ac Vallencuriam. Namurcum, vt ſupra monuimus, prouinciæ metropolis eſt, atque haud ita pridem Epiſcopalis eò translata ſedes eſt. loco ſita opportuno, in confluentia nimirum Moſæ ac Sambre fluuiorum, ducto ad vtriuſque littus ponte lapideo. in hac etiam totius regionis curia eſt. Bouuignes ad læuum Moſæ latus ſita, olim ob ædificiorum magnificentiam atque incolarum multitudinem vrbs ſpectata erat, nunc verò varijs bellorum cladibus afflicta & deſtructa, parui valoris eſt. Charlemontium arx eſt munitiſſima atque inexpugnabilis penè extructa ad Moſam fluuium à Carolo quinto Imperatore, à quo etiam nomen adepta ſuum eſt, cuius vix ſimilem reperire liceat, proſpicitur namque in monte excelſo, haud procul à Giueto pago. Vallencuria oppidum minimè aſpernandum. Præter Abbatias, quarum complures ſunt, circiter octoginta pagi in prouincia hac numerantur, quorum aliqui, ex quibus ſunt Floreff, Vaſcie, Sanſon, &c. adeo ſunt ampli atq; egregij, vt non alios tantùm pagos longè antecellere, ſed cùm vicis atq; oppidis quibuſdam certare quoq; videantur. Olim regio Marchionatus titulo claruit, circa annum aũt 1200. in comitatum redacta eſt. Incolæ viri ſunt bellicoſi, principi ſuo toti addicti ac fauẽtes, Gallicè loquentes. Prouinciam hanc, quemadmodum etiam plures Belgij regiones, accuratiſſimè ac diligentiſſimè deſcripſit Ludouicus Guicciardinus.

NAMVRCVM CVM ADIACENTIBVS REGIONIBVS DESCR.
Namen
1589. Coloniæ exc. Iohan bussin.
Miliaria magna et communia
OCCIDENS
SEPTENT.
LEODIENSIS EPISCOP.
NAMVR
Ardenna Sylua

LVcenburgij Ducatus à metropoli in eo nomen ſibi aſſumpſit, ea ad Alſatium flu ſita eſt,atque ex Comitatu,quo olim honore dignitateq; valebat, in Ducatum tandem euecta eſt. De hoc tractu ſic refert Petrus Diuæus: Leucorum gentem iuxta Treuiros,Mediomatrices ac Lingonas habitaſſe indubitatum eſt;oppida eorum Tullus ac Naſium Ptolomæo celebrata,nomen ſeruant,Toul & Nanſij. Vernaculè appellantur Die Lutzen,lateque imperarunt,vt ab ijs Leucenburgij celebris oppidi nomen ortum ſit,quaſi Der Lutzen Burg.Ij hodie Auſtriæ Archiducibus ſubſunt. Lazius Moſellanum ducatum vocat. Incolæ nobilium penè mancipia ſunt.Linguis vtuntur Gallica & Teutonica corruptis. Diſtinguitur regio in ſeptē comitatus,ij ſunt:La Roche,Durbi,Salme,Chini, Van dalen ſeu Vianden,S.Ioan,Manderſcheidt.Baronatus in hoc Ducatu penè innumeri ſunt,ac Dominia infinita.Neq; enim vniuerſa Belgica prouinciam habet, quæ nobilibus frequentior ſit quàm hæc,quorum tanta eſt libertas, & in ſubditos ius,vt vel Regulis comparentur.Ciuitates habet muris cinctas in vniuerſum viginti,è quibus principalior quę toti regioni nomen ſuum cōmunicat,eſt Lucēburgum ;hāc Aliſuntius flu. interluit, partem vrbis ſuperiorem & montanam ab inferiori & plana dirimes,putatur hęc eſſe quam Ptolomæus Auguſtam Roman duorum dixit. vrbs eſt ampla & capax , ædificia domusq; vtcunq; ſplendidæ,verum belli iniurijs variè afflictæ. Reliquæ vrbes ſunt Arlon,Rodemarck,Theonuille, Grauemacre,Conigsmachre, Dickirch, Vircton,Eſteruerck,Vandalen, Baſtonac,Mommedi, Neuffchaſteau ſeu Nouum caſtrū, quod Paulus Aemilius munitum oppidum vocat: Danuillers, Maruil , la Roche in Arduenna ſylua,Durbi,S.Vitus,Marche & Salme.Habet præter hæc etiam alia nonnulla oppida,quorum tamen mœnia crebris bellorum incurſionibus diruta iacent. vicos pagosq; ad 169. continet,eorumq; nonnullos ſatis amplos & opulentos Caſtra atq; arces permultæ ſunt. Septem verò in eo Ducatu memorantur eſſe loca, quibus planetarum ſeptem ſunt nomina indita,ijsq; dum Pagani atque Ethnici eſſent incolæ,ibidem ſacra fiebant.cuiuſmodi videntur eſſe Arlon,tanquam Aram Lunæ dicas, cui eo loco ſacrificabatur : Solocure,caſtrum montanum , à Sole nominatum creditur.Marche Martis nomen referre videtur. reliqua coniectura vix aſſequi licet. Lucenburgenſis regionis ager benignus ac fertilis eſt, cuius etiam loca nonnulla vineta ferunt,vina tamen ignobiliora ſunt.Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. eorū primum nobiliſſimumq; eſt Moſella,ſeu Obrinca flu.è radicibus Voſagi montis ortus,non procul à Rotandi flu.fontibus,verſus Auſtro Africum ſeu Magiſtralem ventum,ducit alueum per mediā Lotharingam,Metim vrbem alluens, hinc per Lucenburgenſem hunc ducatum lateraliter lapſus,Theonuille,Sirich,Treuirosq; lambit. hinc Bernecaſtellum,Tribachum & Coanum præterlapſus,iuxta Confluentiā Rheno miſcetur.hunc conatus eſt olim Lucius Veterus Romanus Sonio fluuio iungere, foſſa ducta decem milliariorum:vt Mediterraneo mari claſsis Romana , euitatis terræſtris itineris impedimentis,naues primum Rhodano flu. per Narbonenſem Galliam, inde per Sonium ad hanc foſſam , ex ea in Moſellam , deinceps in Rhenum, ac deniq; in Oceanum duceretur. Reliqui fluuij Lucenburgēſem agrum rigantes ſunt, Chier,Moſa,Bemoij,Houl,Lech, Alſatus,Atardus,Sourus, Prumeus, Mineus, Chomeus,Orto, Albis,ac innumeri penè riuuli. Montibus regio vndique attollitur,ſyluisq; intricatur.eæ omnes Arduenne totius Galliæ maximæ ſyluæ rami ſunt. Minæras reperias non procul à Manderſcheidt,in dominijs Keyla,Cronenberg & Sleida, in valle cui Hellenthal nomen eſt:quod ferri copiam prębet optimi.Conflantur etiam ibidem ex ferro fornaces & pyreteria, quæ per totam diſtrahunt Germaniam ingenti lucro.Thermæ Bertricenſes, duobus penè à Moſellæ amnis ripa milliaribus diſtant, quamuis hæ Eyphaliæ potius quàm Lutzenburgij Ducatui annumerandæ ſunt.Terminatur regio à Septentrione Leodienſi epiſcopatu ac Namurcenſi comitatu,à Meridie Lotharingia,ab Ortu Moſella fluuio ac Treuirenſi epiſcopatu , ab Occidente Eyphalia & Arduenna ſylua,& Moſa fluuio.

LVTZENBVRGĒSIS MONTVOSISSIMI ac saltuosissimi Ducatus vera et compendiosa descriptio nunquam antehac visa.
CONTE DE NAMVR
LA DVCHE DE LVXEM BOVRG
PAIS DE BARROIS
FRANCIÆ PARS
OCCIDENS
ORIENS
Scala Miliarium 1589
Lieuue Commun 20 pour vng Degre
Lieuue Dalmagne Commun 15 pour vng Degre
Quad fecit. Ian Bussemecher excudit Coloniæ.
Trier
Metz
Lutzenburg
Arlon
Bastogne
La Roche
Bouillon
Namur

Haud obſcuros fuiſſe Galliæ Belgicæ populos, quos Atrebates vocamus, vel ipſe Iulius Cæſar teſtis erit. gens eſt etenim bellicoſa, antiquum etiamnum nomen ſuum retinens. Atrebatum metropolis eius Latinè ſic dicta, etiam Flandriæ olim vrbs primaria fuit, Gallicè Arras dicta, vnde & circumiacens ager, totaq; prouincia, Artois Germanicè, quaſi Arratois dicas, contractè autem Artois appellatur, hinc recens iſta Arteſiæ appellatio orta, qua Latinè vulgariter vti ſolent. Tota prouincia, quæ ſicut olim ita & hodie Comitatus titulo gaudet, longè lateque patet, ſiquidem à finibus Cameraci, Picardiæ, Hannoniæ & Flandriæ ad Oceanum vſque protenditur. Galliæ olim regibus paruit: nunc autem, cùm inter Carolum V. Imp. & Franciſcum eius nominis primum, Galliæ regem pacis conditiones, anno 1529. acceptæ & confirmatæ eſſent, ſui iuris ſunt. Vrbes atque oppida præterea multa habet, quæ ſub Catholici regis imperio ſunt: Bethunia annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis Dominatus erat, antequam in Atrebatenſium nomen Comitatumq; vnà cùm alijs concederet: peculiari nomine Bethunienſis Aduocatia, ipſiq; principes Aduocati, hoc eſt, Tutores fiduciarij & patroni Reip. ſiue ditiunculæ ſuæ, & veluti clientelæ capita, nominabantur. atque adeo caſtrum, quod miræ antiquitatis & munitiſſimum opus etiamnum in vrbe viſitur, & à regio Gubernatore inſidetur, tanquam ſtabilem ſedem retinuiſſe videntur, vt hac occaſione, adfluente nimirum incolarum multitudine, & ædificijs circa adiectis, vrbs ipſa (quæ anno iam tum 1137. deflagraſſe tamē proditur) in eam amplitudinē excreuiſſe merito debeat cēſeri. eſt in hac vrbe ſodalitas quā Caritatē Eligianam nominānt, quaſi fortaſſe nihil habet vniuerſa Europa nec laudabiliꝰ nec Reip. ſalutarius. Græcè nō malè ἐκφοφόρια ab exportādis cadaueribus, ſiue funeribus efferēdis nuncupare poſſis: quò fit vt nemo ibi cuiuſcunq; ſit conditionis, ſupremo funeris ac ſepulchri honore careat. autor ſeu potius ſuaſor huius inſtituti fertur fuiſſe B. Eligius, vetus ille Flandrorum Apoſtolus. & annis iam ab hinc propè quadringentis vſu & quotidiana periclitatione eſt compertum nihil vnquam contagionis ex adfectis corporibus contraxiſſe eos qui tam pium Chriſtianæ caritatis munus exercent. Heſdinum nobile Gallo obiectum vallum ac propugnaculum, proſtrato à Cæſareanis eiuſdem nominis oppido, occaſione belli inter potentiſsimos Europæos principes excitatur. dum enim Franciæ Rex Franciſcus, mortuo Sfortia Inſubrum ſiue Mediolanenſium duce, vt ſtatum illum occuparet, Allobroges vicinos & Taurinos armorum ſtrepitu inuaderet, & nulla in Italia oppida & caperet & ſollicitè muniret, Imp. Carolus poſt varias expeditiones & grauiſſima bella contra Gallum geſta, & expugnata Terrouana, ad Heſdinum caſtra mouet, quod primo incurſu eſt expugnatum. deleta etiam, & à fundamentis diruta munitiſſima in eo arce, ad Cancem amnem, amœniore & aptiore loco nouam, ſed cognominem, priore longè firmiorem ſtationem, ad perpetuam rei memoriam condunt ac inſtaurant: quare nunc foueis, ea & latitudine & altitudine, muris etiam tam validis Heſdinum cingitur, & propugnaculis ſibi mutuo correſpondentibus firmatur, quæ falcones, pluteos, colubros, fulmen & grandinem plubeam minantes ſuſtineat, vt oppidanis timendum non ſit, quod quamdiu commeatus mutuo animorum conſenſu & concordia conditus ipſis erit, facile in hoſtium ſint poteſtatem venturi. quam ipſis confidentiam, præter munitiones arte factas, naturalis etiam loci ſitus fouere poteſt. Præter vrbes & oppida quæ præterea habet Arteſia, ingens etiam eſt pagorum ac villarum numerus. Cœnobijs quoque multis referta eſt; inter quas Abbatiæ numerantur viginti octo, earumq; præcipuæ ſunt S. Ve

dasti,

ARTESIA
cuius incolæ Atrebates, olim dicti, gens bellicosa, huius metropolis Atrebatum, Gall: Arras, hinc Atratois, Artois, denique Artesia nouo nõie dicta Belgæ prouincia.
Boloniensis comitatus pars
Maris Britannici pars
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Miliaria Artesiæ communia
Flandriæ pars
S. Paul Comte
Hesdin bailliage
ARTESIA
Ponthieu comte
Vimeux Chasteau comte
Artesiæ amplissimi Comitatus, olim Galliæ Regibus, iam vero Hispaniæ Regi subiecti insignia
M. Qu: fec:
Jo. Buss. excudit
Arras
Lens
Bapames
Douay
Bethune
Lilers
Monstreul
Crotoy
Abbeville
Pas
Aire

dasti. S.Bertini, S.Saluatoris, Sanctique Eligij mons. Terra porro ipsa ferax admodum est, imprimis tamen frumenti; ita vt multi arbitrentur inde antiquum illud Gallicum nomen ei inditum esse, vt Atrech vocetur, quod panis terram significat. huic etiam Græcum illud ἄρτος arridere videtur, quod panis Latinè dicitur nequaquam igitur ab Arto rege seu duce nomen eam accepisse demonstrari potest. Fluuijs etiam quamplurimis irrigatur. quorum tamen præcipui sunt Lysa, Scarpa, Aa, Cachia atque Authia, alijque plures ac nauigabiles omnes. Syluis non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus.

ANGLIA.

Anglia insularum quæ ad Europam spectant, omnium maxima, diuersis temporibus diuersa nomina sortita est. Anglia autem vox Cimbrica seu Saxonica est, & hamum significat quo piscatores vtuntur, ait Becanus in Saxonicis lib. 6. Olim etiam Albion ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primum apparent, dicta est. Britannia etiam vocabatur, cuius nominis origo iam dubia. Sunt qui à Bruto duce Troiano (quem ex Aquitania huc traiecisse ferunt) sic dictam velint: Beda tamen natione Anglus, à Galliæ populis Britannos appellatos tradit. Angliam vocatam aiunt ab Angela Saxonum regina, quæ expulsis gigantibus qui tum eam incolebant, inter suos insulam partiens ac distribuens, vt victoriæ, gentisq; memoria nunquam intercideret, Angliam à se denominari voluit. Paulò aliter refert Volaterranus, qui non à Regina Saxonum, sed ab Angilis eiusdem Saxoniæ illustri populo appellatam dicit: quos, cum à Pictis Scotisq; molestarentur Britanni, in auxilium vocarunt, atq; hac tandem terræ bonitate, simul & amœnitate inuitati, eos circumuenerunt, ac Insulanorum bona inter se partiti sunt. Hos tamen Angilos Sueuos non Saxones fuisse author est Ptolomæus, qui in media VVestphalia ad Amasij fluuij fontes habitarunt. Secus paulò Ioannes Maior narrat in Historia rerum Scoticarum, ait enim Vortigerum regem Britannorum, in subsidium contra Pictos aliosq; hostes accersiuisse Engistum quendam Saxonum ducem, qui fusis pulsisq; hostibus, ipse tandem in regni desiderium inciderit, à seque occupatum & captum Engistlandt vocari voluerit, atque hinc vnius vel alterius literæ Metamorphosi, vt sæpe fit, Engellandt dici arbitratur. Nec desunt qui credant sic dictam Angliam, quasi Anguli terram, vel nostri orbis angulum. Thomas Seckfordt libellorum supplicum magister apud Sereniss. Ang. Reg. in mappa ista vniuersali totius Anglię, quam anno 1584. Londini edi curauit, refert ab Anglone quodā Saxonum duce, qui istum Germanię populum eò introduxerit, Anglos & Angliam appellatam esse. Chalcedonia etiam quibusdam ab ingenti in ea eiusdem nominis sylua vocatur. Tota itaque hæc insula, natura triquetra, Siciliæque simillima, teste Cęsare, hodie in duo diuiditur regna, Angliæ & Scotiæ. Angliæ regnum vocatur pars Insulæ Meridionalis, Galliæ proxima. Terra est eximiè fertilis, ac metallis diues: habet etiam aurum & argentum, argentum viuum, cuprum, stannum, plumbum, ferri autem exiguam copiam: nec caret salis fodinis. quin & margaritas terra producit, & miræ naturæ Gagatem lapidem, in aqua ardentem, oleo autem extinguibilem, lapis nigro gemmeus, nullius ferè ponderis, attritu calefactus applicata detinet vt succinum. Pecoribus alendis non alia aptior terra, lanarū ibi diues mercatura, regioq; nobili panno celeberrima, qui inde inlonginquas exportatur regiones. Lupos non fert vllo modo, nec vllum venenosum animal, aut rapax, præter vulpem, gignit. Terręmotus in ea rari, quemadmodum & fulmina. Diuisum est autem Angliæ regnum in triginta circiter Comitatus: villæ & vici in ea plurimi sunt, vrbesque permultæ: Archiepiscopales ex ijs sunt duæ, Eboracum & Cantuaria. Scholæ seu Vniuersitates duæ, Oxonium & Cantabrigia. Londinum totius regni metropolis, Trinouātum olim, & Troia noua dicta, ad Tamesin fluuium magnis nauibus peruiū, celeberrimum ditissimumq; emporium, simul & sedes regia. Eiusdem regni fluuij nauigabiles, æstu marino affluentes & refluentes, sunt Seuerinus, qui per VValliam labens, in Verginium Oceanum effunditur, & Humbria, qui Eboracum præterlapsus Oceano Germanico excipitur. Incolæ re-

rum

IRLANDT
Angliae regni florentissimi noua descriptio, auctore Humeredo Lhuy'd Denbygiense
Scala miliarium Anglicorum
10 20 30 40 50 60 70 80
Henricus Nagel fecit
Septentrio
Mare Hibernicum
Oceanus Germanicus
Man
Anglesey
Wallis
Occidens
Hiberniæ Pars
Oriens
Oceanus Britannicus
Meridies

rum nauticarum peritiſſimi, nullum ferè Orbis angulum inexploratum relinquentes, multa Regnum hoc nobilitate pollet, & quamuis longæua fruatur pace, bellicoſiſſimos tamen ac planè intrepidos producit viros. Legibus vtuntur Angli municipalibus, cùm Scoti ciuilibus vtantur. eadem vtrique genti in bello ferocia. ſagittis Angli, haſta longa Scoti in acie præualent. Rara inter eos pax, dum illi propagare, hi retinere imperium ſtudent. Anglica lingua mixta eſt ex multis, linguis præſertim Germanica & Gallica, quamuis olim merè Germanicam fuiſſe creditur.

SCOTIA.

SCotiæ regnum Albionis pars Septentrionalis vocatur: terra perpinguis & sulphurea, atque ob id combustilis, ac lignorum penuriam subleuans: vnde mos inoleuit, vt mendicantes circa ædes sacras, lapides accipiant in eleemosynam, struendo foco aptos. Loca nonnulla habet in quibus triticum non crescit, massam tamen ex auenæ farina subigunt. Rei pecuariæ perinde vt Angli, maximè dediti, vnde lanificijs ditantur plurimum. Asperior est, minusq; quàm Anglia culta. montes etiam hinc inde habet, verùm pabulum ferentes præstantissimum. Fertur in regiuncula quadam Scotiæ, quæ Cloid fluuio alluitur, Argadia ei nomen est, lapidem nasci qui paulò diutius stuppæ subiectus incendium faciat. Regia eius est Edinburgum, A lata castra vocant: prope hanc portus celebris est, Lethe dictus. Archiepiscopales, & gymnasijs celebres ciuitates sunt, S. Andreæ, Glasque, Arberdoræ, quæ mercatu etiam ob portus commoditatem, felix est. Habet & alia emporia, vt sunt Dunæ, Monros & S. Ianis. Circa Aberdorum montes sunt asperrimi, & equitatu inaccessi. ac iuxta montes sylua, quæ æstimatur Chalcedonia antiquorum esse Scotos à pictura corporis appellatos esse volunt. σκότος enim Græcè tenebras sonat, vel σκοτία. id est furia, tenebræ. Vetus enim mos illis erat, pectus, brachia & manus encausto figurare euntibus ad bellum (quod tamen hodie non seruatur) vtebantur autem Glasto, herba plantagini simili, quæ (vt Cæsar ait) cæruleum efficit colorem, vt horridiores hosti se ingererent in prælio, vnde Martialis cæruleos Britannos dixit,

Claudia crudelis cùm sit Ruffina Britannis.
Edita

Mores Scotorum Anglorumq; parum differunt. idem ferè habitus, lingua penè eadem, subita ingenia, & in vltionem prona ferociaq;, in bello insignes, mitiores tamen aliquantò Angli. quamuis enim ferum & inhospitale vulgus ignobile sit, ciuilior tamen est nobilitas, hospites amicè salutant, magisq; obuij ad humanitatis officia sunt. In bello nec agri nec vrbes violantur, sed dimicatur ad internecionem alterius partis vsq;. Rigidiores Anglis aliquantò sunt Scoti, inuidi natura, & reliquorum, maximè aduenarum, contemptores, iactabundi, nobilitatemq; suum insolenter ostentantes, ita vt in summa mendicitate audeant referre genus suum ad stirpem regiam. Scotiæ pars Australissima est sub Parallello 19. dies autem maxima horarum 18. Borealissima subest 21. Parallello, & est dies horarum 19. Terminatur autem ad Ortum quidem Oceano Germanico, ad Syrachum Tueda fluuio, ad Austrum Saluvva fluuio, ad Lebecium & Zephyros mari Hybernico, ad Trasciam & Septẽtriones Oceano Deucalidonio. Verùm & illud hîc obiter memorandum duximus, quod de mari Scotico scribunt Boëthus & Iouius, gignere nimirum anseres quos Clakis nominant, è lignis in ipso putrescentibus. Primum nascuntur (inquiunt) vermiculi tanquã teredones, qui interiora ligni excauantes, paulatim enatis capite, pedibus atq; alis, tandem plumas edunt, & cùm ad domesticorum anserum iustam ipsis magnitudinem excreuerint, cœlum petunt, reliquarum auium more. Nascuntur & in testis veluti cõcharum, quæ complexu ramorum, & caulis in alga marina concepto, intus huiusmodi auem fouent, ac tandem produnt. Atq; hæc de qualitate regni. Si quantitatem requiras, habere videtur Anglia in longum milliaria Germanica 82. Anglia 293. in latum Germanica 89. Anglica 320. Scotia autem in longitudinem extenditur milliariorum Germanicorum 67. Anglicorum 257. In latitudinem autem Germanorum 52. Anglicorum 190. ita vt tota insula in longum extendatur milliaribus Germanicis 149. Anglicis 550. at vbi latitudinem habet Germanicorum 89. aut Anglicorum 320. latissimam namq; esse compertum est.

Scotiæ Tabula
Hiberniae Pars
Occidens
Dunbreton Fyrth
Septentrio Oceanus Deucalidonius
Vararis aestus
Murray fyrth
Maris
The Fyrth aestuarium
Meridies
Solway fluvius
Comberlandt
Burg du sandes
Lynstok
Cheuiota Mons
Angliae Pars
Northumberland
Bernard castel
Eboracum Tynmouth
Dunstaburg
Miliaria Scotica
10 20 30 40 50 60
Henricus Nagel fecit
Oriens
Germani ci pars
Peterpolle
Bread albayn
Argadia
Knapdayl
Assynshyre
Rossen
Suderland
Sterlyng
Fyfa
Angus
Glasco
Kirklyton
Lohwod
Hamylton
L: Zelt
Grampius mons

HISPANIA.

REgnum hoc magnificentissimum vndiq; alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altissimis montibus quos Pyreneos vocant, separatur à Gallia. Appellantur autem montes illi Pyrenei à crebris fulminum ignibus, vel quòd syluæ in Pyreneo frequentes & habitationes iniecto à pastoribus igne prisci temporis flagrauerunt. durante aũt incendio aliquot diebus, ex montium concoctione cœperunt descendere stillicidia argẽti liquefacti. & cùm habitatores illorum locorũ vsum argenti non haberent, contemnerentq; metallũ illud, superuenientes mercatores è Phœnicia, emerunt vilibus mercibus magnam vim argenti. Diuisa fuit olim Hispania in tres prouincias, Beticam quæ hodie est Granata, Lusitaniã quam nunc Portugalliã vocant, & Tarraconẽ quæ hodie cõtinet Cataloniam, Castiliam, Nauarrã & Galliciam. Fuitq; (si Iosepho & Beroso credimus) Tubal Noẽ nepos primus Rex Beticæ, extruxitq; in ea regione ciuitatẽ quam à se denominauit Tubal. Hic operã dedit rei pecuariæ, sicut omnes primi patres pecoribus alendis studuerunt, quæ & victum & amictũq; homini ministrant. Hinc quoq; putant maiorem Hispaniæ partẽ appellatam Tarraconem, quę cùm Hebraica vox sit, Latine boum possessionem significat. Successit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber est appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Betus à quo Betica. Hispanus seu vt aliqui malunt, Hispalus à quo tota terra postea denominata est Hispania. Hesperus à quo eadẽ terra Hesperia dicta. Lusus à quo Lusitania. Posteaquã verò Romani sibi subiugassent Hispaniam, diuisa est in duas prouincias, Beticam & Tarraconensem, durauitq; partitio illa vsq; ad tempora Attilę, tunc rursum alia administratione Hispania est gubernata. Nouissimè sub Saracenis discriminata est in quinque regna, Galliciam, Nauarram, Castiliam siue Legionem, Cataloniam cui & Arragonia annexa est, Portugalliam & Granatam. porrò Gallicia non diu proprium & distinctum mansit regnum, sed amisso legitimo hærede, incorporata est Tarraconensi. Alij adhuc plura numerant regna, Valentiæ, Toleti, Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. nostro tempore omnia hæc regna in vnum contracta sunt, præter Portugalliam quæ proprium habet regem. Habet Hispania septem Archiepiscopatus, quorum sedes sunt in Tarracone, Cæsaraugusta, Toleto, Compostella, Brachara, Vlixbona & Granata. alij nouem ponunt, sub illis sunt autem plurimæ episcopales ciuitates. Modico interuallo distant Granata & Mauritania. namque ibi ingreditur Oceanus per magnas angustias in mare Mediterraneum, vbi & duo mõtes eriguntur in cœlum, vnus in Mauritania qui Abila vocatur, & alius in Hispania cui nomen est Calpe, & hi à quibusdam vocantur columnę Herculis, putantq; olim vnum fuisse montem seu saxum perpetuo iugo cõiunctum, quod Hercules suo robore perfregerit, intromiseritque Oceanum in ipsam terram. alij insulam Gades asserunt fuisse Herculis columnas. tertij in Gadibus fuisse templum Herculis, in quo positæ fuerint duæ æneæ columnæ altitudine octo cubitorum in quibus signatus fuit sumptus pro ædificio illius templi factus: & nautæ ibi Herculi sua soluerunt vota. fuitq; locus ille secundum veterũ opinionem finis Mundi, nec ausi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in Oceanum citra vitæ periculum. Est autem Gades insula parua, habetq; tam pinguia pascua, vt nullum serum à lacte segregent, sed cogantur affundere aquam, cùm lac in caseum coagulare volunt. Multis quidem in locis Hispania inculta iacet, idq; ob saxeum fundum, vel ob solitudines squalẽtes, aut ob alias causas, quamuis multò quàm Africa sit fertilior. Suppeditat tamen Hispania multis in locis abundè ea quibus homo opus habet vt sunt frumentum, vinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum

 & me-

SOLIS AD OCCASVM REGI SVBIECTA PHILIPPO PARVA TIBI MONSTRAT PVLCHERRIMA REGNA TABELLA
DESCRIPTIO
GALLIAE PARS
Cantabricus Oceanus
Septentrio
Pirenei Montes
Galli cum mare
Asturias
Biscaia
Guipuscoa
Nauarra
Aragonia
Catalonia
Galitia
Portugal
Castilia
noua
Valentia
Andaluzia
Granada
Murcia
Meridies
Occidens
MARE MEDITERRANEUM
Balarides siue Gimnesia Insule due
Mallorca
Campo de Montiel
Campo de Alcocer
Sierra Morena
Scala Leucarum
5 10 15 20 25 30
1590
Regni Hispaniae post omnium editiones locupletissima descriptio
Johann bussemecher exc.
Henricus Nagel fecit

& metalla, mel, cæra, piſcoſæ aquæ, & ſimilia. Non coquunt ſalem ſed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia, nec inficitur aër peſtiferis paludibus ac nebulis. Aurum, argentum & ferrum bonum & probabile nullibi in tanta copia vt in Hiſpania eſt inuentum. reperta namq; olim in Hiſpania ſunt fragmenta auri depurati magnitudine dimidiæ libræ. Eſt & ſemper Hiſpania equorum pernicitate commendata, quos leuis armature ęquites tibijs contractis pulchrè obequitant. Nomen magnum ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti plurimis ab hoſte partis victorijs, vt qui laborum, ſitis & famis in acie ſunt tolerantiſſimi, & in ſtratagematibus cautiſſimi, leui corpore, vt facilè hoſtem fugiant & ſequantur. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Habentur etiam Hi-
ſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſuperſtitioſi, per regis ſo-
lium & vitam eius gentilicio more iurant, & oſculo manuum
in ſalutationibus ſupplicant. Porrò de moribus &
ritibus antiquorum Hiſpanorum Stra-
bo & Poſidonius mira
ſcribunt.

PORTVGALLIA.

Regnum hoc Lusitania olim appellata fuit, à Luso quodam Sicelæi deciminoni Hispaniarum regis filio: isque nominatus sic erat, quòd more Aramæo vbique sacra ludis & saltu ageret. Eius loco nunc Portugalliæ viget vocabulum, à Porto vrbe, aliquando Lauaria, & à priscis Portogallo nuncupata. præter cæteros autores Franciscus Tarapha à Gallis populis appellationem sortitam ait: nam Galli (inquit in Hispaniam nauigantes Portugallo ciuitati Oceanoq; mari, & toti regno nomen dedêre, quasi portus Gallorum. Ostio Durij flu. quem nũc Duero incolæ nominant, ea ciuitas propinqua est. Iam verò nec omne id quod olim Lusitania erat, Portugalliæ tribuendum: neque etiam omne id quod Portugallia nunc sibi vendicat, olim Lusitania fuit. Cùm autem in vniuersa Hispania regna numerentur circiter quatuordecim: duo tamen ex his principatum tenent, reliquis sub se comprehensis, quorum alterum generali Hispaniæ seu Castiliæ vocabulo denotatur, alterum verò sub Lusitaniæ seu Portugalliæ vocabulo. Cœpisse autem regnum hoc dicitur circa annum Christi 1110. idq; ea occasione: Henricus Lotharingiæ Comes è Gallia veniens, magnas aduersus Saracenos res gessit, pro quibus meritis Alphonsus VI. Castellæ Rex filiam notham Tiresiam nomine ei locauit, Gallecíæ partem, quæ in Lusitaniæ regno continetur, pro dote assignans. Ex eo postea matrimonio natus Alphonsus, qui primus Lusitaniȩ Rex est appellatus, primus item qui Vlyssiponam à Saracenis recepit, quorum quinque simul regibus vno prælio superatis, quinque scutorum insigne facinoris monumentum posteris reliquit. Populi antiquitus eam coluêre Oretani, ad Anam flu. considẽtes. Orientaliora verò loca Carpetanorum, Vacceorum, Vetionumq; pars tenuêre: oram verò quæ Durij fluuij ripis contigua est Lubeni Narbasijq; habitarunt. Chalybis autem flu. tractum Geltiti Gallorum populi occupauêre, vbi & pleraque alia Hispaniæ loca tandem etiam Gothi ac Saraceni eo irrepsere. Terræ haud multum Regnum hoc complectitur, & cum reliqua Hispania haudquaquam comparandum, Galliaque multò angustius. Regni metropolis est Vlyssipona, vrbs ampla & insignis, loco amœnissimo sita, diuitijsque supra modum affluens, mercium quippe, quarum per vniuersum id regnum negotiatio est luculentissima, existens emporium, vndequaq; aduentantium nauium commodissimum ac fama celebre receptaculum. Regis insuper aula sedeq; fortunatum cæterarum prouinciarum caput, Romanis aliquando Iuliam felicem appellatam credunt nõnulli. vna est ex tribus eius regni Archiepiscopalibus, earũ verò Braga prima tũ sibi vdicat, cuius Præsul metropolitanus vniuersæ Hispaniæ salutari cõtra Toletensem cõtendit iure. Tertia verò eadẽ dignitate gaudens est Funchala. Vetustos populi ritus eiusmodi tradũt scriptores Cosmographi: Sunt Lusitani Hispanorum fortissimi, scrutatores, insidiosi, veloces, agiles atque versatiles. iaculum longè iaciunt, & summa arte, in acie diutius perseuerant, mobili corpore leuiq;, vt facilè & fugiant hostem & insequantur. Omnes montium habitatores victu simplici vtuntur, aquarum potores, humi cubitores, montani homines duabus anni partibus querna vescuntur glande, quam cùm siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponũt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia laborant. Omnes ferè pullis amicti vestibus & sagis, in quibus inuoluti per stramenta cubant. Nummorum loco graui admodum sarcinarum permutatione vtuntur, vel extensi argenti laminæ frustum abscissum exhibent. Destinatos neci lapidibus obruunt, parricidas extra montium confinia vel vltra flumina reiectos, saxis opprimunt. Aegrotos vetusto Aegyptiorum ritu in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati sunt, commonefacere eos valeãt.

Amni-

Portugalliæ que olim Lusitania, nouissima et exactissima descrip: tio Auctore Vernando Aluaro Secco,
Johann buchsmecher excudit Col.
1590
Guidoni Ascanio Sfortiæ S R E Card Camer. Achilles Statius Sal.
Lusitaniam Vernandi Aluari industria descripta tibi obgentis nostre patrocinium ducamus, Guido Sfortia,
Hinc homines incredibili virtute ac felicitate profecti ... Orbis terrarum partes obierunt Afrıæ magnam partem in Prouinciam redegerunt, innumerabiles insulas, quaru aut nomen tantum, aut ne nomen quidem vllum extabat primi patefecerunt, idemque occupauerunt Asiam terram beatissi. sibi stipendiariam fecerunt remotiss. na: tiones Jhesu Christi cultum, religionemque docuerunt, Vale Rom: 13. Monasterio
Oceanus Occidentalis
PORTUGALLIÆ DESCRIPTIO
REGNI CASTELLAE PARS
Henricus Nagel fecit

Amnibus paruis & magnis irrigua est regio, qui omnes Tago ab ortu pariter disiuncti sunt, & maiori ex parte nauigabiles, atque auri grumulis abũdantes. vicina verò Tago cæterorum opulentissima sunt oppida. Ager plerisque in locis argillosus, ac ob id minus fructibus fœcundus. Coimbriæ autem territorium totius Portugalliæ censetur optimum. Cum autem vitium penuria id regnum laborare dicatur, cõmendantur tamen apud exteros Algarbiorum vina. Circumcirca tamen agrum Tagus habet bonitate conspicuum, aduersis etiam aquis nauigationes habens admodum faciles, etiam grandioribus magnum ad spacium nauibus: reliquum verò ad cursum fluuiaticis vtuntur lembis, amnis piscium feracissimus est, estreorumq; redundans. Hũc sequuntur Muliadas flu. quem deinceps Mundam, hodie Mondegam appellatum videmus. Durius longo fluens cursu penes Numantiam, magnisq; nauigijs permeabilis ad stadia ferè octoginta. Cauado hodie Moriloque dictus, quem Nibin antiquiorum esse suspicari licet, & cui ab obliuione Lethes nomen inditum est. Minius omnes Lusitaniæ flu. magnitudine superans, ad stadia 800. nauigabilis. Montes Lusitania paucos habet, eosq; haud magnos, lucubus plerosque nemoribusq; consitos. Mineræ in hoc regno ab authoribus nullæ traduntur. Salem tamen fossilem illis aut esse, aut fuisse olim, ex Strabone liquet. Cumq; fontium perennium in hoc regno numerentur vltra 25000. thermas tamen nullas ab vllis vsquam authoribus prædicatas reperimus.

FRANCIA.

LOngè ante Christi tempora, & priusquam Romani Galliam suo dominio subegissent, præfuerunt Galliæ multi priuati, reges & principes, & qui non magni fuerunt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, vnde priuatæ regiones suas mutuarunt denominationes. fuitq; tunc & aliquot annis post Christum natum ea regio Gallia, & non Francia nuncupata. Assecuti sunt autem Romani dominiũ in ea ferè centum annis ante Christi natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicambri, qui postea Franci dicti sunt, quiq; ostia Rheni & circumiacentem agrum possidebant indies crescerent & roborarentur viribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida, atq; exturbare Romanos, vt etiam anno Christi 420. Pharamundus XXIIII. Francorum Rex, primus fuerit in Gallia Frácigenarum rex, atq; sub eius filio Clodio, atq; nepote Merouео Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam, relictisq; priorib. mansionibus, quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerũt in Galliã, potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallolorum linguam, quam Romani introduxerant, & conformes se fecerunt moribus eorum, sicut & alij Franci qui à fratribus suis secedentes, & pagum Mœni, vbi Herbipolis est hodie, occupantes, didicerunt Germanorum linguam & mores. Pharamundus verò (Warmundt Germanicè) vnanimiter à suis electus in Regem, transtulit sedem suam à Francia Orientali in Fr. Occidentalem, posuitq; legem quam Salicam vocant, ne regni successio in colum transferatur, hoc est, ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. hunc secuti sunt reliqui reges in hodiernum vsq; diem. Porrò quod ad nobilitatem siue equestrem ordinem in Francia, is maximis hodie fruitur commoditatibus ac priuilegijs, eoq; fit vt magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoq; pro ipsius ac patriæ salute profundant. neq; enim vllum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunq; loco, multaq; habent vitæ præsidia, sic vt non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Quod ad fertilitatem regionis huius, ab antiquis temporib. semper culta, tam in vrbibus & oppidis quàm agris, hortis & pratis: nullusq; à tempore Christi in tota Gallia angulus incultus fuit, præter lacus & nemora quæ culturam non admittunt. præcipuè autem loca Mediterraneo mari propinqua miræ sunt fertilitatis, vt etiã ibi cupressi & rosmarina passim per campos crescant sua sponte, sine omni humana solicitudine, haud secus quàm in hisce partibus crescunt iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequentiora sunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus crescat vinum, imò per totam Galliam, quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non potest. quàm ferax sit ager Parisianus, poteris hinc colligere, cũm vice quadam rex Ludouicus XI. scire vellet quot armatos viros Lutetia producere posset in agrum, numerati sunt septuaginta millia virorum procedentium ad militiam; vbi igitur multus est populus, necesse est vt fœcundum habeant agrum vnde eis sufficiens suppetat victus. Cũm permultas easq; amplissimas habeat vrbes Francia, omnium tamen maxima est Lutetia Parisiorum, cuius encomium elegantissimo carmine descripsit Eustathius Knobelsdorpius Prutenus, quod hic subijcere prolixum nimis foret. Architremius tamen poeta luculenter his panegyricis versibus de ea sic scribit:

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius, Cyrræa viris, Chrysæa metallis:
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis,

FRANCIAE
accurata descriptio.
FRANCKREICH
mit seinen grentzen.
1589
SEPTENTRIO
ORIENS
MERIDIES
OCCIDENS
Oceanus Britannicus
OCEANVS AQVITANICVS
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
Miliaria Gallica communia

Attica philosophis, mundi rosa, balsamus orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis & sua potu
Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis
Messe ferax, inoperta rubis, nemerosa racemis,
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quælibet, omne venustum
Omne bonum, si sola bonæ fortuna faueret.

De Normandia quoq; scribitur, quòd præter metropolitanam & alias sex præcipuas ciuitates, habeat 94. minora oppida, vicos quoque & castella sine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normãdiæ ciuitate senatum doctissimum, prudentissimosque viros, qui toti prouinciæ iūs dicunt. Sunt etiam in ea vrbe potentes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomen vrbis longè lateque apud multas gentes est cognitum. Habet autem hæc regio copiam piscium & pecorum atque frumenti; sed & pomiferarum arborum tanta est in ea multitudo, vt ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In summa, abundant omnibus rebus ad vitam humanam necessarijs, præter vinum quod ibi non crescit.

LEODIENSIS EPISCOPATVS.

EPiscopatus hic amplissimus populos sub se complectitur Cæsari veteribusque notos ac celebratos Eburones, quorum vestigium retinet Ebura oppidulũ, milliario vno ab Leodio dissitum. Tungros qui se Germanos primi dixere, à Leodio & Traiecto ad Mosam æquis interstitijs trium milliariorum Jeckræ fluu. sinistræ ripæ insistens oppidum. Centrones eo loco habitasse contendunt multi, vbi hodie non nihil mutata voce Saint Truden esse putant: oppidum autem istud non à Sancta Gertrude, vt multi opinantur, sed à Sancto quodam Trudone, sepulto in Abbatia ista Benedictini ordinis, vnde & oppidum postea nomen suum adeptum est, à Leodio sex, à Tungris tribus distans miliaribus. Ceresinos autem, quorum meminit Cęsar, apud Gerei castrum habitasse, id à Leodio 3 abest miliaribus. Continet verò Leodiensis Episcopatus territorium, Ducatum Bouillonensem: Marchionatũ item Franci Montensem, Comitatũ Borchlonensem seu Lootensem, & Comitatũ Hasbaniæ, cuius ciuitas præcipua est Borchvvorm. Baronatus verò plures complectitur: Abbatias opulentissimas vltra quinquaginta: oppida aũt ciuitatesq; muris vallisq; munitas, præter eas quæ Traiectẽsis sunt diœcesios, 24 Earũ prima & maxima est Leodium, eademq; metropolitana, mirum in modũ inter montes celsissimos in amœnissima quadã valle extructa, Mosa flu: perluitur, is duobus ramis vrbẽ ingressus in complusculas insulas elegantissimas eam dispescit. abundat insuper vrbs ipsa fontium perenniũ perpetua scaturigine, cõplures enim domos inuenias tribus aquarum viuentium fontibus ornatas. ciuitas est amplissima, vtpote quę suo complexu contineat montes altissimos, torrentes complusculos, vineta haud pauca. ædificijs constat lapideis pulcherrimis, palatium habet episcopale magnificentissimum, collegia, monasteria & xenodochia permulta, templa tũ in vrbe, tum in suburbijs vltra centum. populus in ea frequentissimus, incolæ industrij, & ad quæuis idonei, lingua vtuntur Gallica, eaque admodum corrupta, quòd inter vtramque Germaniam Galliamq siti, ab vtrisq; nonnihil mutuẽtur. Omnis ferè præterea Leodiensis vrbis vicinia vinum profert, quanquam admodum tenue & ignobile. carnis, piscium, ferinarum venationis ingens copia est. vix tandem possibile æstimant regionem quampiam reperiri pulchriorem, magisúe fertilem aut feliciorem hac ipsa, siue aërem spectes, siue limpidissimos fluuios vndique agros irrigantes, seu syluas opacas, montes vallesq;, vineta & fructus per omnem vicinum agrum prouenientes. Reliquæ vrbes sunt Bouillon, Ducatus titulo insignis; Borchloon Comitatus dignitate pollens, quẽadmodum & Borchvvoorm. Tungri ciuitas olim maxima ac metropolitana, Episcopali dignitate clara anno sal. 101. is Episcopatus postmodum anno 138. Traiectum, tandem anno 713. Leodium translatus est. Tungrorum aũt ciuitas nobilissima ab Attila Hunnorum rege funditus euersa destructaque fuit, præter cætera insignia magnificaque ædificia, vltra 100. templorum ruinas videre erat, vnde eius amplitudo facile colligitur. postmodum tempore Caroli Calui Imp. denuo à Nordmannis excisa fuit, vt hodie tantum imbecille & exiguum sit oppidulum. Haud secus Hoi ciuitas olim famosa, ampla potensque propter crebras euersiones à barbaris nationibus perpessas, vix quicquam retinuit: quin & ipsum nomen mutauit, hac enim ætate Hoy à torrente quodam impetuoso ibidem in Mosam influente dici cœpit, cùm ante Benefacta appellaretur. Fluminibus amnibusq; limpidissimis regio vndique rigatur, quorum maxima pars Mosæ miscentur. Syluis affatim plena, Arduennæ portiones sunt.

Mon-

LEODIENSIS EPISCOPAT9
Iohan bussemecher exc. Coloniæ
ERNESTVS D. G. ARCHIEP. COLON. EP. LEODIEN. COM. P. RHENI. VTR. BAVAR. DVX. PRINC. ELECTOR.
Scala milliarium Leodiensium
Oriens
Meridies
Occidens
Septentrio
VALCKENBORCH
Limburg ducatus
LVTZENBVRGENSIS DVCATVS PARS
GALLIAE PARS
NAMVRCVM
Hannoniæ pars
Brabantiæ pars
Leodium
Sanctus Hubertus filius Ducis Galliæ Aquitaniæ, Episcopus trigesimus transtulit Traiecto sedem Episcopalem Leodium anno Christi 713. ac ibidem erexit ædes sacras in honorem sanctorum Lamberti et Petri. fuitque primus Episcopus Leodiensis. Obijt anno Dñi 727 ac requiescit in templo Diui Lamberti. Tempore Alberti Cuyckhensis qui fuit 64 Episc: Leod: anno Dñi 1199 inuenti fuerunt Leodij carbones fossiles, german: Steinkolen. ipsorum verò lingua Hoylge. Spay fontem habet percelebrem ferruginei saporis, ad varia morborum genera sananda efficacem cuius etiam Plini9 meminit Libro 31. Estque Regio hæc fertilis, exhibens agros, vineta, montes, fontes, syluas, valles, fodinas carbonarias ac metallicas, ingenia excellentissima.

Montibus hinc inde tumulatur, vnde minerarum fodinas cernere est, nam præter ferri fodinas, quæ iuxta Hoy ac Dinantum oppida exercent, vbi alabastri, marmorisque variegati ac diuersi coloris ingens copia eruitur, plumbi quoque auriq; nonnihil reperitur. Ipseque Leodiensis ager foueis cuniculis in imum actis, ad miraculũ profundis, assiduè fatigatur, vnde & ferri & carbonum quos lithanthraces vocant, vernacula lingua Steenkolen, ingens eruitur copia. Thermis insuper aquarum calidarum haud minus regio hæc à natura donata est: Tungrensium thermarum meminit Plinius lib. 31. Nat. hist. his verbis: Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem ferruginei saporis, quod ipsum nisi in fine potus intelligitur, purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia, eadem aqua igni admota turbida fit, ad postremum rubescit. Hæc Plinius. Verùm is fons non ipsa Tungrorum vrbe, sed octo milliaribus ab ea distante loco visitur, à Leodio quinque, à Limburgo duobus cum dimidio, haud procul à Spay oppidulo, cum fontem acidum, lingua aut vernacula Saurenborn vocant accolæ. Salis etiam nitri vix vsquam plus fuit, quàm in hoc Leodiensi agro.

LOTHARINGIA.

LOtharingia antea cum reliquis quibuſdam regionibus Auſtraſia dicta, ſortita eſt hoc nomen à Lothario nepote Caroli Magni, incorporataq; Romano Imperio ſub Ottone I. A Carolo enim Magno vſque in generationem quintam poſteri eius ſimul gubernarunt Franciam & Germaniam, aliquādo per diſtinctas perſonas ſed ſanguine iunctas, aliquando etiam per vnam perſonā. Extincta autem in quinta generatione tota poſteritate ſaltem virili Caroli Magni, proprium ſibi elegerunt Regem, Germanis relicto imperio, quod prius & Gallis & Germanis commune fuit. In illa autem Imperij ſciſſione Otto dux Saxoniæ factus eſt Romanorum Imperator qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad Imperium. Lotharingia etiam olim & Brabantia vnitæ fuêre ſub Principe Auſtraſiæ, manſerūtq; ſic coniunctæ vſque ad tempora nepotum Caroli Magni, tunc enim diſiunctæ ſunt, ceſsitque Lotharingia Lothario, & Brabantia fratri ſuo Carolo, anno ſcilicet Chriſti 956 aut circiter. Latius autem olim Lotharingiæ nomen extendebatur, comprehendebat enim ferè omnem terram quæ Rheno, Scaldi & Voſago monte continetur, diuidebaturq; in ſuperiorem & inferiorem Lotharingiam, comprehendebatq; inferior Brabantiam, Hasbaniam, Geldriam & Cliuiam, ſuperior autem Epiſcopatum Leodienſem, Lucenburgum ac Limburgum, ducatum præterea Moſellanum, Palatinatum Surenſem, tractum Obrincanum, atque hodiernum ducatum Lotharingenſem cuius ſubiecta tabula typum exhibet. Regio interim hæc pecorum eſt ditiſsima, frumenti quoque ac vini feraciſsima, nec deſtituitur piſcinis, ſyluis, thermis, ſale, ferro plumbo, ſtanno, argento, gemmis, ſpeculis ac Chalcedonio. Fluuijs irrigatur permultis, horum quatuor præcipui ſunt: Moſa in Elſatiæ monte Voſago oriens, à quo potior Lotharingia pars Voſagia dicitur, fines perfluit Nouicaſtri (vrbs autem ea & propter loci amœnitatem, & propter aëris ſalubritatem commendatur valde) Lotharingiam à ducatu Barrenſi diſtinguens. Moſella inter Ortum & Meridiem haud procul à Romerico monte oritur, decoratus eſt autem locus ille cœnobio nobilium virginum, reditus vberrimos quotannis habente. diſtantq; circiter ſex ab eo miliaribus thermæ, ad quas varijs morbis afflicti homines ſe conferunt. celeri inde curſu Spinallum, Chermas, Leucam & Mediomatrices perfluit, inde Treuires, ac tandem Confluentiæ Rheno miſcetur. Murtha flu. in valle erumpit Deodatenſi, in qua & diui Godeberti fons eſt, qui ad multiplices ſanandas morbos diuina gratia efficax eſſe perhibetur. hinc ipſam vrbem Deodatenſem perfluit, ac deinceps munitiſſimas illas & ad omnem belli euentum inſtructiſſimas vrbes Rauonum ac Luneuillam. inde S. Nicolai pagum petit, ac porro totius Ducatus metropolim Nanceium vrbem, inſigem quidem ac celebrem, vallis quoque & aggeribus firmatiſſimam, duplici namque eaque præalta & foſſa & muro circumdata eſt, tandem Moſelle miſcetur. Quartus eſt Sar fluuius ex Oriente per Auſtraſiam Moſellæ influens. Quamuis autem rebus permultis affluat Lotharingiæ ducatus, ex ijs tamen quibus maximè commendatur præcipua hæc ſunt. Principio quidem montes habent, omnis metallorum generis abundantia Pyrenæos montes longè ſuperantes: maximè autem argenti fodinæ ſupra quàm dici poſſit fœcundæ ſunt, ex qua quidem argenti vbertate haud paruus ducatui fructus accedit. Neque ſalis fodinæ deſunt, qui & ſuauiſſimus & Scythica niue candidior ibidem conficitur, atque hæ fodinæ demtis omnibus impenſis ſupra centum millia Francorum (vt vocant) Principi ſuo importantur. Reperitur & materia quædam in eo, ex qua ſpecula & pocula vitrea conficiuntur, neq; vſquam regionum

DESCRIPTION DE LA HAULTE ET SUPERIEURE LORRAINE
LOTHARINGIÆ DUCATUS SUPERIORIS vera delineatio
Coloniæ Agrippinæ excudit Iohannes Bussemacher
AD Illustrissimum Principem ac Dominu Caroli D Gr Loth. Du.
Milliaria parua, mediocria, magna
1 2 3 4 5 6
DUCHE DE BAR
COMTE DE LIGNY
MARQUISAT DU PONT
DUCHE DE LORRAINE
HAULTE
ET SUPERIEURE
Conte de Vaudemont
BASSIGNY
LA HEIZ
Voiure
Metz
Verdun
Nancy
Toul
Lunewille
Mons Vogesus
Es tan de Laudre
Vestrich
Armes du Marquis du Po

in tota Europa ad hunc vſum inuenitur præſtantior. In Voſagi montis valle fontes conſpiciuntur tanta gemmarum ac vnionum ſeu Margaritarum aut Baccarum copia abundantes, vt in tota Germania nullæ ijs frequentiori in vſu ſint, quæ vel ab ipſis gemmarijs longè præferuntur Indicis ac Orientalibus. Lazuli etiam lapis quidam, quem & Azurum vocant, nitore & coloris præſtantia omnes ferè gemmas ſuperans. Chalcedonius autem tantæ magnitudinis ibi naſcitur, vt mediocris magnitudinis poculum rex vno ſibi tornari curauerit præfectus Dolenſis, quod fide digniſſ. Abrahamus Ortelius vidiſſe ſe affirmat. Præterea & lacus eſt, quatuordecim miliaria in circuitu complectens, carpiones producens mirandæ magnitudinis, tres videlicet pedes longos & vnum latum, & ſaporis adeo ſuauis vt totius Europæ carpiones longè ſuperent. Atque hic lacus trienno quoque retibus expiſcatur, ex eaq; piſcatura, quod vel pueris notum eſt, circiter ſedecim Francorum millia Lotharingiæ duci proueniunt. Quid, quòd & generoſiſſimorum equorum fœcunditate celebratur, feritate enim Turcicos, celeritate ac dexteritate Hiſpanos, magnitudine Anglicos ſuperant. Similiter & viros proceros atq; agiles, fœminas autem bene formatas regio hæc procreat. deniq; omnium rerum prouentu quæ ad vitam humanam ſuſtentandam requiruntur, felix eſt. Franciſcus quidam Roſeus librum ſingularem conſcripſit, in quo copiosè agit de ſtemmate & origine, rebus item præclarè geſtis ducum Lotharingiæ. Munſterus etiam eorundem ducum ſeriem accuratè ſatis in Coſmographia ſua percurrit. Terminatur autem regio ab Ortu, Alſatia, à Meridie. finibus Burgundiæ, ab Occidente, Campania & montibus Heluetijs, à Septentrione verò, Eyphalæa, ſiue montibus & ſyluis quæ à Lucenburgenſi ducatu Flandriam verſus protenduntur.

BVRGVNDIÆ DVCATVS.

AB antiquis temporibus sæpe tentatum fuit vt Burgundia erigeretur in regnum, sed nunquam diu constitit in hoc fastigio. Quin & Carolus vltimus dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorem vt conaretur in regem, at non fuit illi concessum. Anno Christi 1020. factus est rex Burgundiæ Rudolphus gener Burchardi ducis Seuorum, cuius filiam Bertham habuit vxorem & idem socer Conradi Imperatoris. Complectatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, Superiorem Burgundiam, Allobroges qui hodie vocantur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod est circa vrbem Arelatensem, vbi scilicet Rhodanus exoneratur in mare Mediterraneum. Sed non longè pòst diuisa est terra in multa dominia, vbi regum filij sunt multiplicati. Burgundia fuit diuisa in Comitatum & Ducatum, habuitq; anno Christi 1300. suos peculiares dominos, sicut & terræ Lugdunensis obtinuit suum principem. Porrò ducatus Burgundiæ, cuius præsens tabula typum exhibet, in ea Galliæ Lugdunensis parte sita est, quam olim Hedui tenuerunt. terminatur autem versus Septentrionem Campania & Velaunodunis, versus Occidentem Niuernensibus & Borbonensibus, Meridiem versus Lugdunum respicit, versus Ortum Rodel flu. eum à Sabaudia & comitatu Burgundiæ diuidit. Metropolis eius olim erat Authun, hodie verò Digion siue Dijon, in qua summum tribunal seu parlamentum (vt vocant) est. Sita est autem ad Ousche amnem pisculentum, in agro plano frugifero, cuius finitimi montes (vt accuratissimus terræ huius descriptor Turonensis testatur) vini pretiosissimi feraces sunt. Cùm aliquibus ab Aureliano Imp. condita existimetur, non desunt tamen qui antiquiorem ipsam esse credant. hodie autem vrbs est admodum amœna, arte & natura bene munita. Hanc sequitur Beaulne, cuius vinum, quod Belnense dicitur, cuius probatur: ædificijs egregiè exornata, atque arce à Ludouico XII. ibi locata, inexpugnabalis effecta. Xenodochium habet quod vel magnificentissimo regis palatio æquari possit. Grammatophylacio quoq; non destituitur. Anno 1098. Otto dux Cistertiense extruxit monasterium, in vrbis huius territorio, loco syluestri paludinoso, vnde etiam à Cisternis nomen sumpsisse creditur. atq; hoc ipsum Belleforestio teste, 1800. virilium monasteriorum caput est, ac totidem muliebrium. Tertium locum sibi vendicat Austun siue Auttun, quæ Bibracte quibusdam (nullius tamen probati scriptoris testimonio munitis) esse perhibetur. Cùm ex alijs, tum præcipuè Cæsare liquet amplissimam ac populosissimam olim vrbem fuisse conspicitur autem & hodie collapsa ac diruta theatri cuiusdam structura, præter statuarum ac columnarum ruinas, destructa aquagia, deiectasq; sexangulas columnas, aliaq; innumera propemodum antiquitatis monumenta: quin & numismata haud pauca, vasa quoque & alia olim vsurpata supellectilia quandoq; reperiuntur. euersiones namq; duas perpessa est insignes, alteram in bello Gallico, Caio Cæsare summo belli duce, alteram sub Gallieno Imperatore. Restauratam verò eam deinceps esse à Constantino Claudij filio, ex Panegyrico Eumenij liquet, dum ipsam Flauiam Heduorum appellat. Hodie etiam templis & publicis ædificijs magnificè exornata est. Post hăc Ausonne ponitur, qua Matisconense castrū Antonini, hodie Mascon nuncupata, olimq; Comitatus titulo nobilitata. probare conatur Paradinus ex Gunthranum edicto in hac primùm vrbe diem Solis pro Sabbatho à Christianis sanctificatum. De huius vrbis rebus gestis peculiarem libellum fecit Philippus Bugnonius. Hæc olim Guntrami sedes fuit regia, quam tamen postea Lotharius Ludouici

BVRGVN-
DIAE IN-
FERIORIS,
QVÆ DVCA-
TVS NOMI-
NE CENSE-
TVR DESC:
In qua omnes locorum ac
fluuiorum distantiæ ad amus-
sim dimensæ comperientur.
1592.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
NIVERNOIS
BORBONNOIS
FRANCE CONTE
Scala milliarium Burgundicorum
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Selogne
Ausonne
Viscomte d'Auxonne
Beaulne
Chalons
Autton
Saulieu
Aualon
Verdun
Seure
Chastillo
Tornus

Pij Aug. filius excussit, funditusq; ita euertit, vt vix alicuius ibi vrbis vestigia agnosci potuerint: hodie nihilominus florida est ciuitas, & ad merces inuehendas aptissima. Habet præterea ducatus hic ciuitates & oppida haud vilia, vtpote Chastillon, Flauigni, Saloigne, Noiers, &c. quas omnes copiosius persequitur Belloforestius Illud denique ex Petro Saniulano adijciemus, quòd contra omnium qui hucusq; vixerunt, sententiam, Burgundiæ vocem contendat non compositam esse ex Burgis vndique constructis, sed à loco quodam peculiari Burg Ogne dicto: inter Luzam enim ac Thilastellam planiciem esse ait, quam Val dogne indigetarunt, in eaque olim siue Burgum siue vrbem munitam fuisse, ex eoque nomen traxisse Burgundos seu Burgundiones, quos vernacula lingua Bourgognons vocant. Atq; idem eorum ridet sententiam qui ex Sarmatia & à Mœotide palude in hanc terram olim migrasse incolas opinati sunt, cum reuera ipsos Aborigines esse asserat.

ITALIA.

Consentiunt in hoc veteres scriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore venisse in Italiam, quando Mundus adhuc fuit aureus, & homines iusti. Ipse docuit homines plantare vinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperatè inde viuere. fuit namq; Ianus sacerdos & vir religiosus, doctus, philosophus & Theologus: fuit, inquam, pater deorum & hominum, caput & rector totius primi generis humani, à quo suo æuo magni & lati orbis pendebat custodia. Egressus est Ianus iste post diluuium ex Aramea, quę postea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatē quam de suo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, postea verò tota regio ab eo Ianicula est denominata. porrò vxorem eius aiunt Vestam fuisse. Deriuatur autem Iani vox ab Hebraica voce Iaijn, quod vinum significat, denominaturq; ex eo Ianus, quòd primus fuerit inuentor vini & conseruator humani generis in diluuio is aūt fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerunt ex maiorum suorum dictis. Sub eo recenti Mundo pura illa vixit ætas quæ aurea dicta est, annis ferè 250. post diluuium. Cùm autem Hesperus in Ianiculum concessisset, ab eo denominata est Hesperia, etiamsi Macrobio placeat sic dictam quod Hespero stellæ sit subiecta. Fuit etiam aliquando à Camese Camesena, & à Saturno Saturnia dicta. Item ab Aegyptio Osiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionysius vocabatur, dicta est quibusdam Taurina: adeptus enim fuit inclytam victoriam contra gigantes. Quin vetere non raro vocitant eam græco vocabulo Oenotriam, vel à bonitate vini quod ibi nascitur, vel ab Oenotrio Sabinorum rege. Tādem verò dicta est Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges posuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta, cuius situs non longè abest ab ora Padi, fuitq; olim ciuitas magna & ampla, vbi nunc ager Ferrariensis iacet, cuiusq; vestigia adhuc parua quædam extant: à qua non solum mare Adriaticum, sed & Athesis præterlabens fluuius, Atrianus vocatus fuit: etiamsi Strabo vrbem potius à fluuio denominatam fuisse dicat. Tyrrhenum vero mare, à viro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit, qui ex Lydia in Italiam veniens certam oram terræ de suo nomine Tyrrheniam vocauit. Id autem haud diu post excidium Troianum factum scribūt. Ob insignem igitur fertilitatem qua Italia est prędita, illico post diluuium habitationi est adapta, culta & castellis adornata, atq; frequēti habitatore repleta, qui & diuersis eius locis, & successoribus suis nomina sua reliquerunt, tametsi quidam temporum successu propter translationes aut aduentum aliorum populorum quoque mutati sint è sedibus suis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ: Histria, Galliatogata, Liguria, Tuscia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. progressu tamen temporis alia atque alia nomina partionesq; succreuerunt. Aelianus de Italia hæc scribit: Incoluerunt Italiam plurimi homines, & vix est terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idque propter summam & eximiam eius fertilitatem, dispositionē marium, & commoditatem portuum maris. superauit etiam mansuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ sunt olim in ea 1166 ciuitates. Nostra verò tempestate multa oppida subuersa sunt, iacentq; in ruderibus. multiq; duces quos nacta est intra 359. annos, nullam ei attulerunt vtilitatem, nec defensa est ab eis. notantur etiam quidam Rectores de tyrannide, nempe qui occuparunt patrimonium S. Petri in iacturam sedis Apostolicæ. Hæc Aelianus. Vtque omnia paucis comprehendamus, Guilhelmi Kyriandri verba subijciemus. Italiam (inquit) videre atq;

cog-

ITALIA
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
Heluetiæ
Sabaudia
LOMBARDIA
Milan
Mantua
Cremona
Ferrara
Rauenna
Bologna
Venetia
Padua
Friuli
CROATIA
SCLAVONIA
BOSSENA
DALMATIA
Zagrabia
Ancona
Marca Ancon.
Perugia
Roma
Tiuoli
Pisa
Liuorno
Luca
Siena
Napoli
Bari
Otranto
Taranto
Golfo di Taranto
CALABRIA
Cosenza
CORSICA
SARDINIA
Calari
SICILIA
Palermo
Messina
Lipari
Strombeli
Ischia
Capri
Elba
MARE IONIO
MAR LIGUSTICUM
Golfo di Venetia
Pietra santa
Genua
Nizza
Alexandria
Ragusa
Corfu
Manfredonia
Aetna monte
Milaria Italica communia
Iohan Bussemecher excudit

cognoscere, inprimis est operæprecium: Nam si varias Impiorum formas, si bene, melius, atque optimè constitutas resp. si leges diuersas, si præclaros homines & ingenia, disciplinarum etiam & artium omnium alumnos, si morum non modò optimorum, sed etiam pessimorum exempla, si corruptelas, montium asperrimaq; iuga, conditiones agrorum varias, facultates omnium rerum quæ terra continet, inexplicabiles, si portus nobilissimos, & littora multorum marium vndis circumfusa, ciuitates pulcherrimas, ædificia magnificentissima, nouarum vrbium res florentissimas, veterum miserandas reliquias, totius antiquitatis vestigia, virtutum cunctarum trophæa: vitiorum omnium monumenta, naturæ operum varietatem infinitam, breuiter, quicquid excogitari queat, si desideres, in Italia in sit, extra Italiam haud quærendum crediderim. Hactenus Kyriander. Fluminibus rigatur plurimis, ac penè innumerabilibus, quorum præcipua sunt Tyberis, Padus, Arnus, Vulturnus, Lofatus, Iefernus, Sanguicus, Piscarus, Druentus, &c. Mons Italiæ totius præcipuus est Apenninus, quem sic dictum ferunt ab Api prisco duce, qui totam Italiam deuicit. perpetuum huius montis iugum instar est Italiæ dorsi, quod elatum Italiam diuidit, per mediam regionem sensim incedens tandem in duo cornua diducitur, alteroq; siculum, altero Ionium mare respicit. Syluarum præterea, thermarum ac minærarum copiam regio tota exhibet.

SICILIA.

SIciliæ insulę nomen à duce Siculo ortum tradunt, quem Neptuni filium fuisse ferunt. Prius verò Trinacria vocabatur, quòd tribus promontorijs triangula esset, vnde Ouid. libr. 4. Fast. *Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor. Trinacris à positu nomen adepta loci.* Tria verò ista promontoria sunt: Pelorus ad Italiam & Aquilonem vergens contra Scyllam, hodie Capo del faro dicitur. Alterum Pachynus ab aëris crassitudine, nunc verò Caput passarum dicitur. Tertium est Lilybæum, Africæ & Libyæ oppositum. Hinc cœlo sereno videri potest. Africa, hodie Capo boco. Sicania olim dicta, vel à Sicano rege, vti Solinus & Capella, vel à Sicanis antiquis indigenis, vt Diodorus Siculus, referunt Siciliam insulam principio à Cyclopibus habitatam, præter authoritatem scriptorum testantur etiam cadauera, seu schelota enormis mensuræ ac proceritatis in ea reperta, cuiusmodi tradit Bocatius in antro quodam montis haud procul à Drebano vrbe sito: cuius corporis longitudo 30. circiter pedum colligitur. Post hos autem eam incoluerunt Sicani, deinceps Siculi, mox Indi, Troiani, Cretenses, Phœnices, Calcedonij, Cornilij & reliqui Græci, Zanclei, Guidy, Morgeti, Romani, ac denuo Græci, Gothi, Saraceni, Normanni, Lombardi, Sueui, Germani, Galli, Arragonij, Hispani, Calatani, Genouenses, & tandem Pisani, Lucenses, Bononienses, Florentini, qui populi omnes diuersis temporibus diuersa Siciliæ loca occuparunt habitaruntq;. Incolæ moderni ingenij habentur acuti, subtilis, nobilis ad inueniendum, natura facundi facetiq;, sed vltra modum loquaces, vnde prouerbio locus, Gerræ Siculæ. Lingua vt plurimum vtuntur Italica, verùm minus grata politáve. ac eosdem etiam moribus, habitu, reliquoq; victu referunt. Regni titulo decoratur insula: estq; diuisa vniuersa in tres prouincias, quas valles vocant, ac definit quæq; vallis in vnum ex præmontorijs. Prima Demino vel Demona vallis Pelorum promontorium habet, & nemorum plena est. Altera vallis de Notho dicta, & frumentarijs tùm campis, tum nemoribus læta, pecorumque fœcunda, Pachinam continens. Tertia vallis Mazaræ dicitur, frugiferarum arborum penè impatiens, messibus armentisq; abundans, Lilybæum sibi vendicat promontorium. Regni metropolis est Panormus, vrbs vetustissima, sita in valle Mazaræ, loco amœno & fertilissimo, ad Septentrionem spectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris septa perquàm altis, & secundum mare arx est, quam castrum ad mare nominãt. Tres item antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi. Inueniuntur lapides literis inscripti, quibus Noë temporibus fuisse Panormum planè constat. Dulcium arundinum, quas canamellas vocant, quarum ex recocto succo fit saccharum, fertiles in Panormitano agro sunt messes. Syracusæ regia olim ciuitas in valle de Notho sita, vrbs quandoq; maxima pulcherrimaq;, ac triplici septa muro, portus etiamnum duos habet, qui cùm diuersos inter se aditus habeant, in exitu sunt coniuncti, quorum coniunctione insula ipsa disiungitur. ea tanta fuit vt ex quatuor aliquando vrbibus constaret, quarum vna est quam diximus insula, quæ duobus illis portibus cincta (magnum & paruum vocant) quæq; in præsentia, cæteris solo æquatis, tantummodo stat. in vrbis huius insula fons est, cui nomen Arethusa, poëtis celebratissimus. agri Syracusani omnium quæ ad victum humanum pertinent rerum longè fertilissimi sunt: tritici etiam, omnisq; leguminum generis lætissimas ferunt segetes: Catinia ciuitas in Demona valle mari vicina. ager Catanaicus totus fertilis est, & præsertim vinum ibi natum præstat omni vino Siculo. Agrigentum peruetusta ciuitas, in Mazaræ valle Phalari tyranno nobilis, quem æneo boue tormento sæuissimo donauit Atheniensis faber, Perillus cuius supplicij ipse primum edidit speci-

men.

SEPTENTRIO
SICILIA
MARE TIRRHENUM
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
VAL DI MAZARA
VAL DI DEMONA
VAL DI NOTO
MARE MEDITERRANEUM versus Graeciam et Moream
Milliaria Italica communia
5 10 15 20 25 30 35 40
Joann Bussemecher excudit

men. Meſſana quoq; vetuſta Siciliæ ciuitas eſt in Demona valle ſita, hodie ſatis proſpera & pollens. ab Italiæ finibus Charybdis freto, portuq; , natura ipſa diſcreta, ab occaſu collibus munita, tritici meſſibus, quia montibus clauditur & pelago, caret: nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſſis in mororum folijs conſiſtit. probatiſſima enim à Meſſanijs lana ſerica in multas Europę partes mittitur, Plinius in hac inſula vrbes 72 numerauit. hodie Epiſcopales continet 12. Inſula eſt nobiliſsima, fertiliſſimaque rerum omnium, Cereris, Bacchi, croci, mellis, ſucchari, olei, plantarum ac ſimplicium medicinalium. Fluminibus rigatur plurimis, ac portus exhibentibus tutiſſimos. Montes habet aërios, aquarum dulcium, fontiumq; copioſos, fructiferos & amœnos, Aetnam montem, nunc Montgibet dictum, mirum ſuis incendijs. Minærarum præterea diues eſt Sicilia: generat enim aurum, argentum, ferrum, alumen, ſalem tum coctilitium, tum foſſilitium; præterea & ſatis ſpeciem ex marina aqua coaguleſcentem. Generat inſuper gemmas pretioſas, Smaragdos, Agatos, in Acatio amne. Effoditur & Berillus in magna copia. item Porphyrites lapis omnium ferè colorum; nec non Iaſpis, & in mari iuxta Meſſanam & Drepanum generatur Corallium.
Thermis hinc inde abundat, calidis tepidisq; ſulphureis aluminatis, cuius materiæ ibi ingens copia: vnde & montium conflagrantium ignes. laudatiſſimæ tamen Ciſalenſes thermæ habentur.

GRAECIA.

GRæcia Europæ regio, quæ & Hellas, à quodam Græco, qui latè in ea olim rerum potitus, ſic appellata. Mutauit quidem ſæpius nomen ſuum, ſubinde à regibus præſidentibus nomen accipiens, ſed nullum firmius ei manſit quàm Græcia. Hæc itaque ab iſthmi anguſtijs incipit, & à Septentrione in Meridiem vecta, qua Sol oritur Aegæis, qua occidit Ionijs, fluctibus obiacet. Thermopylæ mediam dirimunt, vt Apenninus Italiam. Extremos montes ad Occaſum Oetam vocant, quorum quod altiſſimum eſt, Gallidromum appellant, per cuius vallem in Malliacum ſinũ iter eſt, non latius ſexaginta paſſibus. Hęc vna via militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat, traduci poteſt exercitus. Cætera loca adeo ardua & perplexa, vt ne expeditiſſimis quidem ſint peruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare verſa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponneſus longius prędictis in mare excurrunt, diuerſa montiũ ſpecie, & qua ad Septentrionẽm obuerſa iacet, includitur Epirus, Magneſia, Theſſalia, Pthiote & ſinus Malliacus. Nobilior autem Græciæ pars eſt Peloponneſus, iungiturq; Atticę per iſthmum, totius Græciæ quondam arx dicta. Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atque potentiam, ipſe locorum ſitus principatum deſignat atq; imperium. multi ſinus inſunt & promontoria multa. Anguſtias eius perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, dictator Cæſar, Gaius princeps, Domitius Nero, infauſto, vt omnium exitu patuit, inœpto tentauerunt. Græci principes, poſtquam Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per anguſtias muro, Peloponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. murum hexamilium appellauerunt ex loci diſtantia. hanc prouinciam hodie Moream Latini vocant, contineturq; in ea Meſſania, Laconia, Argos & Arcadia. Amurathes expugnata Theſſalonica, ſubacta Bœotica & Attica, ad hexamilium vſque profectus, perterritis Græcis diruit murum, tributumq́ue annuum dedentibus ſe Peloponnenſibus imperauit. Poſtea verò Chriſtiani negantes tributum, & hexamilium inſtaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo eſt deſtructum, & Peloponneſus Turcarum ſubiecta imperio. In Sparta Laonciæ metropoli olim vixit Lycurgus inſignis philoſophus, qui ciuitatẽ optimis inſtitutis & legibus excoluit, cũ antea ferè ex omnibus Græcis ſoli Lacedæmonij peſſimè morati eſſẽt; introductis autẽ varijs ac prius inauditis moribus legibusq́;, ne dura nimis viderentur eſſe inſtituta illa delicatioribus, eorũ autorẽ Apollinẽ finxit, & inde ſe ea detuliſſe. Si quis igitur Laconica ingenia propius aſpicere aut penitus cognoſcere deſiderarit cõſulat Apophthegmatũ volumen Deſ. Eraſ. Vt autẽ æternitatem legibus ſuis daret Lycurgus, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ ſanxiſſet mutaturos priuſquam reuerteretur, ſed ad oraculum Delphicum profecturum, conſulturum quid mutandum addendumúe legibus ſuis videatur. profectus igitur in Cretam, perpetuum ibi agit exilium, morienſq́ue oſſa ſua in mare abijci præcipit, ne Lacedæmonem dalata, Spartàni ſe de non mutandis legibus à iuramento abſolutos putarent. In medio Peloponneſi ſita eſt Arcadia, regio montoſa, cuius incolæ plerique ſunt paſtores, apud hos in magno pretio fuit Lyſania, qui ob virtutes eius præclaras Iouis nomen adeptus, habuitq́ue poſtea in Olympia Arcadiæ ciuitate templũ ſuum, vetuſtate & cultu nobile, eratq́ue ante templum lucus oleaſtris conſitus, ex quibus victores connexis ramis coronabantur. Claruit & Prometheus in Arcadia, vir acutiſſ. ingenij & ſpectatæ peritiæ, primus hic de terra hominum ſimulacra formauit, & arte quadã

velu-

GRAECIAE VNIVERSAE SECVNDVM HODIERNVM SITVM NEOTERICA DESCRIPTIO. Jacobo Castaldo Pedemontano Auctore
MARE HADRIATICVM
Golfo de Venetia
MARE AEGEVM
Mar Maggiore
Mar de Marmora
ASIAE PARS ORIENS
ITALIAE PARS
MARIS MEDITERRANEI PARS
MERIDIES
Seruia
Romania
Thiques
MACEDONIA
Golfo de Salonich
Negroponte
Golfo de Contessa
30 60 90 120 150 180

veluti ſpiritum habentia moueri fecit. inde cùm in altiſſimo Caucaſo monte reſideret,& Aſtronomiæ operam daret,eam primus Aſſyros docuit. quando & ignem primus è ſilice eduxit. Floruit quoque in Arcadia Atlas vir multæ contemplationis,qui & aſtrorum curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Meſſenia autem tertia Peloponneſi regio admodum eſt fertilis,multisq; amnibus irrigua. Quod ad exteriorem Græciam,omnes ſcilicet iſtæ Græcorum terræ quæ extra Peloponneſum ſunt,huius celebratiſſima vrbs Athenæ olim fuêre,in Attica nimirum regione, literatorum ac philoſophorum mater. nam ipſo etiam ſitu ſpectabilis,& velut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον fuit & refugium,in quod vicinæ vrbes bellicis terroribus aut alijs malis afflictæ confugiebant. fuit & tutiſſimum ad nauigandum receptaculum. fuit totius mũdi gymnaſium & vniuerſale ſtudium,nec quiſquam olim doctus habebatur qui non apud Athenas literis operam impendiſſet. Strabo ſcribit Athenas petram fuiſſe in planicie ſitam,inq; orbem circum habitatam,in qua Mineruæ templum fuit, eratque in eo templo ſimulacrum quod è cœlo cecidiſſe credebant incolæ vbi perpetuus cum virginum cœtu fouebatur. Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, vndique montibus cinctus,ab Oriente Oſſam & Pelion habens montes, ab Occaſũ Pindum. ab Aquilone Olympũ, & à Meridie Othryn. ex Pindo Peneus amnis exit,vndis lucidis amœnus,viridanti riparum germine,canoro auium concentu. In Bœotia ſunt vrbes inſigniores Megara Euclidis patria,& Thebæ patria Bacchi & Herculis,ab Alexandro magno poſtea euerſæ.

SCLAVONIA, BOSNIA, CROATIA, DALMATIA.

PRocopius author est, Sclauenos Scythicam gentem tempore Iustiniani irruisse in Illyricum, multasq; strages edidisse, prædas abegisse, & incommoda multa vicinis intulisse, tandemq; inter Illyricos consedisse, atq; hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. inhabitant plerunque lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales vrbes, in quibus humanius degunt tellurem optimam colunt, vbi, teste Aristotele, bis grauidæ pecudes, & quater in anno tondentur. duobus principalibus alluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubium corruunt, vltra montes verò plurimi amnes erumpunt in sinum Adriaticum, vt sunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus Ciuitates insigniores, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nūc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, Spalatum vbi olim Diocletiani palatium, Epidaurum à Gothis dirutum, è cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, Scodra nunc Scutarensis ciuitas.

BOSNENSES venisse putant à Besiis Bulgariæ populis, qui cùm viuerent in discordia cum Bulgaris, exclusi inferiori Mœsia, sedem posuerunt in Mœsia superiori, iuxta Sauum fluuium, factumq; temporum decursu, vt in vocabulo gentis è mutaretur in o, & ex Besiis fieret Bossis, atq; inde Bosna & Bosnia: quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe factas inuenimus, vt olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, Batauia die Betaw/&c Quando ista prouincia in regnum fuerit sublimata, non inuenio. Scribit quidem Bonfiniu, Ludouicum regem Vngarię circa annum Christi 1345. quum reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, vocasse Stephanum principem Bosnæ, cuius filiam vxorem duxit in auxilium, quod potens esset, amplissimamq; haberet terram, quæ ad Macedoniam vsq; extenderetur. Alius quidam scripsit Bosnam tributariam factam regno Hungariæ. Anno Christi 1415 princeps Bosnæ defecit à Sigismundo rege Pannonię, inijtq; fœdus cum Turca. quod videns Sigismundus, cupiensque reducere Bosnam, misit magnum exercitium contra occupatores eius Turcas. sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitque prouinciæ Ikachum principem, qui abutens officio suo, regemq; se faciens inuadit vicinas regiones, multaq; eis damna infert. qua re moti Vngari, collecta forti manu inuadunt Bosniam, regemque istum Turcicum occidunt, atq; omnes inde Turcas qui in eam prouinciam se recepe rant, in fugam vertunt: subiugata igitur sibi regione, constituunt in ea regem primū ex Christianis. Bosnensis regni ante nostra tempora caput erat Iaitza vrbs, in edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisq; rupibus in vadis obfirmant. ad radices montis & ad ambitum vrbis amnes illi confluunt, admixtiq; vna in Sauum feruntur. à tergo profusa est planities. inexpugnabilem habebat arcem, hostibusque inaccessibilem. Habet hæc regio & alias quasdam ciuitates insignes præsertim Schuuonicam & VVarbosanyen quam aiunt hodie esse metropolim, sed nullo cingitur muro, Milliatzka fluuius dirimit eam in duas partes.

CROATIA quæ Liburnia olim & Valeria dicta fuit, Istriæ ad sinum Flanaticū adhæret versus Ortum, inter Cuspam & Sauum flumina, & superiorem Mœsiam sita, cuius metropolis nunc Bigihon esse dicitur: aliquando Fumium erat. Vrbes præ-

ter-

SCLAVONIA
CROATIA, BOSNIA &
DALMATIAE PARS
MAIOR
RVDOLPHVS II D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. GER. HVN. BOH. DALM. CC. REX. ARCH. AVST. DVX. BVRGVND. CC.
HVN GARIAE PARS
SCLAVONIA
CROATIA
BOSNA
DALMATIA
SERVIAE PARS
OCCIDENS
ORIENS
MARIS HADRIATICI PARS
Miliaria Germanica communia
Johan bussemecher excudit.

terea habet plurimas, vtpote Zeng, VVackat, Turnavv, Modrisch. Hi populi cùm sub Illyricis aliquando comprehensi essent, iam Carbauatij, Coruatij & Croatij vocantur. Estq; totus hic Sclauorum tractus oliuetis vinetisq; speciosus, habetq; vniuersus oræ Illyricæ cursus maritimus optimos portus, cùm contrà obiectum Italiæ littus importuosum prorsus sit.

DALMATIA potentissima olim regio fuit, vt etiam incolæ fisi suis arcibus & munitionibus ausi fuerint rebellare Romanis, sed Augustus domuit eos, atq; magna ex parte incendio vastauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis sita est ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quam est petra quæ flammam ignis euomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ & bitumen, præsertim quando petra ardet. Nec longè abhinc fodiuntur metalla, & implentur fodinæ rursum, vt post aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Salis quoque conficiendi modum in eiusdem Dalmatiæ finibus fuisse narrat Strabo. dicit enim Autauariatas & Ardiæos, qui Dalmatarum gentes erant, aut certè ijsdem vicini, inuicem assiduè belligerasse, quorum bellorum causa erat sal, quod in eorum finibus coagulabatur ex aqua. conuenerat autem inter eos vt per vicissitudinem congelatorio vterentur loco, conuenta verò transgresi manus conferebant. Terminos harum regionum certos exprimere, vix cuiquam licuerit, propter nimium confusos hodie earum fines.

HVNGARIA.

HVnc tractum primùm Pœones seu Pannones tenuêre, in de Hunni habuere gens Scythica. Mox Gothi ex insulis Germanici Oceani profecti, post Gothos Longobardi ex Scandinauia, etiam Germanici oceani insula, nouissimè rursum Huni, qui & Iuhri & Hungari postmodũ dicti sunt, ex alia Hũgaria Scythica egressi, non longè à Tanais flu. ortu. Anares ijdem nonnullis dicuntur qui eam regionem obtinuerunt. Hos Carolus Magnus octennali bello edomuit, prorsusq; excidit, vna tantum horum natione, cui Vgrorum & Hungarorum nomẽ est (nam multos secum è Scythia eduxerant populos Hunni) illis extinctis summota, ac vallo quodam inclusa. Sunt Hungari ferox hominum genus, & bello validum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Nulla gens Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit: nulla ab his magis exercita est, adeo paribus animis, varioq; euentu est semper vtrinq; bellatum. Volaterranus ait, incultos ac procul à delicijs, hyeme vt reliquos Aquilonares in pyriterijs pellitos agere, potui ciboq; plus iusto vacantes. Idq; imprimis mirandum, cùm merum aromataq; præter cæteros mortales frequentẽt, iuuentutem tamen esse castam & absq; scortis agere: hominem interficere leui de causa promptum habent, idq; impunè licet. Latius etiam huius gentis imperium patuit, quàm terræ nomen olim: vnde plures ei prouinciæ annumerari cœpére. Cùm enim ab Leyta flu. ad Sauum vsque quicquid est interiecti agri complexa sit, nũc inter Septentrionem & Ortum etiam vltra Danubium pedem intulit, magnamq; sibi Iazygum, Metanastarum, quos vulgo Transyluanos ac Septem castrenses nuncupant, partem vendicat, ac in Ortum Scythiam versus non parum protenditur: ac Mysiam, Daciam, Flacciam seu VValachiam & complures alias prouincias ad se arripuit, partimq; ijs suum nomen communicauit. Buda caput est regni huius & Basilica. iuxta hanc & Strigonium quæ Aroniscorum sedes fuêre. Multæ præterea in hoc Regno vrbes sunt nobilissimæ: Alba regalis ad Sarroitzam flu. Regum coronatione & sepultura celebris, vulgò Stulweissenburg. Stridon quoque in ea sita est, diui Hieronymi patria: hinc Quinque ecclesiæ (Fünff Kirchen Germanicè) Sopronium, Laurinum & pleræq; aliæ. Sclauonia trans Drauum flu. Hungariæ finitima est, & eius tanquam portio quædam. Vlterior Hungaria terram complectitur quam Gepidæ & Daci tenuerunt. à Silesia, Morauia & Polonia montibus Carpathijs separatur, à Ruthenia, Transyluania & VValachia transalpina separatur Maromarusijs montibus, & syluis. in ea sitæ sunt vrbes Posamiensis, Tornensis, Tirnauiensis (Tirnauia aũt patria est doctiss. viri Ioan. Sambuci (Colociensis, Zegedinensis, Varadinensis, ac pleræq; aliæ. Incolæ ferè omnes Scythica vtuntur lingua. Erat hæc terra, vt prisci rerum scriptores habent, nouem circulis circumdata, quorum singuli ita stipitibus quernis, siue fagineis, vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, ciuitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus, aut tenacissima creta repleretur. Porrò superficies vallorũ eorundem integerrimis cespitibus tegeretur. inter quorum confinia arbusculæ plantatæ erant, quæ abscissæ proiectæq; vt plurimum herbas ac frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum viginti miliarum Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita vsq; ad nonum, quamuis alius alio semper contractior erat. intra hos aggeres vici villæq; ita constitutæ, vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. ædificia validissimis muris præmunita, portæ non satis latæ, propter hanc

cau-

Serenis: Principi D. Carolo Archiduci, Maximiliani II fratri dicatum
HVNGARIAE LOCA PRECIPVA RECENS EMENDATA, ATQVE EDITA PER IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM. IMP. Ms. HISTORICVM. ANNO DOMINI 1592.
Scala miliarium Hungaricorum
5 10 15 20 25 30
OCCIDENS
ORIENS
MERID IES
Podoliæ pars
Valachiæ pars
Bulgariæ et Moesiæ superioris pars
Mons Carpathus
Moraviæ fines
STIRIA
Markualua
Syluania
Temeskws
Strigonium
Buda
Wien
Marckfeld
Homogshag
RIGO MEZO
Q

causam,vt per eas latrocinandi gratia quaqua versum exire ingrediq; facilè possent. tubarum clangore vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa dabat. hos postmodū Carolus Magnus octenni bello domuit ac vastauit. Refert Volat. villis ac vicis regionem abundare stramineis,quas sæpe reficiant ad subitam inimicorum incursionem, vel alia leui de cauda flagrantes. Hominum robore,pecudum & armentorum fœcunditate,soli vbertate, metallorum copia,nulli orbis parti postponenda regio, omnibusq; cœli benignitate & clementia,ac loci amœnitate,situsq; pulchritudine, suo iure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, aurum,argentum,colores,sal,fodientibus abundè largitur. Pabuli,frumenti, leguminum ac fructuum nusquam abundantia maior. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus à Quinque Ecclesiensi agro Taurunum seu Belgradum vsq;. Flumina nonnulla optima auri ramenta ferunt. Amnes penè omnes piscosissimi sunt. Olea autem rara aut nulla est. Fluuij in hoc tractu nobiliores sunt, Danubius, Sauus, Drauus, Sauaria, Corcora, Arabo, Tybiscus, Marus siue Narisius, Cusus, Alutius, Bacuntius, Valdamus. præter hos & alij sunt fluuij ignobiliores. Lacus & Insulę,thermæ item ac minæræ complures in hoc sunt regno. Montes ac syluæ præcipuæ sunt, Carpathus qui propagatur per comitatus Turocensem, Arnensem, Liptouiensem, Cappusiensem, Gevvineriensem ac Sariensem. Matran mons vinetis prope Agriam consitus; Erdel amplissimus in conuallibus Transyluaniésibus latè excurrit: Bakon in comitatu Vesperinensi; Verthes, quem à clypeis den Schildtberg dicunt Germani; hunc vitiferi sequuntur montes ad 5. Ecclesias. Inferior hæc Pannonia à Septentrione terminatur Sarmatis seu Polonis, Moschisque, ab Occasu Austriam Bohemiamq; finitimas habet, ad Meridiem Sauo flu. finitur & Illyrici parte quæ Adriatico pelago obuersa est, ad Orientem Solem, Seruiam quam Triballi, Moesij, Bulgari & Rasciani tenuerunt, nunc à quibusdam Sagariam vocatam, eadem etiam parte VValachiam habet.

POLONIA.

POlonici nominis originem tradunt à planis campis, quos Pole ipſi vernacula ſua lingua vocant. Dicunt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egreſſos eſſe fratres, Zechum & Lechum, quorum hic verſus Orientem & Septentrionem tractum tenuerit, vbi planities latusq; campus erat, ex eoque Poloniam terram nominaſſe. Hi itaq; eiectis Vandalis, qui hoc loci olim habitarunt, hunc tractum occuparunt. Erãt aũt Vandali VVigevvonum populi à Vandalo Tuiſconis & Manni nepote ſic dicti, quem apud Tuiſcones imperaſſe refert Beroſus, tempore Altadis duodecimi regis Babyloniorum à quibus & Vandalus flu. quem Viſtulam hodie vocamus, dictus eſt: eum namq; Vandali à fontibus ad oſtia vſque accoluerunt, ac inter Sarmatas Europæos commemorati fuêre. quamquam hoc controuerſum dicit Eraſmus Stella, qui Peucinos Baſtarnasque eadem loca tenuiſſe refert. Diuiditur autem Polonia in duas partes, quarum quæ Saxonibus Prutenisq; vicina eſt, maior Polonia dicitur, altera Hungariæ ac Ruſſiæ obiecta, minor vocatur. Regnũ vniuerſum velut in quatuor regiones diuiſum, quas in orbem Rex quotannis inuiſit: ſingulæ ternis menſibus alunt regem regiumq; comitatum. Complectitur minor Polonia Viſtulæ fontes, ac Cracouiam celebrem & ampliſſimam vrbem, in qua regia iſt, totiusq; regni Gaza. Rundiſſa flu. vrbem circumluit, & aquæductibus etiam perluit. ſita verò eſt Cracouia ad Valuelum montem, in cuius ſummitate regia arx eſt; floretq; Academia celebri, quam primum quidẽ Hedvvigus & Caſimirus reges fundaſſe, Vladiſlaus autem anno 1400. reſtauraſſe perfeciſſeq; dicuntur. Maior aũt Polonia complectitur famatiſſimas vrbes Gueſnam, quam Lechus ædificaſſe ibidem in planicie dicitur. cæteræ ciuitates parum nitidæ ſunt, ex maceria domus ferè omnes compoſitæ, pleræq; luto collinitæ. Regionis aêr purus, ſed frigidus rigensq; ac ſeueræ hyemes, plaga autem eius paluſtris & nemoroſa, plana, rariſſimisq; montibus cõſperſa. Solum ferax, triticiq; abundans, nec minus hordei leguminumq;. Verùm nec olearum nec vinetorum patiens, ob rigidum vicinum Septentrionem: ideoq; etiam genti ignotus omnis vinearum cultus, ac rariſſimus vini vſus, cùm bibaciſſimum ſit hominum genus, vt totus Septentrio. Factitia ex tritico alijsq; generibus ſeminũ potio eſt in vſu. Eſt & paſcuis idoneum ſolum, armenta latè paſcuntur, vnde lacte, butyro, carne ac id genus edulijs abundant: Mirum autem cur totus hic tractus in Scythiam vſque adeo apibus abundet, vt ceræ mellisq; nuſquam maior copia ſit nec artem ibi expectant, nec induſtria iuuari volunt, ſibimet aluearia intra roborum excauata latera conſtruunt, adeo vt grauiſſimas hyemes iuxta facilè ferant. Eſtq; hæc terra planè ſuis prædita floribus, & per æſtiua nullos magis Sol aſpicit, quando longiſſimus eſt dies, qui animali ad labores nato breuibus vmbris operam intercipit. vnde hic mellis ceræq; copia tam ingens, vt non ſatis his Polonis atq; Ruthenis loci ſuperſit quibus illa recondant, arbores namq; omnes & ſyluæ aluearibus mellificantium nigricant. Venatio præterea Polonis multiplex eſt: eius enim nemoribus gignitur equus ſylueſtris cornu ceruino, Bos ferus, Romani vrum vocant, biſontemq;. Aucupium ibi largum, piſcatioq; diues. Picis reſinæq; quotannis ibidem collectæ ingens lucrum. Regio omnis nobiliſſimis fluminibus rigatur, quorum primum eſt Viſtula, inde Chronus quẽ Pregel nunc vocant accolæ; hunc ſequitur Nyemien ex paludibus ortus prope Kopiolovv. Poſt eum Rubon flu. in Lithuania ortus. Viadrus quoq; quem Oderam nũc dicunt, fontes ſuos Poloniæ debet, quos iuxta Odri nomine vicum cernere licet. nec procul ab his Vartæ flu. fontes viſuntur iuxta Crumlavv vrbem. Tyras autem quem

Nyeſter

Scala miliarium Germanicorum
5 10 15 20 25 30
Balticum Mare
Venedicus sinus
Liuoniae pars
Septentrio
MAGNVS DVCATVS LITVANIAE
Curlant
Samogicia
Memel
Prussia
Pomerania
Marca antiqua
Silesiae
POLONIAE DESCRIPTIO
Polonia Maior
Polonia Minor
Volhinia
Russia
Podolia
Hungariae Pars
Moldauiae Pars
Ponti Euxini pars
Meridies
Occidens
Oriens
Crosno
Vratislauia
Cracouia
Warsauia
Lublin
Bidgostia
Danzick
Elbing
Insterburg
Kijow
Sitomiers
Poloniae finitimarumque locorum descriptio Auctore Wenceslao Godrecio Polono
Johann bussemecher exc.
Henricus Nagel fecit

Nyester nũc vocant, in Premislia ortus, versus Eurum trahitur, ac Ponto Euxino m scetur. Hypanis autem flu. Bugh hodie dicitur, ex palude oritur, haud ita procul ab Oleska vrbe, ac VVistulæ non procul à VVyschigrada miscetur. Borysthenes aũt cui nunc Nyepero nomen est, ex vliginoso Moscouiæ deserto prolabens, in Euxinum quoque pontum degurgitat. præter hos ignobiliores multi allabuntur. Montes ferè nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, & ab Vngaria, Sarmaticis, Capathijsque montibus, quos Tatri incolæ vocant, dirimitur. Syluis omnis penè regio obducitur, quæ omnes Hercyniæ portiones sunt, vnde vicinis Germanis fraxinos ingenti copia ministrant. Plumbi metalla ingenti fodiunt abundãtia. Cupri quoq; particulæ crebræ apud Præmisliam vrbem reperiuntur, cui tamen minimè insidiantur. Nec auri mineræ illis defuisse creduntur, si eius venæ inquirantur. Salis fodinę hic binæ extant, altera Bochniæ vrbe, quatuor à Cracouia miliaribus dissita, altera Velisci quam VVielitzham vocant, quinq; ab eadem Cracouia milliaribus distante. Velisci quidem leuiori omnia opera constant: Bochniæ magnus in extrahendo labor est, cùm quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altissimis fossis, interim per cuniculos trahitur, interim machinis subtus fabrefactis, attollitur, donec hac & illac vario flexu per cryptas prouolutus, & sexies minimum subterraneis illis machinis sublatus, demum ad supremi introitus fauces conuoluitur, vt claram in lucem attollatur. Cumq; Velisci fossæ sint præter cameras, alicubi octo cubitis, multis interim lõgioribus, constat Bochniæ præter primarum faucium immanem profunditatem in altissimam fossam octoginta scalarum altitudinem, durare, & quotidie fieri altiorem, innumera salis excisa copia. Bochnianæ glebæ puriores salsioresq; existimantur. Vtrobique per reliqui salis rupes, venæ quædam euagantur pellucidæ, & Christalli modo nitidæ, salis gemmæ (vt recentiores cognominant) cuius præcipuus est in medicinis vsus. Apparẽt & venæ extincto carboni nigrore similes, quarum materiam aurei pondere contritam & modico vino sumptam, aluum soluere aiunt. Mirum verò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera, spectaculum tanta alitudine solidos salis demitti montes, & cuniculis in tanta spacia adactis, ad lucernarum lumina moles subterraneas excauari. Nullus illic dies, nulla nox, sed vmbræ tantùm sine cœlo. Velisci non rarò in gentium sese templorum specie cameræ offerunt, immanibus salis columnis extantibus, quibus superiora solido & ipsa concreta sale ceu fornices quidam sustinendis montibus enati, imminent, grauissimo sese pondere, admirabili quadam operariorum industria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micæ extrahuntur, & interdum maiores cædi aiunt. Hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Est & in hac terra aliud naturę miraculum, quę apud Nochovv & Paluky oppida ollas sua sponte fingit formatq;, quę è terra extractę ác siccatę, vti factitię ollę vtiles sunt. Sulphuris prętereа hic venę sunt plurimę, cùm thermę nullę sint.

OSVVIECZENSIS ET ZATORIENSIS DVCATVS.

HAEc amplissimi Poloniæ Regni pars est, ab ea videlicet parte qua Silesiā attingit: olim verò ad hoc Regnum non spectabat, sui enim iuris erat, Polonisq; regibus non parebat. Osvvieczensis quidem Ducatus ad Polonos peruenit anno salutis humanæ 1454. sub Casimiro III. Zatoriensis vero annis circiter centum post illa tempora sub Rege Sigismundo I. anno nimirum salutis reparatæ 1548. Poloniæ regno incorporatus rursus erat, idq; iure armorum. vt in historia sua Polonica testatur Cromerus. Vrbs autem Zator (quæ Zatoriensem Ducatum facit) fluuiolo Skavvæ imminet, qui itidem Vistula absorbetur. Sitæ sunt autem prouinciæ hæ inter Vistulam fluuium & Carpathum montem, qui & Sueuus dicitur ærisque rubri fœcundus est, quod Vngaricum vocant. quin in eodem etiam monte argentum effodiunt, ac reliquarum minærarum copiam præbet. Est autem mons vastissimus, ac per Silesitas Marauaniosque in Pannoniam Sarmatiamque protenditur. Vistula autem (Germanicè die Weixel) Poloniam à Germania separat, atq; olim, vt superiori folio diximus, Vandalus appellatus fuit. Atq; hic dubitari posset, fluuiusne à Vandalis populis, an verò populus à fluuio nomē suum mutuarit, si fides adhibenda esset dubiæ cuiusdam historiolæ, cuius in Cosmographia sua mentionem facit Munsterus, vbi ait Vandalos nominis sui etymologiam deducere à Vanda quadam Poloniæ Regina, quam pro assecuta contra Teutones victoria, fabulantur dijs seipsam immolasse, de ponte in Vistulā salijsse, & ab aquis suffocatam vno miliario à Graccouia; vnde fluuius in quo est submersa, dictus est Vandalus, & gens circumhabitās Vandalitæ. Hac de re lege Vandaliam Krantzij. Idem etiam flu. quondam Istula dictus fuit, item Visula, Instilla & Instula: is in Carphatijs, Sarmaticisq; montibus ortus, qua in Iazyges, & Marcomanos Polonia imminet, in Codanum egreditur non vno ostio, & amplissimo antequam Dantiscum attingat, alueo, vbi mira piscium copia. atq; hic totius Poloniæ nobilissimus est fluuius. nam & priusquam Craccouiam peruenit, multi eum amnes influentes augent, vt sunt Biaza fluuius, Sala fluuius qui & ipse Kossoraba fluuio auctus, haud procul ab Osvvieczensi vrbe Vistulæ confluit. inde Skavva fluuius & Skavvinka è regione Craccouiæ, & perpauci alij. atque hi quidem ex Meridionali tantùm latere proueniunt. ex Septentrionali autē latere augetur Vistula supra Cracouiam Korzeniecza, Gostinia & Czerniechovvicza fluuiolis. Ad caput autem Vistulæ fluuij, Morauiæq; contermina, iuxta Carpathū montem Teschnensis est ditio, quam Luti Burijq; olim habitarunt. Ab Occidente Ducatus hi Silesiam contingunt, à Meridie Hungariam, inter Meridiem & Occidentem Morauiam respiciunt, ab Oriente & Septentrione reliquam Poloniam. Quæ præterea de incolarum moribus, terræ qualitate ac fertilitate dici possent, ex superioris tabulæ, Poloniæ nimirum descriptione abundè satis depromere licebit: siquidem ambo hi Ducatus (vt supra quoque monuimus), ad amplissimum Poloniæ regnum spectant, eiusq; pars sunt.

Sta. Por. pinxit Ma. Qu. sculpsit
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORI ENS
Ducatus Oswieczensis & Zatoriensis descriptio 1592
SJLESIAE PARS
HVNGARIÆ CONFINIA
Morauiae confinia
CARPATHVS MONS
Scala Miliarium
4
8
12
16
20
BIERVN
Chelm
Lipowiecz
Mnichow
Smierdzarza
Liski
Ribna
Cassow
Nowawics
Babicze
Libiąs
Lankowicze
Bobrek
Gromiecz
Dworij
Czermechow
Most
Die Weyxel fluuiꝰ
SKIWINA
PSCZINA
Brzozowka
Wolia
Boijsowij
Kopeczowicze
Labrea
Babicze
Brzezinicka
WIECZIN
ZATOR
Smolicze
Palczowicze
Spitkowicze
Ryczow
Laskowa
Wozuiki
Zalczina
Borek
Kosowa
Ruzcznicze
Palskowka
Goluchwiecze
Grabowiecz
Wislamemieka
Czwiklicze
Wislapolska
Goczalkowicze
Gora Zawadka
Rozawa
Poremba
Przeczicżow
Grodziecz
Polancki
Osick
Dzbrowicze
Glabowicze
Gierato
Malecz
Wieprzecz
Skotmki
Witanowicze
Baekowicze
Tluczany
Swinia poreda
Stanyslaw
Ligothai
Klecza
Babicza
Wrsoka
WADOWICZE
Sobrzeg
Rudziora
Jlownicza
Ligotka
Miedzirecz
Chechowincze
Staravicz
Wilamowicz
Nowawicz
KENTI
Czemecz
Rodocza
Inwald
Iasenicza
Mazanczowicze
Lankowicze
BIELSKO
Kamienicza
Bierlutowicz
Lipnik
Rostropeza
Bielowiczko
Starebielsko
Lazij
Jaworze
Bitrowij
Porabka
Mied zigorodze
Kobiernicze
Mikussowicze
Wilkowicze
Lodwigowicze
SKOCZOW
Gorkij
Hermanicze
Brenna
Ostronie
Mierodzin
Vistula fluuius
Starziwiecz
ZIWIECZ
Mossezenicza
Slemien
Zakrow
Barwald
Lesfuicza
Strome
Landskorona
Skawa fluu.
Skawinka fluuius
Sporys
Kossoraba fluuius
Babia gora
Sola fluuius

DANIA.

DAnorum nomen Saxo Grammaticus & Crantzius à quodam Dan patre Huniblo procreato, natum docent, qui nō solùm gentis conditor, verum etiam rector fuerit. Horum tamen sententiam tanquàm erroneam refutat Ioan. Becanus, aliamque nominis rationem, originem etymonq; prodit in Gethodanijs suis, in hunc modum scribens: Cimmeriorum pueri cùm populorum innumera multitudine crescerent, & longè lateq; Scythiam paulatim occuparent, varijs se nominibus nuncuparunt: alij aliud in ijs ponendis propositum secuti. Inter hos igitur fuerunt, qui quòd belli studijs potissimum oblectarentur, atq; in ijs non tam auaritia, quàm generoso animo dicati, victoriam & laudem potius quàm diuitias quærerent, nomen illud sibi ab eo animali sumpserunt, quod inter omnia plurimas naturæ dotes ad hunc scopum necessarias habere videretur. Gallum igitur gallinaceum, tum bellicæ laudis & generosissimi animi, tum indolis regalis, & militis streнui, & ad omnia momenta vigilis optimum exemplar, vt pro symbolo & synthemate quodam sibi acceperunt, ita nomen quoq; ab eo placuit mutuari. Vocarunt enim sese die Hanen, & compositè per concisionem Danen, aspiratione in d litera media delitescente. Sed quia Danum vocali prima in secundam mutatà, Den, pro die hen dicere solemus, quorum illud gallinaceum, hoc gallinam notat, fit illud non citra cōuitium. Hi verò populi olim Cymbri dicebantur, traduntur que ijdem fuisse cum Nordmannis. Regio verò eorum Cymbrica Chersonesus, terra nimirum extrema continentis in Arctas extensa. Cuius populi nunc recensentur Saxones, Cymbri, Charudes, Phundusij, Cobandi & Chali, quos nos hodie vno nomine Danos dicimus. Regio titulo decoratur Dania, diuiditurq; in ducatus Holsatiensem & Slesvvicensem & Iutiam prouinciam, ac insulas complures. Porrò de Regno hoc Munsterus hæc refert: Tota Dania peninsularis est, constansq; multis partibus, maris faucibus intercepta. Prima est Orientalis, cuius potissima pars est Scania, in qua Lundensis Archiepiscopatus, quæ magnitudine et opibus facilè superat reliquas Regni prouincias. Alij vocauerunt hanc Daniæ partem Scandinauiam, pro Schondaniam, id est, amænā Daniam, alij Scaniam, alij Sconingiam. Multis igitur à scriptoribus nominibus appellatur, Schondia, Schondermarchia, Schondania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit. Sed mānsit illi Scondiæ nomen, quod pulchritudinem significat, quoniam, cœli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piscatione, venatione nobilium ferarū auri, argenti, æris & plumbi inexhaustis venis, oppidorū frequētia, ciuilibus institutis nulli cedit beatæ regioni. Occidua pars Daniæ est Iutia quam Ptolomæus appellat Chersonesum Cimbricam quæ instar linguæ procurrit inter duo maria longè in Boream. Habet autem Iutia pro termino Australi Eydoram flu. qui decurrit ad Occiduum, exitq; in mare Britannicum, Frisios dirimens à Dietmarsis, limes proinde Daniæ atq; Holsatiæ. Procurrit autem Iutia itinere sex dierum in Aquilonem vrbibus aliquot insignita ad vtrunque mare Balticum & Britannicum Hæc regio hodie præter ducatum Slesvvicensem in tres diuisa est Episcopatus Slesvvicensem, Ripensem & Arusiensem. Hæ itaque duæ regiones Scania & Iutia extremitates sunt regni Daniæ, & præcipua membra, quibus interceptæ sunt multæ insulæ, quarum locu pletissima est Seelandia, in qua multæ sunt ciuitates & arces, atque regia ipsa Copenhafnia. Ibi Roschildia olim potens & munita ciuitas decorata templis ac regum monumentis, nunc autem ad tenuitatem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudi-

DANIÆ REGNI TYPUS
Septentrio
Suediae Pars
Sweden
Noruegiæ Pars
Cimbricum Prom.
Oceani Germanici pars
Occidentis
Chersonesus Cimbrica quae hodie Iutlant
Codanus Sinus
Halandia
Scania
Gotlandiae Pars
Gotia Insula
Oelant
Orientis
Sueuicum Mare, olim Mare Balticum, hodie Germanis. De Oost zee.
DENMARKE
Selandia
Bornholm
Pomerania
Prussiae Pars
Codanus Sinus
Mecklenburch
Meridies
Eyder lant
Strant friesen
Rugen
Dantzick
Coppenhaue
Lubeck
Hamborg
Wal dou desertum
Scala Miliarium Germanicorum
5 10 15 20 25 30
Johan bussemecher exc. Henricus Nagel fecit
Frisiae Orientalis pars

nem ferè æqualem. A Seelandia in Scaniam traiectus multi, breuissimus in Helsimborgi. Est Scania pulcherrima prouincia armata viris, opulenta frugibus, diues mercibus, templis plena, & nunc halecum captura felix & insignis: vndiq; cingitur mari, præter vnum terræ brachium, quod porrigitur in Boream, & deinde recuruatur ad Orientem, vbi Suetiæ iungitur, sed intercedunt profundi saltus, asperrimæque rupes, per quas à Scania in Gothiam iter agitur tam difficilè vt ferè leuius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. In sinu Codano quindecim numerantur insulæ, quarum potissima Fionia, inde Falstera, Lalandia, & cæteræ minus insignes. Est & Fimbria, quam Cimbriam dici debere aiunt nonnulli, vnde Chernesso nomen. Fionia insula in longitudine habet miliaria duodecim, & in latitudine quatuor. Metropolis eius vocatur Otonium, vulgo Odensch, ciuitas Episcopalis, satis bene exstructa, sed malè munita, quippe quæ per bella sæpe fuit depopulata & exusta. ager Insulæ est valle fertilis, & qui nunquam stercoratur, ideo ante ciuitates magnus fœtor, ob pecorum abiectos fimos, qui ibi nulli sunt vsui. A Scania in Oriētem insulæ sunt multæ, quæ sæpenumero mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia nunc Danicæ coronæ, olim Suedicæ subiecta, ibi Bornholm cum nonnullis alijs. Ingressus in Daniam patet per Holsatiam, quæ regio mutuauit nomen suum ex lingua vernacula, eò quòd terra illa sit nemorosa & saltubus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ palustres sunt & pascuosæ. Cùm nobilitate atq; equestri ordine haud parum insignis hic sit tractus, nulla tamen illustrior in eo est familia, quæq; magis totum illud decoret regnum quàm Ranzouiana, quæ cùm antiquitate etiam polleat, virtute tamen atque opibus haud scio an cuiquam hoc nostro tempore cedat: quod non modò arces aliaque insignia ædificia ac monumenta ab ipsis extructa testantur, sed singularis etiam affectus ac studium quo omnes liberaliū artium professores ac sectatores prosequūtur. Præcipuus ipsorum est, suspiciendus ille Henricus Ranzouius, cuius vtinam hæc nostra terra vnum tantummodo similem produceret, quod si fieret non dubitarem quin breui barbaries esset peritura. nunc aūt, quantumuis propensum ipsum liberalibus cunctis ingenijs esse notum nobis sit, cum Menalca tamen isto Vergiliano dicere nobis tantummodo dabitur:

Quid prodest quòd me ipse animo non spernis Amynta,
Si dum tu sectaris apros, ego retia seruo.

DIETHMARSIA.

Diethmarſia Marſorum populorum ſedes & reliquiæ creduntur, ij nomen ſuum à Marſo Tuiſconis nepote Hermionis filio Germanorum rege repetunt, de his ſic refert Althamerus: Sicut Tuiſcones, Hermiones, Ingeuones, Iſtheuones, Germani, Teuthonica ſunt vocabula, ita Marſi ἔτυμον habent Germanicum. Veteres namque Germaniæ populi Saxones (quorum hi pars ſunt (paluſtria & aquoſa loca, Mers & Merludæ appellant. Paluſtres autem Marſos, ſicut & Holſatos patria lingua dixerunt, locis nemoroſis habitãtes: inde eſt VVilſter mers, Crempermers, Dietmers. Cui ſententiæ accedit etiam Albertus Crantzius lib. 1. Vandal. cùm inquit: Marſi conceſsêre ad Albim, quorum tenues reliquiæ in paluſtribus ſunt non longè ab oſtio fluminis Dietmarſi, VVilſermarſi & Crempermarſi: qui quoniam in paluſtribus locis habitant, obtinuit Saxonum conſuetudo, vt omnes paluſtres, Marſi vocitentur. Et lib. 1. cap. 1. Idem ſic ait: Quoniam in vetuſtiſſimis rebus, vbi reliqua nulla eſt in literis memoria, coniecturæ fit locus, omnem ego Holſatiam & Stormariam, in cuius ſolo fundata eſt Hamburga, Marſorum genti deputandas puto, quæ in ſolis paluſtribus nomen ſeruauit. In aridis autem habitantibus hoc nomen permiſit, vt ad ſuæ gentis aliquam modò differentiam Holſati dicerẽtur, qui per vicina nemora vſq; ad terminos VVagriæ diffunduntur. Stormaria verò quaſi Storremarſia, à Stora flumine appellata, vt pro Marſia Maria ſit inolitum. Omnis autem ea Marſorum natio ab omni literarum memoria, fuit annumerata atque etiamnum inferiori Saxoniæ accenſetur, quamuis hodie Danorũ imperio ſubſit, hic enim Regum Daniæ primogenitus, quemadmodum Galliæ Regum in Delphinato, moratur: ac quemadmodum Stormariæ ſeu Storremarſorum Hamburgum ciuitas eſt ſub duce Holſatenſi, ita Dietmarſorum metropolis eſt Bremenſis vrbs Epiſcopalis. habet & Meldorpiũ, Heininckſte, Tellinckſte, ac aliquot alia oppida. Ob vicinũ Septentrionem frequenteſq; lacus aëre frũntur humidiore. Regio ipſa paluſtris adeo eſt, vt peregrinantibus, itinerantibuſq; minimè peruia ſit: quibus impedimẽtis freti, diu ſeſe ab exterarum gentium vicinorumq; hoſtium incurſu tutati ſunt Syluis præterea tota implicata ac referta eſt, vtpote Borcholt, Burgholt, Aluerſdorpenholt, Reſenvvalde, ac complures aliæ Agri fertilitas ob nimiam humiditatem vix cõmendanda eſt. In ipſo Cimbricæ Cherſoneſi introitu ad Albis fluuij oſtia ſita eſt regio, terminaturq; à Septentrione Eydero flu & Danimarchia, ab Ortu Holſteinenſi ſeu Holſatarum ducatu, à Meridie Albi flu. & Storemarſia, ab Occidente Oceano Germanico, vbi Heilichlandt & Buſen inſulas reſpicit. Porrò & hæc ex Henrici Ranzouij hiſtoria Cimbrica ſubijcere placuit. Diethmarſia (inquit) cum Holſatia cohæret, continenſque cum illa, & inter Britannicum Germanicumq; mare (vbi vetuſtiſſima Cimbrorum ſedes eſt (poſita, ac ſitu naturaq; loci peregriè munita, gentem præſumptæ libertatis aſſertricem, bello fortem, multisq; victorijs elatam atq; ferocem ſemper habuit. Eius Maiores, Daniæ Regem Ioannem, eius fratrem Fridericum ducem, & alios principes, comites, multamq; & Danicam & Holſaticam nobilitatem quæ regibus ducibuſq; ſuis militarem operam fidemq; præſtitit, aut locorum iniquitate in paluſtres voragines depreſſerunt, aut nefariè trucidarunt, itaq; magnas de eiſdem victorias reportarunt. Hos Fridericus II. Rex Daniæ, Ioannes & Adolphus patrui ac fratres Holſatiæ duces, vnanimi conſeſu, inuictis animis, & communi ſumptu adgreſſi, magniſq; viribus in intimam Dithmarſiam penetrantes, tribus prælijs acerrimè re-

ein Dietmarsche meil
Miliare
Henricus Nagel fecit
Thietm:
Oriens
Thietmarsiae Holsatiae regionis partis typus Auctore Petro Boeckel
THIET MARSI AE DE SCR IPTIO
Ostervurste
Hadenmarks
De Landscheidung
Scapstede
Terminus regionis
Delsfe
Sudersbuttel
Schelrau
Paludes
Wallem
Talen
Shirum
Osterborstel
Oosterwaldt
Nordborstel
Tenbuttel
Rab
Breckel
Surharste
Buecholt
Freeste
Kuden
Kudensee
Ostermoer
Berchword
Hollinck
Holm
Hindorp
Windburg
Gudendorp
Westdorp
Edellaken
Rosthusen
Torwische
Neuhusen
Ouwenbuttel
Katrepel
Vettenbuttel
Dickhusen
Meldorp
Balembrugge
Amerswurde
Buttel
Buswort
Elpersbuttel
Nieske
Thoerhedt
Wessel
Richelhauen
Wennewich
Hoetenwoerden
Oldenwurden
Krempel
Stelberch
Thonlebe
Lenden
Grunem
Hein
Nesserdick
Wollersem
Hetwische
Niewische
Harmanswurdt
Wellenhusen
Hofenbuttel
Wesselsburch
Remsbuttel
Grotenbuttel
Stulp
Surdick
Werven
Dickhusen
Busen
Darnewerdt
Helse
Trennewordt
Horst
Im beim
Thor Slichten
Kleue
Kruits moer
Septentrio
Meridies
De Eyder fluuius
Holsatiae Pars
Oceani Germanici Pars
Albis De Elbe fluuius
Occidens
Halenkie
Ritzenbuttel
dinge
Niwerck
Johann bussemecher exc. Col. Agr.

pugnantes, incolas deuicerunt, & duo oppida, Meldorpium & Heidam, ceperentunt. In qua quidem expeditione asperrima, principes belli duces inuictorum Imperatorum, & virtutis militaris officia impigrè obierunt. Adolphus Princeps graui vulnere saucius, dubiam spem vitæ edidit. Ioannes Rantzouius, Regis, ac Principum decreto, summus belli dux, ex sphærula plumbea vulnus accepit. Deuicti tandem Dithmarsi, Regi ac Ducibus supplices facti, fidelitatis iuramentum præstiterunt, annuatim de singulis agrorum iugeribus thalerum, & dimidiatam messem simul promittentes. Hucusq; Ranzovv. In cuius eruditissimis scriptis non de hac tantùm regione, sed & plurims totius Septentrionis, præcipuè tamen Daniæ & Holsatiæ, prouincijs, permulta lectu dignissima inueniuntur.

PRÆCIPVARVM ALIQVOT Europæ Prouinciarum enarrationis FINIS.